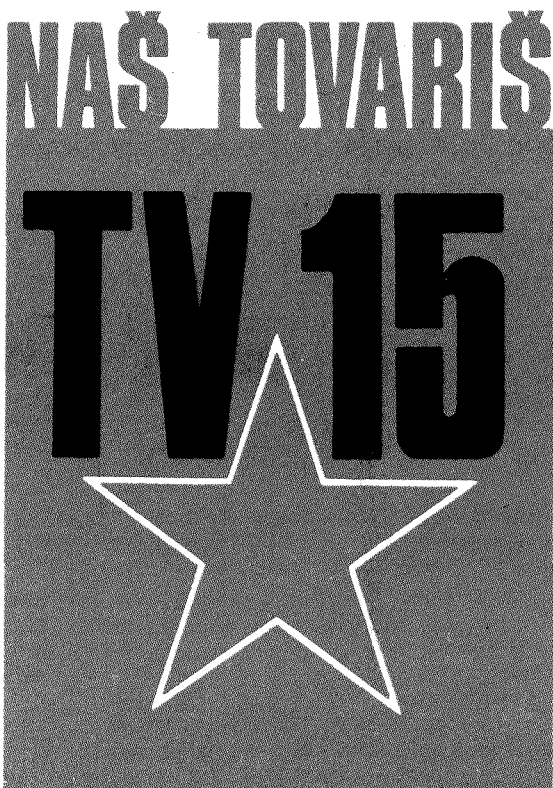

Št. 20/ 24. maja 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole Milena Strajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Ljudstvo varuje
svojega TITA

Stran 5

Mladost med belimi
brezami

Stran 8

Dan letalstva

Na krilih v svobodo
Stran 14 in 15

Topovi grmite, naš
prapor nesite
Stran 23

25. MAJ DAN MLADOSTI

NAŠ IN TVOJ PRAZNIK, TOVARIŠ TITO!

Mladi so imeli vedno pomembno vlogo v uresničevanju politike partije in ciljev delavskega razreda, bili so v prvih vrstah borcev proti fašizmu v predvojnem obdobju; 70 do 75 odstotkov borcev narodnoosvobodilne vojske je bilo mladih. Ne samo to, mladinci so bili tudi nosilci poleta v narodnoosvobodilnem boju, vanj so vnašali svojo neizčrpno energijo, voljo, svoja življenja, pobudo in nenehno težnjo po napredku. Junaštvo je bilo vsakdanji pojav. Bili so nosilci brezmejne predanosti narodnoosvobodilnemu boju in revoluciji, kovači bratstva in enotnosti. Vse to so mladi zmogli, ker jih je prežemala neizmerna ljubezen do domovine, do svobode in neodvisnosti svojega naroda, želja po boljšem in lepšem življenju, ustvarjalnosti.

★

Tisto, kar imete iz izkušenj nekdanjih generacij stalno pred očmi, je njihov revolucionarni polet, njihovo domoljubje in pripravljenost premagovati še tako velike težave, če gre za svobodo in neodvisnost, ustvarjanje boljšega in lepšega, humanejšega življenja – predanost velikim idealom, ki smo jih začeli uresničevati pod vodstvom zveze komunistov v socialistični revoluciji in ki smo jim zvesti tudi danes z razvijanjem naše socialistične samoupravne družbe.

Zato je prav, pa tudi družba od vas pričakuje, da spoznavate našo revolucionarno zgodovino. Ne le, da prenašate revolucionarne tradicije narodnoosvobodilnega boja, le-te naj postajajo tudi vaša last, plemenitite jih, utrjujte in varujte bratstvo in enotnost. Spoštujte in cenite delo, kajti vse, kar imamo danes, so naši delovni ljudje ustvarili z lastnim, marsikdaj težkim in požrtvovalnim delom. Pri tem je učenje še kako pomembno! Povezujte ga s fizičnim delom, tako, da boste jutri, ko boste stopili v svoje poklice, dobri delavci in samoupravljalci. Zbirajte izkušnje in znanje, da boste sposobni, če bi bilo to potrebno, braniti svojo domovino pred kakršnimkoli sovražnikom – to, kar so ustvarjali vaši očetje in vaše matere, generacije pred njimi.

Vključujte se v akcijo »Nič nas ne more presesteti« ter krepite splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito.

Tako boste najbolj dosledno in uspešno varovali in razvijali Titovo pot, pot miru, razumevanja in delovanja med narodi – da bi se vsi otroci tega sveta razumeli ter svoje delo in znanje uporabljali za dobro človeštva. S tem boste tudi najuspešneje uresničevali želje našega tovariša Tita ter izpolnili obljube, ki mu jih pošiljate s Kurirčkovo pošto za njegov sedeminosemdeseti rojstni dan.

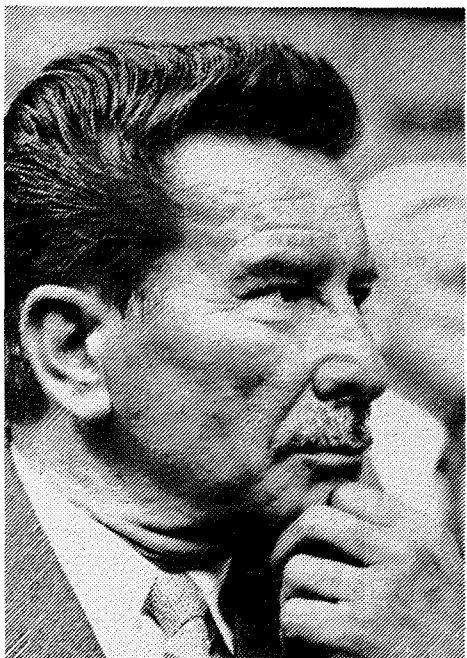
Stane Markič, 20. maja
na slovesnosti ob zaključku Kurirčkove pošte
v Ljubljani

Podeljene Tomšičeve nagrade

Dne 21. maja, so tokrat že štiriindvajsetič po vrsti, podelili Tomšičeve nagrade za izjemne dosežke v našem novinarstvu.

Priznanja, ki jih ob obletnici smrti Toneta Tomšiča podeljuje Društvo novinarjev Slovenije – izročil jih je predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič – so prejeli: **Lado Pohar** in **Edi Šelhaus** za življenjsko delo, Tomšičeve nagrade so dobili **Neva Lukež**, **Milenko Šobar** in **Miro Poč**, nagrajenci Tomšičevega sklada pa so: **Vladka Durjava**, **Andrej Habič**, **Bogdan Novak**, **Sergej Premru** ter ekipa **ljublanskega televizijskega dnevnika**, ki je lani dosegla raven ene najprodornejših informativnih oddaj med našimi sredstvi množičnega obveščanja.

Slavnostni govornik na slovesnosti ob podelitvi novinarskih priznanj je bil Janez Vipotnik; predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije:

Janez Vipotnik: »Sredstva obveščanja izjemna politična sila, ki najbolj učinkovito oblikuje družbeno zavest.«

»Tudi podelitvi Tomšičevih nagrad za najboljše novinarske dosežke in diplome za 25-letno delo v novinarstvu daje letos svoj pečat slavje šestdesetih let komunistične partije, SKOJ in sindikatov. Kajti naša žurnalistika, takšno kot je, z vsemi njenimi dosežki, je Komunistična partija oziroma zveza komunistov od vsega začetka s posebno pozornostjo in skrbjo gojila, razvijala, bodrila in – kritično ocenjevala, kadar je bilo treba – globoko se zavedajoč, da so sredstva obveščanja izjemna politična sila, ki najbolj učinkovito oblikuje družbeno zavest. Tako je ravnala partija, ko je ustvarjala izvire našega revolucionarnega snovanja.

Prav gotovo je bil pred in v začetku vojne eden najizrazitejših Predstavnikov in izvrševalcev takšne usmeritve Tone Tomšič. Vzornik, narodni heroj, organizator partijskega in partizanskega tiska, je zelo mlad spoznal, da je boj za lepšo prihodnost slovenskega naroda neločljivo povezan z bojem delavskega razreda.

Sredstva informiranja so od tistih časov do danes naredila v naši domovini neverjeten razmah. Tako po obsegu, kakor po vsebini, tisto kar resnično vodi naprej.

Program naše socialistične samoupravne družbe je zelo preprost: utrjevati položaj delovnega človeka, njegove osebnosti in njegove svobode, ga spodbujati vedno više, k uspešnemu delu, k napredku, k ustvarjanju lastne sreče in oblikovanju dobre usode, širiti samoupravno usmeritev, krepiti skupnost narodov in narodnosti Jugoslavije kot bistveni temeljni pogoj svobodnega razvoja in bojevanja se za mir in prijateljsko sožitje med narodi vsega sveta.

Hitrost uresničevanja tega programa je odvisna od stopnje zavesti delovnih ljudi, vse skupnosti in vsakega posameznika v njej. Odvisna je torej tudi od kvalitete in družbene odgovornosti žurnalistike, od njene vpetosti v tiste tokove, ki dajejo intonacijo, barvo, polet in spodbudo naši revoluciji.

Kakor je na eni strani družba lahko ponosna na uspehe, ki jih je doslej dosegla naša žurnalistika, na drugi strani ne gre zanemarjati nenehne skrbi za njeno trajno rast. Primeri, ki človeku ob kakšnem članku ali oddaji na radiu ali televiziji poženejo kri v glavo, so sicer vse bolj redki, toda še je v naših sredstvih informiranja površnega obveščanja, senzacionalnosti, lokalističnega zapečkarstva, slabega znanja, nehumane kritike, klikarstva, prepisovanja, zanemarjanja lepote slovenskega jezika in tako naprej. Naš prvi teoretik, tovariš Kardelj, ki je imel izredno izostren občutek za delo sredstev informiranja, je stalno opozarjal, da se mora naša družba takšnim pojavom vztrajno postavljati po robu, toda tako da ne bo ogrožena svoboda socialističnega tiska.

Zato mora biti vsaka družbena intervencija v tej smeri, kot pravi tovariš Kardelj, pretehtano dejanje, argumentirano, kajti vsak poseg v javnosti in javno nosi s seboj nenehno nevarnost, da se sprožijo in uveljavijo dogmatske sile, tiste, ki jim ni povšeči, da imajo delovni ljudje in občani natančen vpogled v vsa družbenopolitična dogajanja. To pa ni več stvar novinarjev ali samo njih, to je trajna naloga vseh organiziranih političnih sil. Bolj ko bodo politične organizacije ščitile, ohranjale in razvijale javnost dela, manj bo tudi poskusov, da bi posamezni novinarski sestavi potiskali v ospredje cenenost.

In na drugi strani, več ko bodo novinarji in novinarski kolektivi ob skupni družbeni skrbi posvečali pozornost lastni idejni in politični izgradnji, stroki, kulturi pisanja, oblikovanju osebnosti, bolj ko se bodo odpirali navzven, angažirali v sredstvih informiranja najsposobnejše pišoč in govoreče ljudi, bolj bodo sredstva informiranja izraz množice samoupravnih interesov, mogočen pomočnik pri utrjevanju delegatskega sistema, bolj učinkovito bodo vršili poslanstvo.

Zgledov za to nam ne manjka. Primer zanje so tudi današnji nagrajenci in nagrajenci prejšnjih let in še mnogi drugi.

Ob iskrenih čestitkah današnjim slavljencem naj izrečem prepričanje, da je tudi Tomšičeva nagrada spodbuda za vse novinarje, da bi bili ustvarjalni in iniciativni, vedri, čisti in zvesti stvari delavskega razreda, da s svojim osebnim zgledom, s svojo pripravljenostjo in zagnanostjo premikajo stvari na bolje ter prispevajo k oblikovanju takšnega slovenskega časnikarja, kot ga za uveljavljanje samoupravljalских pravic in obveznosti potrebuje naš delovni človek.

Na slovesnosti so podelili tudi plakete tistim novinarjem, ki so petindvajset let vztrajali pri tem delu.

Pesem o maju

V TV-15 najraje prebiram spomine na narodnoosvobodilni boj

Redno berem vaš časnik. Nanj je naročen moj vnuk. V TV-15 najraje prebiram spomine na narodnoosvobodilni boj – na čas, ki smo ga doživljali. Želim si, da bi se nikoli več ne ponovil. Večkrat sem že mislila poslati partizanske pesmi, a sem vedno ugotovila, da se zdaj piše vse drugače.

Danes vam pošiljam pesem o maju:

*Po gorah gorijo kresovi,
maj se spet novi rodi,
zajojmo pri kresu veselo,
da sliši na vse se strani.*

*Gorite po gorah kresovi,
da daleč se videlo bo,
naj ljudstvo veselo je naše,
ko prišel je praznik njegov.*

*Mesec najlepši je v maju,
ko v cvetju je, kamor se ozreš,
le iskre se dvigajte k nebu,
žari naj ta naš lep, svobodni svet.*

*V maju rodil se naš Tito,
v maju je praznik njegov,
zato ti ves narod naj kliče:
»Pozdravljen Tito, trikratni heroj!«*

*Mnoga si leta učakal,
kot bi se iz jekla rodil,
bile jeklene borbe so tvoje,
narod si v jeklo ti spremenil.*

Kako vesela bi bila, če bi pesmico objavili! Imam petinšestdeset let, bolj nerodno roko in pa kar popravite, če vam kaj ne ugaja.

Tovariški pozdrav vsem!

ANA GORIČAR,
Potok 19
p. Nazarje

Tito čestital Mitji Ribičiču

Predsednik republike Josip Broz Tito je poslal predsedniku RK SZDL Mitji Ribičiču tole brzojavko:

»Dragi tovariš Mitja, ob tvojem 60. rojstnem dnevu ti izražam iskrene čestitke in najboljše želje.

V svojem dolgoletnem revolucionarnem delu v delavskem gibanju, v komunistični partiji in zvezi komunistov si bil vedno tesno povezan z delovnimi ljudmi. Z delom v drugih družbenopolitičnih organizacijah in z opravljanjem pomembnih dolžnosti v Sloveniji in Jugoslaviji si veliko prispeval k socialistični preobrazbi naše družbe, k njenemu hitrejšemu razvoju, svobodi in neodvisnosti naših narodov in narodnosti in k trajni krepitvi naše miroljubne in neuvrščene politike v svetu. Z doslednim revolucionarnim delom in osebnim zgledom si utrjeval in razvijal ZK, prispeval si h krepitvi demokratičnih in samoupravnih odnosov v družbi in ustvarjalno po-

vezoval in uveljavljal vlogo SZDL, najširše fronte socialističnih sil delovnih ljudi in občanov, kot eden njenih najbolj privrženih in najodgovornejših komunistov in revolucionarjev. Enako privrženo, borbena in pogumno kakor med revolucijo si po vojni opravljal številne najodgovornejše dolžnosti v družbenopolitičnem življenju Slovenije in Jugoslavije. Tudi danes je tvoje delo vtakano povsod, kjer so potrebne tvoje sposobnosti, privrženost in revolucionarni duh.

Odlikovanje Jožetu Petriču

Po končani seji republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov je predsednik tega komiteja Boris Čizmek-Bor na slovesnosti v klubu delegatov izročil dolgoletnemu sodelavcu in zaslužnemu borcu za uveljavljanje pravic borcev in vojaških invalidov – **Jožetu Petriču** odlikovanje predsednika Tita – red dela z rdečo zastavo.

Tovariš Petrič je prejel to visoko odlikovanje ob svoji 60-letnici za neumorno delo na področju varstva borcev NOV in vojaških invalidov.

S seje komisije za socialno-ekonomska vprašanja udeležencev NOV pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije

O stanju: tri četrtine borcev z več boleznimi hkrati

Kar 75 odstotkov borcev ima tri ali več obolenj hkrati, pri vojaških invalidih pa je ta odstotek še višji – 85,1 odstotka.

Med boleznimi so na prvih mestih kronična obolenja mišično-kostnega sistema in vezivnega tkiva, pneumonija, kronični bronhitis in hipertenzija.

Zdravstveno stanje udeležencev narodnoosvobodilnega boja predstavlja danes resno družbeno vprašanje, saj se tudi pri tistih najmlajših že kažejo zaskrbljujoče posledice vojnih dni; poleg tega pa so opazne tudi težave, ki jih prinaša proces staranja in neprimerno zdravljenje. Vse to kaže na potrebo po ustvarjanju boljših pogojev za preventivno medicino, diagnostiko, ambulantno in bolnišnično zdravljenje kakor tudi potrebo po boljših pogojih rehabilitacije invalidov in težko obolelih borcev v sredinah, kjer živijo. To so sestavni deli informacije in ugotovitve v študiji »Vpliv starosti in posledica vojne na zdravstveno stanje, materialni in družbeni položaj borcev NOV in vojnih invalidov«

Za kronična obolenja in gerontologijo v Beogradu. To so spoznanja na osnovi pregledanih 12 tisoč udeležencev NOV v 23 jugoslovanskih mestih.

Neizprosni podatki

Komisija za socialno-ekonomska vprašanja pri zveznem odboru ZZB NOV je ob proučevanju te študije ugotovila, da je pravzaprav tokrat prvič v Evropi zbran in na vpogled široko zosnovan zbir podatkov o zdravstveni zaščiti borcev, s poskusom, da bi pokazal na potrebo po bolj organiziranem spremljanju in reševanju številnih problemov. Podatki pa so neizprosni. Med pregledanimi borci je imelo kar 98,4 odstotka le teh vsaj po eno obolenje, medtem ko je v skupini vojaških invalidov ta odstotek zrastle kar na 99,4 odstotka. S tremi in več obolenji je bilo kar 75 odstotkov nekdanjih borcev in 85,1 odstotka invalidov. Podatki opozarjajo, da je izražanje posameznih bo-

lezni večje v skupini vojaških invalidov.

Najpogostejše bolezni

Bolezni, ki po omenjeni študiji prednjačijo, so posamezna kronična obolenja (degenerativna), kronični bronhitis, hipertenzija, bolezni urigenitalnega sistema, nevrološka obolenja, posamezna gastrointestinalna ter kardiovaskularna obolenja.

Že samo primeri kroničnega bronhitisa dosega visoke številke, saj za to boleznijo boleha tretjina moških (iz analizirane skupine) in več kot ena četrtna žensk. Visok je tudi odstotek obolelosti za hipertenzijo (316 na 1000 pri moških in 441 na 1000 žensk) medtem, ko se to število in razmerje še poveča v starostni skupini po 65. letu.

Bolezni kardiovaskularnega sistema so v porastu, pri čemer poleg infakta nastopajo še druge oblike ishemičnih bolezni srca. Študija opozarja na ta pojav, ker je mogoče napovedati še višji odstotek srčnih obolenj glede na visoko zastopani »faktor rizika«

v populaciji... Tudi podatki o sladkorni bolezni kažejo na visoko zastopanost v obravnavani populaciji...

V celovitem sistemu zdravstva

Podatki raziskav hkrati že usmerjajo nadaljnje delo pri izboljševanju zdravstvene zaščite borcev in vojaških invalidov. Komisija je sklenila, da je nujno potrebno zagotoviti sistemsko spremljanje zdravstvenega stanja borcev vse od prvih znakov obolenj naprej. To pa pomeni intenzivnejše nadaljnje urejanje vseh oblik zdravljenja te populacije od ambulantnega, specialističnega in bolnišničnega do nege na domu in rehabilitacije težje obolelih. Vse to pa bo mogoče doseči le v celovitem sistemu samoupravno organiziranega zdravstva, na ravni zdravstvenih domov, občinskih zdravstvenih skupnosti, kakor tudi na ravni regij, republik in federacije.

O tekočih nalogah in o potresu

Na seji predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila v sredo, 16. maja, so poleg informacije o potresu v Črni gori obravnavali delegati še vprašanja stanja pokojnin borcev NOV, ki se odredijo od zagotovljene pokojninske osnove, o kriterijih za sprejem pokroviteljstev nad manifestacijami, ki doprinašajo k razvijanju revolucionarnih tradicij, poročila z mednarodnih zborov in izmenjave delegacij ZZB NOV in tujih borčevskih organizacij; potrdili so delegate v Zveznem odboru ZZB NOV in delegatskih telesih ter sklepali o tekočih nalogah delovne skupnosti zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Predstavniki zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki so obiskali potresno območje v Črni gori, so na seji predsedstva poročali, da živi na tem področju več kot 7000 borcev, ki so v času potresa delili usodo z ostalim prebivalstvom. V prvih trenutkih po potresu je bilo zopet izpostavljeno njihovo znanje, iznajdljivost in predvsem izkušnja. Takoj so se javili štabom civilne zaščite ter ostalim organizacijam v krajevnih skupnostih in občinah, mnogi pa so v vodstvih teh organov. Tudi v tem težkem trenutku so našli čas, da so obiskali vrsto družin padlih borcev, vojaških invalidov... Predstavniki zveznega odbora so si ogledali tudi objekte za počitek in rekreacijo invalidov v Igalu in Lučicah, ki so znatno poškodovani.

Borci so ob poročilu o stanju v Črni gori po potresu, zavzeli stališča in si zadali s tem v zvezi tudi konkretne naloge, zavzeli pa so stališča tudi ob ostalih točkah dnevnega reda.

Komisija zveznega odbora ZZB NOV za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij

Kriteriji za pokroviteljstva

V preteklem obdobju je borčevska organizacija usmerjala svojo družbenopolitično aktivnost tudi k vse širšemu vključevanju samoupravnih, družbenopolitičnih in družbenih subjektov v aktivnost in delo za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij. Pri tem si je borčevska organizacija prizadevala prispevati svoj delež k napredku, ki jih organizirane socialistične sile s partijo in tovarišem Titom na čelu vlagajo za to, da bi postale moralne vrednote revolucije norma skupnega obnašanja v izgradnji

socializma na samoupravnih osnovah.

Na seji, ki je bila 14. maja v Beogradu, so člani komisije zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije za negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij poleg drugega proučili in dali podporo predlogu stališč zvezne konference SZDL o zaznamovanju, oziroma praznovanju pomembnih obletnic dogodkov in osebnosti iz zgodovine naših narodov in narodnosti.

V tej zvezi so obravnavali tudi predlog kriterijev za sprejetje pokroviteljstva zveznega odbora

ZZB NOV Jugoslavije nad posvetovanji, zbori, športnimi in kulturnimi prireditvami ter drugimi manifestacijami, ki doprinajajo k razvijanju revolucionarnih tradicij. Tako je zvezni odbor pokrovitelj utečene manifestacije »Po Titovi poti revolucije«, »Festivala revolucionarne in rodoljubne pesmi«, maratona »Kadinjača«, jugoslovanskega taborniškega mnogoboja... dolge vrste takih in podobnih manifestacij.

V predlogu kriterijev je predlagano, naj bo v bodoče zvezni odbor ZZB NOV pokrovitelj tistim

manifestacijam, ki imajo resnično vsejugoslovanski značaj, predvsem pa tistih, ki jih bodo predlagali republiški in pokrajinski odbori ZZB NOV, koordinacijski odbori republiških in pokrajinskih konferenc SZDL in organi federacije. O vsakem konkretnem predlogu bo odločal zvezni odbor, oziroma njegovo predsedstvo. Tako bo zagotovljen širši družben vpliv na programe in vsebino teh, najrazličnejših manifestacij, kar bo le v prid še večji uveljavitvi vrednosti tradicij narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Za razširjeno sodelovanje

Enajstega maja se je s Poljske vrnila delegacija ZZB NOV Jugoslavije, ki je v Varšavi prisostvovala na šestem kongresu ZBOWID (Zveze borcev za svobodo in demokracijo Poljske). Ob tej priložnosti so predstavniki jugoslovanskih borcev s poljskimi tovariši spregovorili tudi o sodelovanju obeh borčevskih organizacij.

Vlado Ščekić, podpredsednik Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je vodil jugoslovansko delegacijo, je v pozdravnem nagovoru kongresu poljskih borcev dejal, da jugoslovanska in poljska borčevska organizacija dobro sodelujeta, pri tem pa je naglasil, da to sodelovanje traja že leta in je sestavni del skupnih odnosov, ki se razvijajo na vseh področjih dveh dežel.

Kosta Nadj v Bosanski krajini

V okviru večdnevnega obiska Bosanski krajini je predsednik Zveznega odbora NOV Jugoslavije general Kosta Nadj obiskal poleg Banjaluke še Mrkovic, Sanski most, Lušice Palanko, Jasenico in Bosansko Krupo, Bihać ter Mrkonjić grad, Šipovo in Jajce.

Predsednik zveznega odbora se je na svoji poti posebej zanimal za izgradnjo spominskih obeležij na Grmeču, Kočarnici in Jasenici, ki bodo odkrita ob dnevu vstaje 26. in 27. julija letos.

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij so tovariša Nadja informirali o stanju in aktivnosti njihove borčevske organizacije, v Bihaću pa sta Kosta Nadj in Ahmet Šehović sodelovala pri delu razširjene seje občinskega odbora ZZB NOV.

V sredo, 16. maja, so o borčevskih vprašanjih razpravljali na dveh sejah: ob 9. uri so se na skupni seji sestali člani komisije za socialno-zdravstvena vprašanja, za vojaške invalide in za pritožbe pri RO ZZB NOV Slovenije, ob 12. uri pa so se sestali člani republiškega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov.

Na seji komisij pri republiškem odboru ZZB NOV so obravnavali poročilo o delu sodišča združenega dela, pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji za leto 1978, delovno gradivo o pobudah in odprtih vprašanjih s področja varstva borcev in vojaških invalidov ter obravnavali predlog finančnega načrta socialnih aktivnosti RO ZZB NOV Slovenije za leto 1979. Na seji republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov pa so obravnavali poleg poročila posebne komisije za izjemno priznanje pravice do pokojnine za obdobje od 1. 1. 1975 do 31. 12. 1978, tudi poročilo o ugotovitvah na regijskih posvetih o podružbljanju sistema socialne varnosti in nadaljnjem reševanju teh vprašanj ter predlog sklepa o dodelitvi sredstev občinam za zaznamovanje in vzdrževanje pokopališč ter grobov pripadnikov zavezniških in drugih tujih armad v SR Sloveniji za leto 1979.

Na seji treh komisij pri RO ZZB NOV je bilo zla-

Dve seji o borčevskih vprašanjih

sti zanimivo poročilo o delu sodišča združenega dela pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SR Sloveniji za leto 1978. Ob tem se je razvila živahna razprava, v kateri pa so predvsem poudarili, da je to sodišče v kratkem času svojega delovanja opravilo pionirsko nalogo, saj je prvo sodišče te vrste v Jugoslaviji in je od pomladi 1977, ko je bilo ustanovljeno, zaoralo ledino na področju podružbljanja varstva samoupravnih pravic s področja pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov.

Borci so bili v razpravi ob tem poročilu mnenja, da že dejstvo, da je večina primerov, ki jih to sodišče rešuje, ugodno rešenih, kaže na njegovo pravilno naravnost, medtem ko nekateri sporni primeri opozarjajo tudi na pomanjkljivosti (ne pri delu sodišča, ampak v nepopolno dokumentiranih posameznih vlogah). Dru-

gačno odločitev od organa SPIZ (skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja) je sodišče zavzelo le v primerih, ko je bilo na podlagi izvedbe novih dokazov ugotovljeno drugačno dejansko stanje od tistega v upravnem postopku v okviru skupnosti.

Predvidevanja so bila, da bo sodišče prejelo letno približno 900 zadev v reševanje (brez upoštevanja odškodninskih zahtevkov). Taka pričakovanja so se uresničila. Treba pa je povedati, da to sodišče ni dobilo doslej v obravnavo še nobenega odškodninskega zahtevka, čeprav je republiško vrhovno sodišče že sredi lanskega leta sprejelo sklep o reševanju tovrstnih sporov na tem sodišču.

V dosedanem delu je to sodišče rešilo 406 zadev, večinoma merodajno, z odločbo, v petini primerov pa je odločilo s sklepom (ko niso bili podani pogoji za sodno varstvo, ker predlagatelj še

ni imel dokončne odločbe organa SPIZ ali pa je uveljavljal sodno varstvo zoper odločbo, izdano že pred leti, ko to sodišče še ni bilo pristojno in v nekaterih drugih primerih).

Med spori prevladujejo tisti, ki izhajajo iz delavskega zavarovanja, med njimi pa je največje število s področja pokojninskega zavarovanja, ki jim slede (po številu) primeri s področja invalidskega zavarovanja. Od že omenjenih 406 rešenih zadev je polovica s področja pokojninskega zavarovanja, nekoliko manj iz invalidskega zavarovanja, le nekaj za plačilo prispevkov in komaj dva iz starostnega zavarovanja kmetov.

Ugotovitve ob dosedanjem delu tega sodišča so dragocene izkušnje za nadaljnje delo na tem področju in opozarjajo na prevladovanje sporov o priznanju pokojninske dobe, zlasti posebne dobe zaradi aktivnega in organiziranega dela NOB v dvojnem trajanju (manjkrat pa za uveljavljanje aktivnega sodelovanja v

enojnem trajanju). V obdobju, ki ga obravnava poročilo, sodišče še ni obravnavalo nobenega primera, ko bi zavarovalec (že po noveli zakona) s pričami sedaj prvič uveljavljal aktivno in organizirano delo. Gre za obnove zahtevkov zaradi izčrpnjega zaslišanja prič in morebitnih novih prič.

Prav ta del poročila je spodbudil razpravljalce, člane vseh treh komisij, ki so menili, da bo potrebno na tem področju storiti tak primeren korak, ki bo na nek način vendarle postopoma zajel večkratne obnove postopkov, saj je od vojne minilo že več kot 30 let in je ugotavljanje dejanskega stanja vedno težje tudi zavoljo smrti pomembnih prič.

Ob obravnavi pobud in odprtih vprašanj s področja varstva borcev in invalidov je uvodoma spregovorila predstavnic republiškega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov, člani ko-

misij pa so bili enotnega mnenja, da že pridobljenih pravic v nobenem primeru ne bi kazalo zmanjševati, vendar jih prav tako ne kaže širiti. Konkretneje pa se bojo s temi vprašanji spoprijeli, ko jim bodo predstavljena že kot izdelani predlogi za spremembo zakonskih predpisov, ki urejajo temeljne pravice borcev NOV in vojaških invalidov.

Na seji republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov je poleg (že v prejšnji številki obravnavanih) regijskih posvetov izstopalo poročilo o delu posebne komisije za izjemno priznanje pravice do pokojnine za obdobje od 1. 1. 1975 do 31. 12. 1978. Omenjena komisija je bila ustanovljena z uredbo izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije v novembru leta 1975 in njeno delo pomeni nadaljevanje dela komisije SR Slovenije (po 195. členu zakona o pokojninskem zavarovanju) ki je bila ustanovljena leta 1965.

Tudi ob poročilu te komisije se je sprožilo vprašanje, kako dolgo lahko nekdo vedno znova obnavlja zahtevek za priznanje posebne dobe. Prisotni so bili kljub pravni razlagi predsednice sodišča združenega dela pokojninskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov mnenja, da bi veljalo razmisliti, kako razrešiti ta problem, ko je znano da obstajajo primeri, ko posamezniki tudi po sedemkrat obnavljajo postopek.

B. Ž. J.

Za boljše zdravstveno varstvo borcev

Na regijskih posvetih o podružbljanju sistema socialne varnosti in nadaljnjem reševanju družbeno-ekonomskega in političnega položaja borcev NOV ter drugih borcev in vojaških invalidov, ki so bili marca in aprila letos, je bilo osrednje vprašanje zdravstveno stanje in zagotovitev ustreznega zdravstvenega varstva teh naših občanov.

Skupna ugotovitev je bila, da je kljub uspehom na področju zdravstvenega varstva borcev v obdobju od sprejema zakona o zdravstvenem varstvu (v letu 1974 in samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji v letu 1978, na podlagi katerega je zagotovljeno borcem NOV popolno zdravstveno varstvo) v praksi še vrsta težav in pomanjkljivosti. Pripombe so bile izražene zlasti na organiziranost osnovne zdravstvene dejavnosti v dispanzerjih in ambulantah za borce, ki je neenotna, brez prave gerontološke in ostale doktrine, preveč usmerjena h kurativni obravnavi, v večini nepovezana s socialno in patronažno službo itd. Za dispanzersko zdravstveno varstvo pa je pomembna prav sistematika in strokovna teamska obravnava, v katero se vključujeta tudi socialna in patronažna

služba. Tudi mreža dispanzerjev in ambulant za borce še ni ustrezna. Pri tem je bilo posebej opozorjeno na pereč problem pomanjkanja zdravnikov v osnovni zdravstveni dejavnosti na splošno, zlasti v manj razvitih in obmejnih območjih, kar se odraža tudi pri službi zdravstvenega varstva borcev.

Udeleženci v razpravah so se zavzemali za čimprejšen sprejem ustreznega samoupravnega sporazuma o kadrovski politiki na tem področju, za ustreznjšo teritorialno razporeditev zdravstvenih delavcev, glede na konkretne potrebe in razmere.

Beseda je tekla tudi o neustreznosti obstoječih normativov za zdravstvene delavce v dispanzerjih in ambulantah za borce, kjer gre za določeno svojevrstnost, kjer je delo tudi časovno zahtevnejše kot v ostalih enotah osnovne zdravstvene službe; zato bo nujno potrebno veljavne normative popraviti.

V razpravah so bili dani še številni drugi predlogi za izboljšanje stanja na področju zdravstvenega varstva borcev. Med drugimi predlogi je bil tudi ta, naj bi postopno zagotovili popolno zdravstveno varstvo brez doplačil vsem borcem NOV, ne glede na čas vstopa v NOV, da bi bilo omogočeno zdraviško zdravljenje vsem borcem, ki so te oblike

zdravstvenega varstva potrebni in končno, da bi bil dosežen dogovor s specializiranimi organizacijami združenega dela za izdelovanje ortopedskih pripomočkov za solidnejše in kvalitetnejše oskrbovanje vojaških invalidov s temi izdelki.

Pri republiškem komiteju za zdravstveno in socialno varstvo je bila ustanovljena medresorska komisija za vprašanja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, katere naloga je spremljanje tega področja in predlaganje ustreznih ukrepov za izboljšanje. Predvsem naj bi s strokovno medicinskega stališča, z upoštevanjem principov gerontološke znanosti predlagala najustreznejši model in metodologijo dela dispanzerjev in ambulant za borce. K tej zadolžitvi je že pristopila in izdelala predlog dispanzerskega zdravstvenega varstva borcev NOV v SR Sloveniji.

O tem gradivu in obširni problematiki s tega področja je tekla razprava na posvetovanju odgovornih zdravnikov dispanzerjev in ambulant za borce v SR Sloveniji, ki je bilo v torek 15. 5. 1979 v Ljubljani. O vsebini razprave in predlogu bodočega zdravstvenega varstva borcev pa v prihodnji številki.

Malči Žitnik

Večkrat po vojni se je pisalo o največji nagradi, ki so jo okupatorji razpisali v naši deželi. Postavljeno je bilo tudi vprašanje, kdo je posnel Titovo fotografijo, objavljeno na plakatu, kdaj je bila narejena in kako je prišla Nemcem v roke. Odgovori so bili nedorečeni in do pred nedavnim se zgodovinarji niso mogli zediniti niti v tem, ali je bil plakat objavljen spomladi ali julija 1943.

Postavlja se vprašanje, koliko so Nemci vedeli o Titu v začetku vojne in zakaj nagrade niso razpisali prej, če so imeli podatke. Glede tega dajejo izsledki naših zgodovinarjev jasne in točne odgovore. Znano je, da je imela nemška obveščevalna služba avgusta leta 1941 nekaj in še to ne povsem točnih podatkov o Titu. V njih se je govorilo o »Brozu Ivanu« z »ilegalnim imenom Tito«, kar ni bilo zanesljivo in tako podatkov tudi ni bilo moč javno izkoristiti. Niti policijske uprave v Srbiji niso imele podatkov o Titu, saj so bili v aprilski vojni uničeni skoraj vsi njihovi arhivi. Titova identiteta je bila v tem času velika partijska tajnost. Le malo kdo je takrat vedel, da je Tito generalni partijski sekretar in vrhovni komandant partizanskih odredov v Jugoslaviji.

Šele spomladi leta 1943 so nemške obveščevalne službe odkrile, kdo je Tito.

V začetku leta je nekaj okupatorskih listov objavilo zapise o njem in prineslo Titove fotografije. V sredini julija so Nemci objavili tudi znani plakat. Po vzdušju, ki je ob tej priložnosti zavladal v Beogradu ter drugih mestih in krajih, je ta plakat izzval povsem nasproten učinek od tistega, ki so ga želeli hitlerjevci. Nemci, vse tako zgleda, niso pomislili, da je v duhu in stoletni tradiciji ljudstva, skrivati in varovati svoje vstajnike. Tito, med ljudstvom že znan kot vodja narodnoosvobodilnega boja, je zdaj postal osebnost, o kateri se govori v vsakem svobodoljubnem domu, postal je simbol boja, svobode in kljubovalnosti, ki je tako lastna našemu ljudstvu.

Tako je Tito – tudi za tiste, ki so ga poznali samo kot »inženirja Babiča«, Brkiča ali Petroviča – postal vodja ljudstva, ki se bori; blizu in znan množicam, kar postane, po neki logiki, ki jo Nemci niso predvideli, pomemben dejavnik v dviganju borbenega duha in zaupanja v splošno sprejeto vodjo.

Velika nemška nagrada, največja, kar jih je bilo razpisanih na naših tleh, je ne samo popolnoma propadla, ampak postala, če lahko tako rečemo, propaganda za gibanje, ki ga vodijo komunisti in za vrhovnega komandanta vojske, ki jo Nemci niso bili v stanju premagati.

Po sledih okupatorskega plakata

Ljudstvo varuje svojega Tita

Naše zgodovinarje in našo javnost je vedno zanimalo, kako so Nemci prišli do Titove, očitno, vojne fotografije, vsekakor edine, do katere so do takrat prišli? Kdo je avtor te fotografije? Tega izrednega Titovega portreta, s pomočjo katerega je velik del Jugoslavije prvič videl Titovo podobo, saj je bil plakat hkrati objavljen v Hrvatski, Bosni in v nekih drugih krajih?

Obiski muzejev, povpraševanje in iskanje, nas je pripeljalo tudi do Verice Damjanović, zgodovinarke in kustosinje Muzeja narodov in narodnosti na Dedinju, ki se že dolgo ukvarja s proučevanjem vojnih dokumentov, posebno tistih o Titu. Njen sklep je bil zelo zanimiv:

»Skrbno sem iskala in uspela najti izvirno fotografijo, s katere je bila odčitkana Titova podoba na plakatu. Glejte, to je ta fotografija! Tudi sama sem se vprašala, kdaj je bila posneta in kdo je njen avtor. Z mnogimi sem se pogovarjala, veliko prebrala, odgovora nisem našla. Primerjala sem Titovo podobo s te fotografije s podobo na mnogih drugih fotografijah. Ugotovila sem, kolikor je to sploh mogoče, da je podobna tistim, ki jih je septembra 1942 na Mliništu naredil Žorž Skrigin. Res je, da ima Tito na vseh Skriginovih fotografijah na glavi »titovko«. Po upadlem licu, če gledamo s tega vidika, sivih laseh,

Originalno fotografijo (levo) smo našli v muzeju revolucije... in desno je fotografija iz serije Titovih portretov, ki jih je Žorž Skrigin naredil na Mliništu septembra 1942.

še posebno po značilni vojaški partizanski bluzi iz debelega črnega sukna, usnjenem pasu in še nekaterih podrobnostih, sklepam, da je bil posnetek narejen prav v tistih dneh... Takrat je Tito, kolikor je znano, fotografiral samo Skrigin.

Nismo se, to je razumljivo, ustavili samo pri tej sicer zelo razumljivi predpostavki. Vedeli smo namreč, da je Žorž Skrigin že mnogo prej podpisal vse svoje vojne fotografije in tudi serijo z Mliništa. Ta, ki jo je našla tovarišica Damja-

nović, nima niti podpisa niti pojasnila! Zato smo poiskali Žorža Skrigina, ki je v svojih vojnih spominih zapisal:

»...Jutranje sonce mi je odgovarjalo za portret, kakršnega sem si zamislil. Ko je prišel tovariš Tito, je sedel na mesto, ki sem ga izbral, da bi imel čim bolj mirno ozadje, in potrpežljivo prenašal tehnične priprave, tako – da sem uspel posneti značilni Titov izraz. Ko sem končal snemanje, je Vjekoslav Afrić prosil Tita, da se vsi skupaj (člani Gledališča narodne osvoboditve) fotografirajo.«

In kaj je tovariš Skrigin povedal nam? »Seveda se spominjam tega dne in vsega, kar se je potem dogajalo. To našo fotografijo so Nemci kasneje objavili v svojem vojaškem časniku Singal in tako zanikali ustaško propagando, ki je trdila, da smo vsi že ujeti, likvidirani. Kako so prišli do te in še nekih drugih mojih vojaških fotografij, lahko samo domnevam. Ko smo osvobodili Livno, sem takoj, kakor mnogokrat med vojno, pohitel, da v neki fotografski delavnici razvijem filme in napravim fotografije. Dobro se spominjam, da sem takrat naredil fotografije za naš štab v Sloveniji, eno za tovariše v Bosni, eno za Dalmatince, eno za Srbe in nekoliko najboljših – za Tita. Pozneje je nekateri od teh fotografij objavil nemški Signal. To pomeni, da so Nemci po našem umiku iz Livna s pomočjo ustašev prišli do teh fotografij, ki jih je fotograf verjetno hotel obdržati za spomin. Ponuja se seveda vprašanje, zakaj Nemci že takrat niso objavili tega izsiljevalnega plakata s Titovo podobo, če so ga že takrat imeli na fotografijah? Ne vem. Morda niso bili prepričani, morda so mislili, da smo jih namerno podtaknili. Kdo ve!«

Vprašali smo Skrigina, kaj misli o fotografiji, s katere je bila Titova podoba prenešenja julija 1943 na plakat?

»To je predvsem izreden Titov portret! Ljudska, partizanska in umetniška zavest mi ne dovoljuje reči, da je moj. Vem, da ga nisem posnel, ker se slehernega svojega vojnega posnetka spominjam. Kolikor jaz vem, je bil ta portret narejen v Foči, pred bivanjem vrhovnega štaba na Mliništu, torej med 25. januarjem in 10. majem 1942. Kolikor lahko kot umetnik ocenim, je portret narejen z vednostjo tovariša Tita oziroma njegovim pristankom. Hočem reči, da ga nihče ni mogel narediti tajno. Drugo, fotografija govori o delu izkušenega profesionalca, čeprav včasih tudi amaterju uspe narediti odlično fotografijo.«

Obiskali smo še zgodovinarja Vojo Djirkovića v Muzeju mesta Beograda in vprašali tudi druge, ki se ukvarjajo s tovrstnim raziskovanjem, a odgovora na vprašanje, kdo je avtor fotografije, nismo uspeli dobiti.

Preostalo nam je samo še ugotoviti, če je mogoče, kako je fotografija prišla v roke Nemcem.

Po trditvi Žorža Skrigina, da je Signal že pred izsiljevalnim plakatom objavil fotografijo, na kateri je bil Tito, lahko predpostavljamo, da so prišli tudi do drugih njegovih fotografij, če so le te obstajale. Lahko so torej prišli tudi do fotografije, ki so jo objavili na plakatu. Kako? Če jo je posnel eden od partizanov, ki so bili takrat v Foči, je avtor film razvil in fotografijo napravil pozneje, ob neki ugodni proločnosti. Ker fotografije ni mogel dati tovarišu Titu ali komu od članov vrhovnega štaba, jo je hranil. Ta borec je lahko padel, lahko je med bojem izgubil torbico... Domnev je veliko.

Potrjenih resnic o tem, to je res, je zelo malo.

Ena izmed njih je zanimiva. Nemci pozneje nikoli več niso uporabili fotografije, objavljene na plakatih na Hrvaškem in v Srbiji leta 1943. Morda niti takrat niso bili povsem prepričani, da je to resnična podoba vrhovnega komandanta in generalnega sekretarja partije Josipa Broza Tita. Ob desantu na Drvar, tudi to je zanimivo, je imel vsak nemški padalec v rokah Titov portret – enega iz serije, ki jo je posnel Žorž Skrigin na Mliništu septembra 1942.

Fotografija z izsiljevalnega plakata, objavljena julija 1943, se nikoli več nikjer ne pojavlja. Niti njen avtor niti kdo, ki bi lahko vsaj približno rekel, kdaj je bila fotografija narejena, kaj se je z njo sploh dogajalo.

Predrag Aleksijević
Prevedla: M. Š.

Ta plakat je bil objavljen julija 1943...

ИЗДАВАНА
ПОЛИТИКА

So postali otroci požiranci vsega, kar skuhamo televizija, film, vse vrste tiska – stripov, festivali, industrija igrac...? Je dobra mladinska literatura in poleg nje kako-kovostna ilustracija, »konkurenca« med vsemi temi?

Umetniško ustvarjanje za mladino širi krila domišljiji. Spodbuja k igri in briše meje med resničnostjo in domišljijo. Ne strogo načrtovano pa vendarle na svojstven način gradi mladim ljudem most, ki povezuje otroštvo s svetom odraslih, ki na včasih zavite in drugič na bolj direktne načine ponuja mladini tista spoznanja in usmeritve, ki jim bodo pomagala dorasti. Pomembna je sposobnost kritičnega pogleda na svet okrog sebe, ki vodi k osamosvajanju človekove osebnosti.

Odraščanje in vrsta postaj na tej poti zaposluje dandanes množico strokovnjakov najrazličnejših strok. Koliko pa poleg njih prispeva in kakšna je slovenska

škarju in še nekaterih starejših avtorjih se je pojavila vrsta novih pesnikov, dramatikov; do izraza so prihajale vedno nove literarne zvrsti od radijske igre, televizijskih nadaljevanj pa do televizijskih mladinskih iger.

Za Pavčka je bistveno vprašanje, ki ga je v povojnem času uspela rešiti literatura za mlade – osvobajanje spon pedagogije, funkcionalnosti, ki je za mnoge avtorje prejšnjega obdobja še značilnost.

Novejša ustvarjalnost za mladino je, meni Pavček, vnesla svet fantastike, odprla nove prostore ustvarjalnosti. Bolj tenkočutno je sledila otroškemu spoznanjskemu in domišljjskemu svetu. Vrsta danes že priznanih avtorjev to potrjuje. Tu so Svetlana Makarovič, Branka Jurca, Leopold Suhodolčan, Smiljan Rozman, Jože Snoj in še drugi. Poleg tega pa je bil kakovosten premik dosežen tudi v poeziji, kjer je zaznati več urejenosti in urbanosti. To je poezija za otroke nove civilizacije,

(po vojni) pozornost Mladinske knjige in tudi ostalih.

Sicer pa je pesnik Tone Pavček še vedno prepričan, da kljub izjemnim kvaliteta poezija za otroke še vedno ni dosegla vrhov kakršen je Župančič, za katerega meni, da je še vedno merilo zares izjemnih stvaritev za mlade. Za povprečje pa brez dvoma velja, da je tovrstna literatura dosti bolj kakovostna kot nekdanja in ločnica med ustvarjanjem za odrasle ter tistim za mladino je zabrisana tako po primarnosti kot po avtentičnosti.

Na vprašanje, kako in če sploh mladinska literatura novejša slovenske produkcije izraža ideje miru, neagresivnosti in kritičnosti do obdajajočega nas sveta, je bil Pavček mnenja, da se vse to odraža pri različnih avtorjih različno. Tako je pri Makarovičevih v »Kosovirjih« čutiti idejo zoper nasilje nad otroci, pri Brenkovi je sporočilnost te vrste nadomeščena z bolj direktnimi prijemi; Ela Peroci je tudi pripovedi o partizansčini oblikovala skozi pravljico in ne kot realistično vzgojno pripoved. Tone Pavček pri tem meni, da je slednji način dosti boljši kot pa, denimo, estetsko slabo predstavljena faktografija. Otroški svet je brez »računov«, brez primesi, ki spremljajo odrasle in ravno življenjska sporočilnost ima v mladinski literaturi največjo vrednost. (Ob tem Pavček ni mogel mimo slovite Andersenove prispodobe o dečku, ki je edini na glas povedal, da je kralj pač gol.)

Na zgoraj postavljeno vprašanje je Tone Pavček še dodal, da je mogoče resnico pokazati tudi skozi humornost in ponovno poudaril, da je največja nevarnost pri leterarnem ustvarjanju za mladino v moraliziranju.

Če je v povojnem času mladinska literatura storila zares tako velik korak v kvaliteti in, če ji naša družba posveča vse več pozornosti ter jo priznava kot enakovredno ustvarjalno področje vsem ostalim umetnostnim področjem, čemu potlej ne prejema tudi formalno enakovrednih največjih družbenih priznanj?

Našega sogovornika vprašanje ni spravilo v zadrego, ker je tudi sam prepričan, da bo morala naša družba vendarle tudi tu storiti več kot doslej. Res je sicer, da večina avtorjev piše za odrasle in zraven tudi za mladino. Res je tudi, da obstoja posebna Levstikova nagrada za izjemne stvaritve v mladinski literaturi pa vendar... Letos, ob letu otroka, bi bil nekako primeren čas, da bi storili kaj več s tem v zvezi, pa so bojda, kot je dejal tovariš Pavček (ki je, kot je znano tudi predsednik slovenskega društva pisateljev), s predlogom za nagrado mesta Ljubljane zamudili. Določena mera mačehovskega odnosa do mladinske ustvarjalnosti

O vrednotah in sporočilnosti ustvarjanja za mladino

le še obstaja; Tone Pavček je ob tem dejal, da si bo slovensko pisateljsko društvo še naprej (ali še bolj intenzivno? op. nov.) prizadevalo to mačehovstvo izkoreniniti, saj se navsezadnje kakovost in enakovrednost s tovrstno literaturo v svetu zrcali tudi v številnih prevodih v tuje jezike, mladina jih lepo sprejema in tudi kritika (kolikor jo je) ji je v največji meri naklonjena.

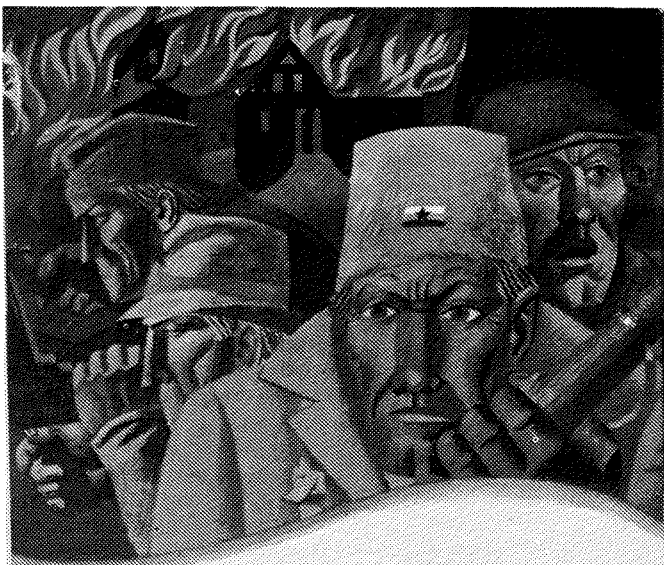
Zadnje vprašanje, namenjeno pesniku Pavčku, je bilo usmerjeno k likovnemu deležu ob mladinski literaturi. Na to vprašanje je bil odgovor kratek: založba »Mladinska knjiga« za njo pa tudi drugi, že tja od prvih začetkov po vojni goji in uspešno združuje mladinsko literaturo s knjižno ilustracijo, kar je omogočilo tudi širše likovno uveljavljanje skozi knjigo. Dosežena je zavidenja vredna stopnja likovne kulture in precejšnje število avtorjev se je posvetilo izključno tej zvrsti likovne dejavnosti. Ter nazadnje – z dotokom nove generacije nadarjenih avtorjev je doživela tudi knjižna ilustracija osvežitve.

Starejšega bralca je treba vzgojiti, da bo z okusom izbiral za mlade

Tudi novejša ustvarjalnost za mladino uspešno stopa ob že pred in takoj po vojni objavljeni literaturi in ilustraciji za otroke.

Tudi z Ivetom Šubicem, akademskim slikarjem in nekdanim borbom NOV, smo spregovorili o mladinski literaturi, le da je tokrat prevladovalo razmišljanje o mladinski ilustraciji. Njegova splošna ocena je, da je skrb naših založb za kakovostno ilustracijo v mladinski literaturi primerna, ker se zavedajo, da le kakovostna in zares doživljiva ilustracija lahko uspešno zajezi poplavo kiča na tem področju. Poleg uveljavljenih imen kot so Milan Bizovičar, Marlenka Stupica, Ivan Seljak-Copič, Vidic, Ciuha, pokojni Sedej in še nekaterih drugih, se v zadnjih letih pojavljajo nova imena, med katerimi jih je nekaj zablestelo. Nekateri avtorji pa se v ilustracijo ne poglobljajo dovolj resno, kar je čutiti sem ter tja v naši mladini.

IVO ZORMAN
UPORNE
DRAŽGOŠE
ILUSTRIRAL IVE ŠUBIC

Na tekst Ive Zorman je Ive Šubic ilustriral slikanico »Uporne Dražgoše«, ki jo je lahko tem bolj doživetvo upodobil, ker je bil tudi sam udeleženec te bitke.

umetnostna ustvarjalnost za mladino?

O teh in na to temo izpeljanih vprašanjih smo se pogovarjali s Toneom Pavčkom in Ivetom Šubicem.

Očitno je bilo vprašanje o literarni ustvarjalnosti za mladino za Toneta Pavčka eno izmed tistih, o katerih pogosto razmišlja in se z njimi srečuje v tovariških literarnih krogih pa tudi drugod. Najprej je svoje razmišljanje razmejil primerjalno na starejše obdobje (predvojni čas) in starejše avtorje ter na povojni čas in nove generacije literarnih ustvarjalcev za mladino. Meni, da je po drugi svetovni vojni ustvarjanje za mlade pri nas doživelo razcvet. Po Bevku, Seli-

otroke modernih komunikacij.

Tovariša Pavčka smo vprašali, ali poezija dohaja ta novi vset otroštva, otroštva asfaltne džungle in nagrmadene informiranosti. Nekako takole je razmišljal: »Eno je, zunanji vidik, drug pristop pa je s pomočjo metaforike. Poezija ni več v službi namenske sporočilnosti in je vse bolj blizu otroške pa tudi besedne igre.« Ni naključje, da se je vrsta kvalitetnih pesnikov »za odrasle« začelo ukvarjati tudi z mladinsko poezijo. Pavček meni, da so se tudi kriteriji upoštevanja literarnega ustvarjanja za mladino menjali. Prišlo je do večje samostojnosti, ni več manjvrednosti zavoljo kvalitete. Zlasti je pripomogla k temu dejstvu

ski periodiki, ki je bila sicer znana po izjemno kakovostnih ilustracijah. »Zlasti se je treba ogibati 'pocukranosti', ki je je pri uvoženih ilustracijah v obliki,« je menil slikar Šubic.

»Pri svobodi tržišča, kakršnega imamo, je najpomembnejše, da starejšega kupca mladinske literature vzgojimo v kupca z okusom (kar je še zlasti šepavo in opazno kritično v manjših središčih, ki so založena prav z veliko izbiro 'Marink' in podobnega).«

Ive Šubic se še prav dobro spominja svojih šolskih let, ko so nestrpnost čakali na vsako novo številko »Našega rodu« in »Zvončka«, kamor so ilustracije prispevali Gaspari, Vavpotič, Birolla, brata Kralja... Otrokom je bil posebno blizu »ljudski« Gaspari. Njegove ilustracije so prerasovale. Iz otroštva se v spominu kopičijo podobe ilustracij in tudi te na določen način vplivajo na kasnejši človekov odnos do likovnega dela.

je glasilo: kako se predstavlja narodnoosvobodilni boj mladini skozi literaturo in ilustracijo?

Ive Šubic je prepričan, da svojo veliko vlogo pri tem odigra periodični mladinski tisk kot so Kurirček, Ciciban, Pionirski list... pa tudi dobre slikarice in knjige.

Tovariš Ive Šubic je bil prvi ilustrator »Slovenskega pionirja« že leta 1943; bilo je v centralni tehniki v kočevskem Rogu. Tam je tudi »urezal« svoj prvi t. i. strip »Tonček pripoveduje.« Bila je resnična pripoved in zapis borca o srečanju s tovarišem Titom in bivanju v Vrhovnem štabu narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, ki jo je po posameznih prizorih spremljala Šubičeva ilustracija.

Že v Tomšičevi brigadi je bil brigadni ilustrator glasila, v tiskarni pa se je še z večjo vnemo posvetil temu delu. Tistega časa se spominja še zlasti dobro, saj je prav tam, sredi vojne prejel prve urice akademskega pouka od profesorja Franceta Mi-

ustvarjalnosti pa takole: »Menim, da je slovenska literatura z ilustracijo za mladino na taki ravni, da se lahko brez obotavljanja postavi ob bok dobri svetovni beri s tega področja. Kar zadeva likovni del menim, da je kvaliteto na Slovenskem še vedno najmočnejša t. i. srednja generacija, ki pa se ji že uspešno pridružujejo nekateri mladi z novimi, svežimi prijemi, osvojenimi kakršnihkoli predhodkov, tudi z neko razveseljivo humornostjo in nenavsezadnje – tudi z znanjem.

★

Na vprašanje, kaj meni o predstavljanju narodnoosvobodilnega boja skozi slikanico, je Ive Šubic mnenja, da je to prav primeren način predstavitve ter zato tudi sam sodeluje s svojimi ilustracijami. »Skozi sliko, risbo, je mogoče predstaviti vrsto dejavnosti NOB, mogoče je ustvariti predstavo, da so se naši ljudje bojevali na najrazličnejše načine in ne le s puško v roki.«

Piše: Nace Grom

O samozaščitni kulturi – drugače!

Včasih smo povabili: »Greš na kozarček dobre kapljice? Danes: »Greš na kofi? Na drink, uvoženi?«

Dovolite mi, dragi bralci, (urednik je že privolil, ker je tole kramljanje objavil), da se za trenutek spogledamo z nekaterimi navadami, s katerimi smo se že kar sprijaznili, jih skorajda sprejeli za »svoje«, ker smo jih vpletli, rahlo ali že kar trdno, v naše vsakodnevno življenje. Eni bolj, drugi manj. Pogosto tudi ugotavljamo, da nekatere navade ali privajenosti niso dobre, da nam škodijo, nas begajo. Neredko se le namrdenemo nad njimi ali zavoljo njih in »navada« tako poganja koreninice in dobiva »domovinsko pravico«. Torej, za novade gre, ki nam gredo tudi na živce, kot pravimo, ki nas vznemirjajo in dolgočasi. Smo pa prešibki, premalo odločni in vztrajni ali kaj, da bi jih pozabljali, spreminjali in se privajali na boljše. Mar je že tudi tako naše ravnanje, brezbrizje – navada?

Zdi se mi, da se je v naše vsakodnevno življenje preveč udomačilo na primer – »razpravljanje«. V mislih imam primere, ki jih bom ponazoril s konkretnostjo. Novinar recimo, vpraša predstavnika krajevne skupnosti, zakaj je ob njihovi vasi precej njiv neobdelanih. Ali se skrivajo v plevelu. Pa dobi odgovor:

»Niste prvi, ki ste to opazili. Sam sem tudi že ugotovil... Zanimiv problem, toda o njem še nismo razpravljali in zavzeli stališča, kar pa bo vsekakor potrebno...«

Na podlagi zdravega mišljenja bi na vprašanje, zakaj zaposleni med delovnim časom odhajajo v trgovino, v gostišče ali po drugih opravkih, pričakovali, recimo približno takle odgovor:

»Imamo slabo organizacijo dela, popustljivega vodjo!« Ali kaj podobnega, pa bomo bolj gotovo opazili pri vprašanem zamah z roko češ, taka je pač pri nas navada, kaj hočemo... in kvečjemu še besede:

»Imate prav, o problemu bomo morali razpravljati. Sklicali bomo sestanek in zadolžili sindikat, da o problemu razpravljajo...«

Zdaj, v teh dneh se na veliko pripravljamo in razpravljamo o tem, kako bomo v prihodnje planirali, torej, načrtovali delo, dohodek in razvoj povsod, od krajevne skupnosti in tozda, prek republike tja do Beograda. Politične in strokovne pristope za načrte sprejemamo že lep čas in razpravljamo, kako bomo načrtovali.

Te dni se je v Portorožu zbralo v prostorih, ki lahko sprejmejo približno 700 ljudi, precej več kot toliko različnih strokovnjakov iz vse Slovenije. Razpravljali so o vseh vsebinskih in organizacijskih vidikih ter pristopih za planiranje v prihodnje. Vpraševali naj bi in dobivali odgovore, pa čeprav so si najbrž, vsaj nekateri, morali deliti sedež ali stojišče. Ali je mogoče razpravljati, da ne rečemo sprejemati in dajati informacije za usklajen, smotrni dogovor, če je na programu deset in več strokovnih predavanj na dan? Mar je tako utesnjeno, množično dogajanje, pa čeprav dobro strokovno pripravljeno, koristno? Najbrž tudi za poslušanje ni primerno, kaj šele za dogovor, ki naj bi razčiščeval in dal učinkovite željene rezultate.

Veliko razpravljamo o neokusnostih, ki jih srečujemo vsak dan. Torej, spadajo k življenju, saj jih povzročamo, »delamo« ljudje, pa čeprav, recimo z obrobni »monikami«, sandokani, belodugmadi in podobno, ki najdejo, kljub razpravam, da naj ne najdejo, vse prepogosto svoj prostor, čas in denar za delovanje, reklamo, čvek, poneumljanje in za zaslepljevanje bralcev, poslušalcev, gledalcev, zlasti tistih, ki še ne znajo ločiti zrna od plevela. Kot, da bi bilo pomembno le to, da razpravljamo o neokusnostih, te se pa še kar naprej pojavljajo, celo bohotijo, objavljajo in podobno. In vplivajo na navade in mišljenja.

Menda zna že vsak Slovenec angleško, bi dejal lahko tisti, ki vztrajno in pozorno posluša radijske napovedi zabavnih melodij, si ogleduje napise na izdelkih kozmetike, športne opreme, gramofonskih plošč, jedilnikov, prospektov, plakatov itd. itd. Tudi o teh stvareh razpravljamo, pa se ponavljajo, so celo redne gostiteljice našega življenja. Te navade (neokusnosti) so že kar v nas, in nas skorajda odtujujejo od slovenske besede, dobre navade in zdrave miselnosti. Toda, če so redne, vsakdanje in pri tem vemo, da so neukusne, komercialne, malomeščanske itd., ker skušajo pohabljeni naš ponos, otroštvo, našo besedo in dostojanstvo, potem so to že nagibi v smer, kjer bo nujno, zaresno razpravljanje, ki pa mora pripeljati do dogovora. In takoj zatem do – okusnosti. Včasih se človek znajde v situaciji tu, sredi belega dne, kot tisti tujec, ki je v nekem kraju na drugem koncu naše domovine iskal vodo in sanitarije, pa je našel le zbito barako z napisom: »Jockey Jimmy«, notri pa človeka, ki je ponudil: »Brandi? Blendetscotch whisky?«

No, morda, bo kdo dejal, da se zavzemam za zaplankanost. Nikakor! Da navajam na drobnjakarstvo in dlakocepstvo? Nikakor! Da sem proti razpravam in navadam, proti vsem tujim navadam. Ne! Da, proti puhlim, dragim razpravam, razpravam zaradi razprav (brez demokratičnega pogovora, brez usklajevanja interesov prek razprav, v katerih se lahko bliskajo tudi besedni meči, ne moremo in ne bomo mogli.) Sem proti tistim navadam, ki se nam utihotaplajo le zato, ker so zrasle na tujem zelniku, čeprav slabo pognojenem.

Ne ščuvam, toda, če naletite na človeka, ki se vzvišeno ali ponižno muza ob poslušanju angleških besed, se pa hkrati zmrduje ob srbskih: »le zakaj se še ni naučil slovenščine, ko je v Sloveniji že dve leti?«, potem velja poučiti tega Posameznika med nami, da njegove navade niso navade nas vse. Pri tem pa smo že pri samozaščitni kulturi. Prav ta naj nam pride še bolj v – navado. Za prav vse njene vidike moramo biti bolj dovzetni in ne kapitulantski, pri »navadah« pa bolj tenkočutno preudarni in pozivniški proti brezbriznosti.

Pa brez zamere, če sem resne zadeve (ne) namerno (čez mero) poenostavil.

Ive Šubic: partizan na straži (ilustracija)

»Cetudi je ilustracija najpogostejše tesno povezana z besedilom je vendarle dovolj možnosti, da tudi slikar v njej izrazi svoj humanistični odnos do sveta. Sam nikoli nisem maral ilustrirati mnogo krvi in neposrednega boja v ilustracijah o NOB; v tekstih je vedno najti priložnost za upodobitev tovarištva, požrtvovalnosti in drugih človeških vrlin. Otroci so danes obkroženi s poduki o agresivnosti – že samo, če si ogledamo večerne risanke o mačku Tomu in malem Jerriju. Pokrovka mahne Toma po glavi, miško zmečka avto v plakat... nasproti temu je že kar nezanimiva prijazna risanka o profesorju Baltazarju ali o škrtatih...«

Naslednje vprašanje se

heliča in Nikolaja Pirnata. Od še živečih tovarišev so se tam mojstrili tudi Ivan Seljak-Copič, France Slana in Alenka Gerlovičeva. »Bili smo mladi in smo se zvečine zgledovali po naših kasnejših profesorjih Miheliču in Pirnatu. Tik po vojni, bili smo še študentje, pa so nas prav vse pritegnili k ilustratorskemu delu ker je ilustratorjev primanjkovalo. Nekaj časa sem čisto sam ilustriral »Slovenskega pionirja«. Vse noči sem presedel ob luči in risal. Kmalu pa so se pridružili novi sodelavci. Zlasti velja omeniti Janeza Vidica, Sedeja, Bizovičarja in Ciuho.

Tako Ive Šubic o svojih partizanskih začetkih z ilustracijo za mladino! O kakovosti današnje

Tone Pavček in Ive Šubic sta nam v svojih odgovorih skozi svoje izkušnje in poznavanje razmer vsak iz svojega zornega kota orisala vlogo in mesto mladinske knjige pri nas. Njune ugotovitve so razveseljive vsaj kar zadeva slovenske tvornosti na tem področju. Poseben zorni kot tega vprašanja bi se nam najbrž odprl, če bi vprašali, kaj nudijo mladim bralcem (na temo NOB) šolske knjižnice, sam pouk in, kaj druge ustanove. Morda bi bilo zanimivo vprašati, denimo osnovnošolca, ki pozna slikanico o začetku vojne, kaj mu je pri tem najbolj ostalo v spominu...

B. Ž.-J.

Med Kolpo in Gorjanci leži s svojimi belimi brezami, rekami in potočki, obdana z venci gorovja, z vinogradi in zidanicami po obronkih, Bela krajina. Tu so še živi folklorni plesi in drugi ljudski običaji, vendar radoživost in šegavost belokranjskih ljudi ne more prikriti trdega življenja. Za belimi brezami se skrivajo mnoge usode, ki so silile rojake v tuji svet.

Veliko domačinov so pred vojno iztrgale z rodne zemlje Kanada, Amerika, Avstralija, med njimi največ mladih. Lačnih ust je bilo veliko, industrija slabo razvita, domača zemlja pa ni mogla vseh nasititi. Je čudno, če se tudi danes pojavljajo v mladih glavah misli, da bi odšli v veliki svet, saj imajo tam svojce?

Nekateri so postali sezonski delavci, pečalbarji. Nekaj jih je ostalo doma in se prebijalo na koščku trde grude. Precej je bilo krošnarjev, zlasti v Vinici. S tkanjem domačega belega platna pa so zapisali značilnost svoje Bele krajine.

Življenje teče dalje, vendar razvoj še vedno ni dosegel vseh belokranjskih vasi in zaselkov. Do vasi Kot na onem bregu Kolpe lahko pridemo samo s čolnom. Mladi iz krajevne skupnosti Vinica bodo z delovno akcijo, ki že teče, zgradili most.

Ponekod nimajo vode, elektrike. Šolstvo in industrija se razvijata v večjih središčih, kot so Metlika, Črnomelj, Semič. Tja odhaja večina mladih po končani osnovni šoli in malokdo se vrne domov.

Želja po izobrazbi kaže visok odstotek izobraženstva v tem delu Slovenije, zlasti v pedagoških in medicinskih poklicih, nekaj pa jih odide na tehnične šole. Toda kaj, ko ne najdejo delovnih mest doma.

Vinica zaposli lahko nekaj tekstilnih delavk v tovarni Novoteks in še kako trgovko, na kmetiji pa mladi v glavnem ne ostajajo. Poskusili so že z usmerjanjem v kmetijske šole, v živinorejo, pa ni bilo uspeha. Trg je predač, dohodki prenizki, zemlja pa daje le nekaj krompirja.

Tako se Obkolpje neusmiljeno prazni. Krajevna skupnost Vinica ima danes okrog 2300 ljudi, v sami Vinici ter v še 29 vaseh in zaselkih. Veliko manj kot jih je tod živelo pred vojno. Vedno večja so prizadevanja, da bi z odpiranjem novih delovnih mest, s kadrovanjem in štipendijsko politiko, dali mlademu človeku to, kar pomeni njegovo srečo – delo. V Vinici si prizadevajo ustanoviti obrat, ki bi zaposlil vsaj dvesto moških. Petindvajset ki-

Mladost med belimi brezami

»Iz moje mladosti hočete kaj?
Vidim bose pete na rosni travi, mlade urne pete,
... pastirje in pečen krompir ... in bela dekleta v soncu ...«

lometrov doline Kolpe bi lahko dalo osnovo za razvoj turizma. Zlasti kmečki turizem bi obdržal fante na skoraj že zapuščenih domačijah po obronkih in ne bi več gledali samo temnih oken.

★

Mladi si težko predstavljajo predvojno življenje, saj današnjega standarda, kljub temu, da nimajo vsega, skoraj ne moremo primerjati s takratnim. So pa aktivni ti mladi Belokranjci, od osnovne šole dalje, kjer se vključujejo v različne krožke: prometni, folklorni, športno društvo šahistov, ekipa prve pomoči, gasilska pionirska četa, tekmujejo za bralno značko itd., pa do raznih mladinskih aktivov, ki kažejo samoiniciativnost in vso resnost dela. Mladi opazujejo, vabijo na svoje sestanke predstavnike družbenopolitičnih organizacij in krajevnih skupnosti, vključujejo se v krajevno konferenco SZDL in skoraj ni družbenopolitične organizacije, kjer ne bi sodelovali.

Širok vpogled v mednarodno politiko daje mladim Klub OZN v osnovni šoli Vinica. S tem, ko jih seznanja z mednarodnim dogajanjem in jim prepušča sodbo o različnih problemih, pomaga graditi njihov svetovni nazor. Klub je nastal leta 1962/63 in je v začetku le sprejemal poročila. Potem pa se je pojavilo vprašanje: Zakaj vojna? Zakaj rasizem? Učenci vseh razredov osnovne šole so odgovarjali. Njihovi odgovori so zbrani v knjigi »Poslušajte nas«.

Na tej osnovi so mentorji sestavili dve vprašanji za tiste, ki vodijo današnji svet.

Za Titov jubilej leta 1972 so v akciji zbrali 12.000 pisem tovarišu Titu, ki so jih poslali otroci vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Iz njih veje otroška iskrenost in preprostost. Šeststo odgovorov so vezali v knjigo »Iz src v srca rasto mostovi« in jo podarili tovarišu Titu.

Foto: Janez Pukšič

Oton Župančič

Pri vzgoji mladega rodu so prav prišle vojaške vaje Svoboda 71, ki so med drugim hotele pokazati, da je naloga članov kluba braniti svobodo in domovino.

Imeli so še veliko načrtov, pa jih niso mogli urediti: tako na primer izgradnja simboličnega naselja Združenih narodov s taborom drugih držav in drevesom solidarnosti, kjer bi gojili internacionalizem.

Letos že tretjič teče akcija Za zeleni planet-varstvo in urejanje okolja, v kateri sodeluje poleg kluba še 76 osnovnih in srednjih šol.

Čeprav nimajo še svojega mladinskega doma, čeprav je športno igrišče veliko komaj 20 krat 40 metrov, imajo tod mladi vendar nekaj, česar v mestu ni. Ko prihajajo ob koncu tedna iz raznih krajev domov, je vsaka sobota in nedelja njihov praznik. Tedaj kraj zaživi. Morda je zanimivo, da so bile tu pred mnogimi leti med študentsko, delavsko in kmečko mladino nekakšne meje, danes pa jih veže harmonija. Tudi meje s sosednjo Hrvaško ni čutiti. Tja hodijo Viničani na zabave, Hrvatje pa se vključujejo v njihova društva, zlasti gasilsko, in se šolajo tudi tostran Kolpe.

Viničani niso pozabili na svoje kulturne prednike. Oživljajo dela Otona Župančiča, ki je ime tega skrajnega slovenskega kraja nesel v svet. Tu se je rodil in Bela krajina je dala njegovi zgodnji mladosti doživetja, iz katerih je vsrkal vase vse tisto, kar je bilo potrebno, da se je v njem razvilo občutje življenjske trdnosti, povezanosti z naravo, z domačimi ljudmi in ljudskim izročilom, moč umetniškega ustvarjanja. Župančič tu še živi – neprisljano in pristno. »Tebi, dragi pesnik«, »Veš, poet, svod dolg?« so besede, ki so prišle izpod peres mladih Belokranjcev, ko so septembra lani v osnovni šoli v Vinici z razstavo počastili pesnika. Fotografiska predstavitev Dume, skupno delo osnovnošolcev in mladincev iz Vinice, pa je prava umetnina.

Še jih je, ki so pisali kulturno zgodovino Vini-

ce. Najprej oče Bernard Tomšič, ki je prišel v Vinico učiteljevat in je s spretnim sukanjem peresa ohranil precej zapisov o viniških običajih. Njegov zgled je potegnil za sabo oba sinova: Ivana, ki je 23 let urejal mladinski list Vrtec, in Ljudevita, ki je v Zagrebu urejal mladinski list Bršljan.

Iz Vinice sta bila tudi napredni politični delavec in zagovornik delavskih pravic Ivan Brozovič in Jurij Brozič, ki je bil med amerškimi Slovenci in Jugoslovani dober narodni organizator.

Učitelj Franjo Lovšin je zapustil med drugim sledove tudi v leposlovju, s pesmimi in dramskimi prizori. Njegov sin Evgen je bil eden vodilnih preporodovcev.

Leta 1906 se je v Vinici rodil slavist dr. Oton Berkopec, literat in prizadeveni raziskovalec jugoslovansko-češkoslovaških stikov v preteklosti in sedanjosti.

Iz Vinice je tudi narodna heroina Albina MaliHočevnar.

★

Kako pa danes živi kultura med mladimi?

Zelo živahna je poleg osnovnošolske mladinske folklorna skupina v Vinici in v bližnji Preloki, kjer mladi sodelujejo s starejšimi.

Zanimanje za zbiranje starin – pesmi in pripovedi je pri mladih zelo veliko. V sodelovanju z borci pa so zbrali tudi že veliko zgodovinskega materiala iz NOB, od fotografij do poročil, časopisov in revij.

Včasih jih obišče s kulturnim programom kaka amaterska skupina, bodisi igralska ali pevski zbori, imajo pa tudi svoj vaški pevski zbor, v katerem pojejo vsi, ki imajo posluh. Radi pripravljajo proslave in so pri tem polni iznajdljivosti. Zanimivo je bilo letos ob osmem marcu, ko je bila proslava na predvečer praznika združena z revijo pevskih zborov. Naslednjega dne pa je mladina že iz same navade, da je vsako leto popoldanska proslava, povsem spontano priredila na Vinici skeče.

Priljubljeno je vsakoletno prvomajsko kresovanje in nobeno leto se ne izneverijo juričevanju. Štirindvajseti april je njihov veliki dan. Tedaj gre do učenci osmega razreda z Jurijem na trg, zaplešejo štiri do pet belokranjskih kol, zapojejo obredno pesem, potem pa po skupinah obiščejo vse domačije v viniškem okolju. Povsod so jih veseli, saj s podarjeno brezovo vejico in pesmijo prinašajo pomlad in srečo v hišo. Še bolj pa bi bili veseli, če bi oni sami ostali pomlad življenja v domačem okolišu.

Živa Drole

Jugovzhodno od Kamnika leži vas Rudnik. Skupini enajstih hiš še danes pravijo – partizanska vas. Zakaj? Ker so se na tem območju že leta 1941 sestajali organizatorji narodnoosvobodilnega boja, ker je odšlo iz devetih tamkajšnjih domačij med partizane dvaindvajset ljudi, ker je ob vasi delovala partizanska tiskarna in ker se v tej vasi tudi do današnjega dne ljudje niso pokvarili.

Kadar govorimo o partizanskem Rudniku, moramo omeniti Jazbečevo, Rodetovo, Ulčarjevo, Žebovčevo pa še katero domačijo, ki so bile trdna partizanska opora. Žebovčevo ali Štebetovo domačijo so Nemci požgali. V opomin in svarilo ostalim, med katerimi so jih nekaj tudi izselili.

Vinko Žebovec-Vilko, s katerim sem tistega dne klepetal, je bil eden prvih domačinov, ki so odšli k partizanom v Kamniški bataljon. Za njim je odšel Gašparjev Janez pa Vilkov brat Ciril in Jože in Janez in Miha...

»Hišo so nam požgali leta 1944. Pravzaprav je res čudno, kako da niso požgali še katere. Pri Jazbečevih so bili pri partizanih trije bratje. Pri Rodetovih pa kar šest članov družine. Oče Mihael je padel v Kolovških gozdovih le nekaj dni po tistem, ko je zapustil domače ognjišče. Iz Ulčarjeve domačije sta odšla v gozdove dva sinova...«

Spomladi leta 1943 je delovala v opekarni Radomlje ilegalna partizanska tiskarna grafika 7 A. Grozila pa ji je kompromitiranost, zaradi česar je bilo zanjo treba poiskati nove prostore. Janeza Žebota Romana so zadolžili, da poišče primeren prostor in se loti izgradnje zemljank. Roman je izbral Kralovo gmajno. Tam so bile smreke tako gosto posejane, da se je bilo skoznje težko prebiti. Kraj je bil torej dobro skrit in tudi potok je bil v bližini.

... Tiskarno je vodil Rudi Snoj-Roman. V zimi 1943-44 so tiskali s polno paro – več kot tri tisoč izvodov Slovenskega poročevalca in ostalega propagandnega materiala dnevno.

Tiskarna je imela na enem mestu dva bunkerja. V enem so tiskali, v drugem pa je bila kuhinja in pogradi. Nekoliko nižje pod bregom je bila še zemljanka, ki je služila za skladišče. Ta tiskarna je delovala do leta 1944, ko je bila osvobojena Savinjska dolina in so se fantje preselili v Gornji Grad.

Sledila je velika nemška ofenziva v letih 1944-45,« pravi Vilko, ki je bil partizan pri sanitetni skupini za gradnjo partizanskih bolnišnic na Gorenjskem in Štajerskem. »Štajerska je bila prehajkana. Takrat je Edi Peterne-Tinko, sekretar kamniškega okrožja, sklical aktiviste, da bi se ponovno organizirali. Njihovo delovanje na Štajerskem je bilo namreč onemogočeno. Pri tem je prišlo do izdaje. Zgodilo se je 6. januarja 1945. V enem bunkerju so se vsi, razen dveh tovarišic, sami postrelili. V drugem, kjer je bilo osebje tiskarne, se je ustrelil Roman. V spodnji zemljanki, kjer je bilo skladišče, so bila štiri dekleta. Med njimi se je rešila le Nadja Avbelj. Iz četrtega bunkerja, ki je bil približno tristo metrov dalje, se je rešilo vseh osem borcev.

Bil je to nepozabni januar, ko je za svobodo izgorelo dvaindvajset borcev in akti-

Tragični dogodek

V partizanski vasi Rudnik

vistov; dvanajst jih je bilo, ki so si vzeli življenje sami, deset pa so jih Nemci ustrelili naslednjega dne v kamnolomu nad vasjo Rafolče. Rešilo se je samo šest ljudi.«

Ivan Klemenc – Miha pripoveduje o tragičnem 6. januarju v letu 1945

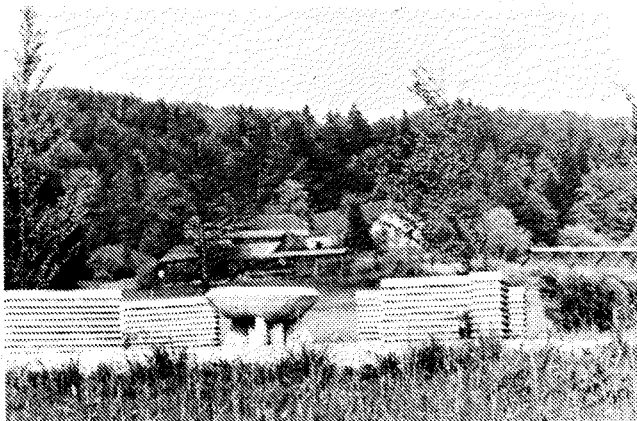
Vas Rudnik pri Radomljah? Spoznal sem jo nekaj dni po vstopu med partizane. Najbolj se spominjam ljudi. Pomagali so nam. Z vsem bistvom so bili na naši strani. Predvsem se spominjam »Štebetovih«.

Januarja 1943 sem padel ranjen Nemcem v roke. Septembra istega leta mi je uspelo pobegniti. In spet me je zanesla kurirska pot med partizane prav skozi vas Rudnik. Tod ni bilo več »Štebetov« družine. Kurirji so mi povedali, da so očeta, mater in sestro izselili v Nemčijo, fantje so pa že pred tem odšli med partizane.

Takrat sem se pogosto zdrževal pri »Grdavovih« v Zgornjem Rudniku. Kmalu sem spoznal vrsto imenitnih tovarišev: Radka in Vida, bila sta kurirja, pa Romana, Slavka, Ludvika, Toneta.

Že leta 1943 mi je prišlo na uho, da je v neki peči v opekarni v Radomljah ilegalna partizanska tiskarna. Nekega dne me je Roman prosil, da bi mu pomagal prenesti nekaj desk na določeno mesto v gozdu. Poudaril je, da je to zelo zaupna naloga. Tako sem začel sodelovati pri gradnji bunkerjev – zemljank ob vasi Rudnik. V tem kraju je bilo le nekaj posameznikov, ki jim nismo zaupali. Sicer pa je bil Rudnik prava partizanska vas.

Decembra leta 1944 me je doletela v vasi Dupeljine

Spomenik padlim v Rudniku, delo Ivana Seljaka Čopiča

Na tem mestu, kjer bodo letos obnovili nekdanjo partizansko zemljanko, se je zgodil tragični dogodek 6. januarja 1945

nemška hajka. S skupino partizanov in partizank smo se prebili do Čehove domačije v bližini Rudnika. Tu sem se srečal s skupino tovarišev, med katerimi so bili tudi Harkov, Ivo, Saki, Rigo in neki Čopič. Organizirali smo zvezo za tiste borce, ki so nadaljevali pot čez Savo na Dolensko. Ostali pa smo se odločili, da se umaknemo hajki na ta način, da gremo v zapuščene bunkerje pri vasi Rudnik. Vedeli smo, da se je od tam spomladi leta 1944 tiskarna preselila na osvobodeno ozemlje v Savinjsko dolino. V teh zemljankah smo bili samo ponoči. Nemška ofenziva pa je bila vedno hujša. Vse več partizanov in partizank je prihajalo v naša skrivališča, kamor jih je napotil tovariš Krt. Jaz sem imel prostor v zemljanki, kjer je bila kuhinja. Spominjam se, da smo nekoč celo naredili prehrabno akcijo, od koder je pred tem gospodar pobegnil k domobrancem.

Nekega dne pa so se vsi prezebli vrnili v te bunkerje kurirji nekdanje tiskarne. Prišli so s Štajerske. Še isti večer sem se premestil v bunker, ki je bil na drugi strani hriba. Vedel sem zanj, ker sem ga pomagal graditi. Bil je prazen. Imenovali smo ga »Pod smreko«. Iz trdega spanja me je prebudil tovariš Lipko. »Pri Čehu so Nemci!« je rekel. V ta bunker so prišli še Harkov, Saki, Ivo, Rigo in Čopič. Naslednjega dne sta prišla k nam še Lipko in Olga.

Tistega dne je vse močnejše snežilo.

Popoldne smo igrali karte. Nekaj pred peto uro sem moral iz zemljanke. Po nekaj korakih sem zagledal vse polno ljudi v belih oblačilih. Približno petdeset metrov nad zemljanko so bili postavljeni v strelce. Druga kolona je bila oddaljena sto ali nekaj več metrov. Zelo sem se prestrašil, toda glave ni

sem izgubil. Postavil sem se pod smreko kot da opravljam nujno in se spet počasi vrnil v bunker. Tudi Nemci so me opazili. »Nemci,« sem rekel tovarišem, ki mi tega najprej niso verjeli. Skozi odprtino je pogledal Saki. Mojo vest je lahko samo potrdil.

Začeli smo skakati iz zemljanke. Zadnja je skočila Olga. Valili smo se po strmini v jarek in bežali v smeri proti Rudniku. Nemci so začeli takoj streljati, a ranili niso nikogar. Kmalu so se slišali rafali na drugi strani hriba, kjer so bili bunkerji nekdanje tiskarne. Slišale so se tudi detonacije bomb.

Naslednjega dne smo izvedli strašno resnico. Vse tiste tovariše in tovarišice, ki jih niso pobili z bombami ali si niso sami vzeli življenja, so odpeljali v Lukovico. V kamnolomu nad vasjo Rafolče so jih postrelili. Slava jim!

Ivka Košič – Marjanca o nepozabnem dnevu v zemljanki pri vasi Rudnik

V zemljanko pri vasi Rudnik smo prišli iz Moravske doline. Prišli smo, da bi se zavarovali pred hudo nemško ofenzivo. Vsako jutro smo bunker zapustili in se vrnili vanj šele zvečer. Le tistega dne tega nismo storili.

V bunkerju smo bili Ludvik, Tinko, Dore, Drago, Katja in jaz. Zjutraj tistega dne je začelo po malem snežiti. Ven nismo šli, da bi ne delali sledov. Silno lačni smo bili. Zunaj pa je vedno bolj snežilo.

Nekaj pred peto uro popoldne je Ludvik pogledal skozi odprtino. »Neke ljudi v dim!« je rekel. Pogledal je Drago. Bili so Nemci. Bili smo izdani! Brž smo pripravili orožje. Prepovedi nam niso bili Nemci. Vp so, naj se predamo in zapustimo bunker. Za tem so umaknili.

Drago je začel streljati z zlostrelko. Hotel nam je zagotoviti prost izhod. Takrat se je povzpел do pasu iz odprtine, ga je zadelo. Drugi poskusil Čuk. Tudi on je smrtno zadet. »Ne bo nauspelo!« smo govorili. Zemljanki so pršli rafale nemške brzostrelke. Pote je priletela bomba.

Midva se živa ne bo predala!« sta sklenila Ludvik in Tinko. S Katjo sva prisilili, da bi ustrelila nprej naju. »Za vaju je predupanje. Naju bi tako ali drugače pokončali,« sta rekli Nemci so vpili, naj gre ven. Onadva pa sta naju snila in poljubila. Tinko potisnil na plano belo kr na palici in za tem skozi odprtino tudi Katjo. Sam se takoj ustrelil v glavo. Ško v istem trenutku si je življenje z rafalom iz brzostrelke tudi Ludvik.

S Katjo sva se predali. Da, nekateri smo ostali živi, toda za strašno ceno življenj nepozabnih tovarišev!

★

Z Vilkom hodiva po stezah, na katerih je danes mnogo več sonca kot ga je bilo v letih med vojno. O sebi noče veliko govoriti. Raje govori o padlih, tudi o Rodetovi Anici in njenem bratu Izidorju. Padel je, ko je hotel rešiti sestro, ki so jo na Golniku stražili esesovci. Govori o tiskarni, ki jim je pod Kisovcem zadnjič segel v roke. Govori o skrivnosti, ki še vedno leži nad tiskarno v Rudniku.

Silvo Teršek

Padli partizani okrožne tiskarne in drugi terenci, ki so padli v vasi Rudnik:

Stana Varšek-Lidija, član OK iz Domžal
Zdenka Cerar-Zdenka, iz Moravč
Ludvik Sešek-Ludvik, načelnik UDV za kamniški okraj
Drago Jakopič-Anton, član UDV za kamniški okraj
Lado Švajger-Lado, član UDV za kamniški okraj
Filip Jež-Dore, VOS Vodice, sekretar komiteja
Lado Jeretina-Lado, tiskar, iz Rodice
Ivo Vrtačnik-Živko, tiskar, iz Vira
Ivan Peterne-Tinko, sekretar okrajnega komiteja Kamnik
Rudi Snoj-Domen, tiskar, iz Gameljna
Rezka (ostali podatki nepoznani)
Čuk (ostali podatki nepoznani)

Padli vaščani Rudnika

Peter Cedilnik-Krt
Albert Jazbec
Anton Jazbec
Jože Novak
Janko Nahtigal
Franc Rems
Anton Rode
Izidor Rode
Mihael Rode
Viktor Rode
Anton Ulčar
Ciril Žebovec
Janez Žebovec-Roman
Mihael Žebovec

LISJAKI PRI AJDOVŠČINI

Odkrili so spominsko obeležje

Na Lisjakih v zgornji Vipavski dolini, kjer je bil 9. aprila 1944 ustanovljen četrti bataljon 2. brigade vojske državne varnosti, so se preteklo nedeljo zbrali nekdanji pripadniki bataljona in številni drugi iz vseh krajev Primorske. Slavnostni govornik je bil general Branko Jerkić. Orisal je pot slavnega bataljona, ki je od svojih začetkov pa do prihoda v Trst ob osvoboditvi tega mesta imel več kot 150 borbenih akcij.

Sicer pa so na Vipavskem že v prvi polovici leta 1943 ustanovili trojke VOS in po kapitulaciji Italije oktobra

Slovesnost na Lisjakih (Foto: J. Alič)

istega leta ustanovili Vipavski bataljon VDV, ki je deloval v sklopu druge brigade VDV. V njem so bili v glavnem borci Vipavskega, Kraškega in Goriškega bataljona VOS.

Med pomembnejšimi akcijami četrtega bataljona pa moramo omeniti uspešen boj proti četnikom v Panovcu pri Novi Gorici junija 1944 ter boje proti Nemcem decembra 1944 na Lokvah, ko so uspešno varovali štab 9. korpusa. Na slovesnosti na Lisjakih so četrtemu bataljonu odkrili tudi spominsko obeležje, podelili domicilno listino in razvili prapor. S prireditvijo pa so počastili tudi 13. maj, dan organov za notranje zadeve.

J. ALIČ

JESENICE

Pričel je delovati aktiv vezistov NOV

Pred kratkim je bila prva seja članov aktiva borcev NOV za zveze. Od 24 doslej evidentiranih se jo je udeležilo deset članov in predstavnik občinskega odbora ZZB NOV Jesenice ter tovariš Jauh kot predstavnik radio kluba Zelezar Jesenice. Navzoči so se strinjali, da bo aktiv vodil Branko Blenkuš, podpredsednik bo Jože Dreša, tajnik Gabrijel Divjak, člana izvršnega odbora pa bosta Franc Gracar in Milan Dornik. Na tej prvi seji so sprejeli obširen program dela. Med drugim bodo s pomočjo sredstev javnega obveščanja poskrbeli, da ugotovijo vse, ki so bili med vojno pri zvezah NOV in sedaj prebivajo na področju jeseniške občine. Od vseh bodo zbrali gradivo o delovanju vezistov NOV in ga čimprej posredovali republiškem odboru, ki pripravlja monografijo Slovenije. To bodo porabili tudi za oddaje »Mi pa nismo se uklonili« pri radiu Triglav Jesenice. Vsem članom priporočajo, naj bi se po možnosti vključili v radio klub Zelezar, ki ima že 32 članov in svoje prostore v kulturnem domu na Javorniku. Klubu naj bi pomagali pridobiti potrebna finančna sredstva za delovanje in po možnosti še kakšen prostor izven Jesenic.

Dali so pobudo in sklenili, da si bodo prizadevali postaviti ob poti v Završnico ustrezno spominsko obeležje, tam, kjer je v bližini nekaj časa delovala radiooddajna postaja Kokrškega odreda. O tem največ ve tovariš Janez Zupan iz Žirovnice, ki bo posredoval ustrezne podatke.

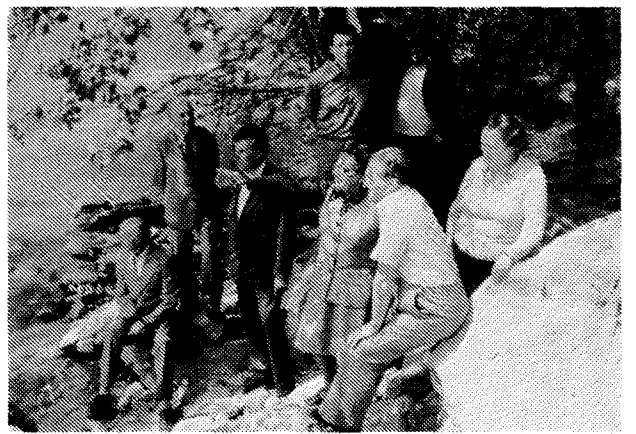
O obstoju tega aktiva bodo obvestili vse šole, ker so člani v okviru prostih dejavnosti pripravljeni pripovedovati učencem dogodke o svezi in drugem v času NOB. Predlagali so, naj bi ob 68. rojstnem dnevu Andreja Moreta, najstarejšega vezista, nekaj napisali in povedali. Dogovorili so se, da se bodo vezisti udeležili vseh spominskih proslav in slovesnosti v jeseniški občini ter izven in srečanja vezistov Gorenjske. Sodelovali bodo tudi pri pripravi ustrezne proslave ob 15-letnici uspešnega delovanja radia Triglav Jesenice, ki bo ob koncu tega ali v začetku prihodnjega leta, to je v času, ko je pričelo delovati to za jeseniško in radovljiško občino zelo pomembno sredstvo javnega obveščanja.

BRANKO BLENKUŠ

ŠTJAK

Odkritje spominske plošče

V nedeljo, 20. maja, je bila v Štjaku slovesnost, na kateri so obudili spomin na konferenco žena in mladine Primorske, ki je bila toč pred 35 leti. Na prireditvi, katere pobudnica je bila občinska konferenca ZSMS, so se spomnili tudi 60-letnice ustanovitve KP in SKOJ ter revolucionarnih sindikatov in naprednega ženskega gibanja. Zbranim je govorila Fanika Črnugelj. Tega dne so na Štjaku odkrili spominsko ploščo.

Kraj, kjer bi morali borci prekoračiti Sočo

KANAL

Smrt v Brdih

V Kanalu so se 19. maja zbrali preživeli borci in aktivisti, ki so bili 11. julija 1944 priče tragične smrti narodnega heroja Jožeta Srebrnič in še treh partijskih funkcionarjev: Jožeta Krajca-Žaklja, Jožeta Peršolje-Filipa in Venceslava Krivca-Janka, ki so se v gumijastem čolnu namenili na drugi breg Soče med dvema sovražnima postojankama: Kanal in Anhovo.

Dva dni za tem sta padla še dva partijska funkcionarja briškega okrožnega komiteja: Vladislav Marovt-Rus in Mirko Simčič-Izidor ter še trije tovariši v nemški zasedi na Vrhovlju. Vsi so bili namenjeni na tretjo oblastno partijsko konferenco za Primorsko.

Ž. D.

ČRNA NA KOROŠKEM

Za kulturni dom

Ob občinskem prazniku Ravne na Koroškem so 12. maja položili temeljni kamen za novi kulturni dom v Črni. Doslej so bile kulturne prireditve vsa povojna leta na prostem. Vaščani Črne so prikrajšani za marsikatero gostovanje od drugod. Že prvi referendum leta 1975 je bil namenjen poleg drugim dejavnostim tudi kulturnemu domu. Toda zaradi prehitre rasti stroškov se vsa dela po predvidenem načrtu v Črni niso mogla izvršiti.

Zaradi tega so letos razpisali drugi referendum in ta je 22. aprila zelo dobro uspel.

Temeljni kamen kulturnega doma je položil dolgoletni kulturni delavec in režiser tovariš Alekš Mrdavič.

Ta kulturni dogodek je popestrila folklorna skupina iz pobratenih občin Čačak in Varvarin. Sodelovali so tudi šolski pevski zbor in mešani zbor Svobode iz Črne ter godba na pihala iz rudnika Mežica.

V nedeljo, dne 13. maja pa je bila velika osrednja občinska proslava z prireditvijo pri Kefrovem mlinu blizu Raven. Tu se je zbralo več tisoč ljudi iz vseh krajev. Slavnostni nagovor je imel Zdravko Fajmut, predsednik občinske konference ZSMS Ravne na Koroškem.

V Kefrovem mlinu so na podstrešju uredili muzej o obeh kongresih SKOJ in o predvojnem revolucionarnem in delavskem gibanju te krajine. Vrvico je prerezal Ivan Kokalj-Imre, nekdanji skojevec, ki je pomagal pri organizaciji kongresov.

S te osrednje proslave občinskega praznika Ravne na Koroškem so poslali tudi pozdravno pismo tovarišu Titu.

IGNAC ZDOVC

ŠMARTNO PRI SLOVENJ GRADCU

Živahne priprave

Odbor za pripravo praznovanja krajevnega praznika v KS Šmartno se z vso vnemo pripravlja na izvedbo 4-dnevnih slovesnosti.

Zelo pester program, ki vključuje vse aktivne faktorje v KS (vse DPO v KS, organa KS, osnovna šola, taborniški odred, pevski zbor osnovne šole, folklor, gasilsko društvo in športne aktivnosti) bo prav gotovo vzbudil precejšnje zanimanje med krajani.

Praznovanje se bo začelo 24. maja s taborniškimi sporedom, kresovanjem in nastopom folklorne skupine.

Naslednja dva dni bo na sporedu sprejem pionirjev v OO ZSMS, kviz znanja na temo Tito – revolucija – mir, otvoritev taborniške sobe v Turiški vasi, tekmovanje gasilskih enot, hitropotezni turnir v šahu in nogometni turnir.

Štiridnevno praznovanje se zaključuje v nedeljo s slovesno sejo skupščine KS Šmartno. Položili bodo temeljni kamen za telovadnico v Šmartnem.

Tako bodo krajani KS Šmartno proslavili svoj prvi krajevni praznik kot spomin na vojni čas, ko so ranjenci iz Pavčkovih bolnic prispeli v Šmartno.

ADOLF ANKON

VELIKA NEDELJA

V znamenju uspehov

Tu so pred kratkim slovesno praznovali svoj prvi krajevni praznik, ki jih spominja na revolucionarno obdobje iz NOB. Med drugim so ob svojem prazniku izročili svojemu namenu modernizirano cesto Sodinci-Vičanci. Podelili pa so tudi priznanja, in sicer bronaste značke OF.

Slovesnosti se je udeležila tudi delegacija iz pobratene KS Gračac pri Vrnjački banji. Predstavniki obeh KS so si v medsebojnih pogovorih izmenjali izkušnje o krajevni samoupravi v dveh republikah.

FRANJO HOVNIK

VITANJE

Zahvala združenju ZB NOV Cerčno

Dne 6. maja 1979 je bila v Cerknem redna letna skupščina ZB NOV Cerčno.

Bogato in izčrpno poročilo ter zastavljene naloge, skupno z osnovno organizacijo ZSM tovarne ETA Cerčno in osnovne šole – spomenik NOB, so nam dokaz, da tradicije in izkušnje, pridobljene med revolucijo, v tej sredini res živijo ter se prenašajo na našo mlajšo generacijo.

Zadovoljni smo, da smo se udeležili skupščine in istočasno odkritja spominske plošče naši aktivistki, članici SKOJ Fani Tušar.

Želimo, da bi taka srečanja in sodelovanje postala tradicionalna.

Iskreno se zahvaljujemo združenju borcev NOV Cerčno in mladinski organizaciji ETA Cerčno za vabilo ter za pogostitev.

V imenu nekdanjih članov SKOJ
LENKA FIJAVŽ

Na desetem jubilejnim srečanju članov zgodovinskih in likovnih krožkov, ki so proučevali partizansko zdravstvo na Slovenskem, so bili med nagrajenimi.

Bi se predstavili? Več kot dvajset članov šteje zgodovinski krožek Osnovne šole Valentina Vodnika v Ljubljani, ki ga vodi mentorica Marija Hren. Delujejo že štiri leta. V vsakoletnih tekmovanjih znanja so bili trikrat med prvimi šestimi (letos je v Novem mestu tekmovalo šestinpetdeset pionirskih odredov!); predlani tretji, lani prvi, letos so si z mladimi Novomeščani delili prvo mesto. Tu je še druga nagrada za izdelek in zbrano gradivo o življenju v partizanski bolnišnici Pavla.

Da sodi v zgodovinski arhiv, je zapisano v obrazložitvi.

»Začeli smo oktobra, kot vsa druga leta,« pojasnjuje Mitja Fabčič, predsednik zgodovinskega krožka. Preden so se lotili proučevanja razvoja partizanske sanitete v letih 1941–1945 in ljudi, ki so delali v partizanskem zdravstvu, so prebrali veliko literature, si ogledali diafilme, poslušali radijsko šolsko uro, pripravili referate, si ogledali razstavo slikovnega gradiva o partizanskem zdravstvu v Cerknem in bolnišnico Pavlo, spomenik narodnoosvobodilnega boja.

»Resnično podoba dela in življenja v partizanskih bolnišnicah smo dobili šele v pogovorih z ljudmi, ki so bivali in delali v Pavli,« še posebej poudari Mitja.

Koliko lepih besed imajo povedati o dr. Darinki Soban, dr. Ivanu Cibicu-Mirku, Mariji Simončič-Bredi. O dr. Pavli Jerina-Lah.

S kakšno zadrego so telefonirali dr. Pavli. Ona pa: »Saj sem partizanska zdravnica.« In prijateljstvo je bilo sklenjeno.

Kako ste delali? Tovarišica je pripravila vprašanja, jih razdelila. Vse so pridno beležili.

Mojca Škulj: »Kako lepo in od srca nas je pozdravila dr. Pavla. Nisem vas poznala, je rekla, in navdušena sem. Če bi lahko bila del vaše šolske skupnosti, bi to bila s ponosom.«

Roman Pirš: »Dr. Darinka Soban je pripovedovala o Očkovi postojanki – B, ki je dobila ime po zdravniku iz Grosupljega, dr. Podkoritniku.

Niti besede nisem pozabil.«

Helena Pavlovič: »Tudi jaz se spominjam njene pripovedi. Ob barakah je vedno žuborela voda, je pripovedovala. Skozi zelenje bukovih vej je mali prostor pred glavno barako ogrevalo sonce. Tam so okrevajoči iskali blagodejni vpliv njegovih žarkov.«

Zgodovinski krožek osnovne šole Valentina Vodnika v Ljubljani: o partizanski bolnišnici Pavla

Kako je bilo takrat?

Pavla Jerina-Lah: »To je moj svet. Svet, v katerega sovražnik nima vstopa.«

Alenka Šventner: »Veliko je treba delati, se učiti, zapomniti.«

Helena Pavlovič: »Zbranost pred nalogo, malo sreče, osebna sposobnost, pregled znanja... vprašanja so bila zahtevna.«

Vika Pongračič: »Strijam se s tem, kar sta rekli Alenka in Helena. Imela sem tremo.«

Mojca Škulj: »Veliko je odvisno od mentorja.«

Marija Hren. Kdaj se pripravljate, kako utegnete, zakaj. »Včasih delam pozno v noč... najbrž imam rada zgodovino,« odgovori skromno.

Vsi so si bili edini v oceni, da so se največ naučili iz pogovorov. Čeprav ne gre zanemariti knjige dr.

Metoda Mikuža »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«. Da ne govorimo o strokovni pomoči, ki jo je mladim zgodovinarjem nudil dr. Tone Ferenc.

Amadeja Ličen: »Pogovori v živo so največ vredni, knjiga je hladna. Tudi v redni pouk bi jih morali vpletati.« Najbolj jo je pretresla pripoved dr. Pavle o pogojih, v kakršnih so zdravili, operirali.«

Zdenka Žerovnik: »Zanimajo me zgodovina, še posebno zgodovina narodnoosvobodilnega boja. Zato sem se vpisala v zgodovinski krožek.« Nikoli ne bo pozabila pripovedi dr. Sobanove. Bili so hudo lačni. V vasi so dobili krompir in petrolej ter vse skupaj naložili na voz. Petrolej se je polil, pa so krompir vseeno pojedli.«

Marija Simončič-Breda med mladimi zgodovinarji

Marija Hren, mentorica zgodovinskega krožka Osnovne šole Valentina Vodnika v Ljubljani.

Slavica Kovačič: »Malo sem vedela, zdaj vem veliko.«

Jasna Popović se spominja pripovedi dr. Cibice. Znanje rešuje, je rekel.

Ko so iskali spomine, so odkrili tudi sestavek, ki ga je leta 1946 v Soškem tedniku napisala zdaj že pokojna Mara Samsa, učiteljica in bolnica v partizanski bolnišnici Pavli. Med drugim to:

– Ko sva kasneje enkrat stali na vrhu globeli, mi je dr. Pavla rekla: »To je moj svet. Svet, v katerega sovražnik nima vstopa.«

Nataša Vrtnjak: »Kako lepo je dr. Pavla pripove-

dovala o dr. Darinki Soban, takrat medicinki.

Nobena naloga ji ni delala težav, je rekla, pripravljena je bila prijeti za vsako delo. Hotela je pomagati ranjenim partizanom.«

Alenka Šventner: »Marijo Simončič-Bredo, ki se je zdravila v partizanski bolnišnici Pavli in tam tudi ostala, sem vprašala, kateri je njen najtežji trenutek. Aprilska hajka devetnajstpetinštiridesetega, je odgovorila. Vse naše ranjence smo poskrili v bunkerje. Po koleh smo jih nosili, ker je bil na mnogih mestih še led.«

Andreja Erznožnik: »V boju za svobodo smo bili drug drugemu potrebni, je rekel dr. Ivan Cibic-Mirko.«

V njihovem pripovedovanju je bilo čutiti veliko ljubezen do domovine...

Vpijali so jo vase. Tako so povedali mladi zgodovinarji iz Osnovne šole Valentina Vodnika v Ljubljani.

Kdo bi se potem čudil, da so si močno želeli s kulturnim programom sodelovati v praznovanju bolnišnice Petra Deržaja, ki bo sredi junija... v spomin na dan, ko je 25. decembra 1944 na Češnjah, na robu Menine planine, padel dr. Peter.

Žal je takrat že konec pouka. Morda drugič?

Tudi ne vedo, kako bodo delo zastavili prihodnje leto. Bodo raziskovali partizansko saniteto naprej? Odpirajo se nova vprašanja, nove želje. Zanimajo jih Jaršče, kjer je bil prvi tečaj slovenščine. Dosti tega jih zanima.

Zapišimo še besede iz pisma dr. Sobanove:

– Moja tovarišica vsega zgodovinskega krožka Osnovne šole Valentina Vodnika! Od srca vam čestitam k velikemu in zaslužnemu uspehu. Vsi in vsak od vas ste se odlično odrezali. Veselje in ponos ob prebiranju lovorik je lep, vendar le trenuten dogodek. Lovorike so vredne šele takrat, kadar ob njih ne počivamo, marveč se neutrudno vzpenjamo k nadaljnjemu delu in iskanju.

Rada bi, da bi se še kdaj srečali. (V pripisu je zapisala: v zapuščini dr. Petra Deržaja imam rokopis neke pesmi, ki jo je napisal, ko je imel šestnajst let. To bi bilo nekaj za vaše recitatorje.)

Dr. Darinka Sobanova ve, komu zaupati dragocen dokument! Takšne sta naše današnje goste spoznala tudi Marija Simončič-Breda in dr. Ivan Cibic-Mirko. In: dr. Pavla Jerina-Lah, legendarna partizanska zdravnica, kot so v svojem delu »Iz življenja v SVPB Pavli« zapisali mladi ljubljanski zgodovinarji.

Cvetje za dr. Ivana Cibica-Mirka

dr. Darinka Soban: »Od srca vam čestitam!«

DOBROVO V GORIŠKIH BRDIH

Poimenovanje šole

Nekdanji borci Briško-beneškega odreda, italijanske partizanske divizije Garibaldi-Natisone, številni prebivalci iz vseh koncev Primorske, Benečije in drugih krajev onstran jugoslovansko-italijanske meje so se zbrali na slovesnosti pred osnovno šolo Dobrovo v Goriških Brdih, ki pa od nedelje naprej nosi ime po slavnem Briško-beneškem odredu. Slavnostni govornik je bil Ljubo Jasnič.

»Brda so se upirala fašizmu že od prvega dne. Nekdanji koloni, ki so se skozi stoletja borili za svoj socialni obstanek, so spoznali, da jim le oboroženi boj proti fašizmu in staremu sistemu lahko zagotovi boljše in lepše življenje. Zato ni naključje, da so bile v Brdih ustanovljene oborožene enote že leta 1942, spomladi 1943 pa je na desnem bregu reke Soče že deloval Briški bataljon, sestavljen iz skoraj samih Bricev. Akcija oboroženih enot, ki so bile uspešne zlasti zato, ker so bili borci čvrsto povezani z ljudstvom, so s kapitulacijo Italije prerasle v splošno ljud-

Slovesnost ob poimenovanju osnovne šole Dobrovo po Briško-beneškem odredu (Foto: J. A.)

ska vstajo, ki je omogočila formiranje Zapadno-primorskega odreda in pozneje prve Soške oziroma Gregorčičeve brigade in Briško-beneškega odreda. Decembra 1943 je bil Briško-beneški odred v izredno težkih razmerah, saj je sovražnik uspel obvladati desni breg Soče, ponovno formiran in se je pozneje, leta 1944, preimenoval v operativni štab za Zahodno Primorsko. Pod tem imenom je deloval do konca vojne.

Zlasti pomembne so številne uspešne in junaške akcije Briško-beneškega odreda, ki so segale vse do Vidma, Rezije, Čedadu, in vpliv, ki ga je imelo takšno obnašanje Bricev na sosednjo Furlanijo. Tod so ljudje dobro znali razlikovati fašiste od italijanskih antifašistov in že tedaj, v splošnem vzdušju upravičenega sovraštva do sovražnika Slovencev, so se kovali novi odnosi med pripadniki enega in drugega naroda. Sedanji duh Osima pa sega potemtakem že v tisti čas,« je med drugim dejal Ljubo Jasnič.

V nadaljevanju je slavnostni govornik povedal nekaj o povojnem razvoju Primorske, še posebej pa Goriških Brd, o sedanjem položaju v domovini in po svetu in se dotaknil letošnjega mednarodnega leta otroka. Na slovesnosti pred osnovno šolo so borci Briško-beneškega odreda poklonili šoli kopije glasil, ki so jih izdajali med vojno in sicer »Klic krajnih meja« in »Brda«, enoti teritorialne obrambe, ki nadaljuje tradicije Briško-beneškega odreda pa predali v čuvanje prapor.

V nedeljo pa sta bili v Brdih še dve tradicionalni slovesnosti. Tako pri Peternele, kjer so Nemci 22. maja pred 35 leti sežgali 22 domačinov, med njimi dva otroka in dva občana, starejša od 70 let in sicer v znak maščevanja, ker so partizani napadli nemško kolono in pobili 168 nemških vojakov. V Gorenjem Cerovem pa so se številni nekdanji borci in domačini poklonili spomenu 11 talcev, ki so jih Nemci ustrelili prav tako 22. maja 1944.

Na vseh omenjenih prireditvah so pripravili bogate kulturne programe, v katerih je nastopala briška mladina ter godba na pihala. S prireditvami v Brdih so Brici dostojno počastili tudi 60. obletnico ustanovitve KPJ, SKOJ in sindikatov.

J. ALIČ

VAS-FARA

Spomin na Toneta Ožbolta

V soboto, 12. 5. 1979, je bila v dvorani v Fari proslava v spomin pokojnega rojaka in partizanskega borca ter pisatelja Toneta Ožbolta. Združili smo jo s slovesnostjo ob 60. letnici SKOJ in s tekmovanjem pod naslovom »SKOJ-USAJOJ 1919-1979«.

Udeležili so se je mnogi borci, aktivisti in bivši skojevci ter predstavniki občinskih družbenopolitičnih organizacij ZKS, ZZB NOV, ZSMS kot tudi iz KS Brod na Kolpi in Kostel. Prisostvovala je tudi tovarišica Olga Ožbolt, pisateljica soproga, generalmajor in narodni heroj tovariš Andrej Cetinski-Lev ter tovariš Vlado Jordan, predstavnik Centralne tehnike KPS, ki je v imenu svojih partizanskih tovarišev obdaril učitelje in učence osnovne šole Vas-Fara s knjižnimi darili.

Slovesnost je potekala v dveh delih: v obujanju spominov in tekmovanju v znanju o SKOJ in USAJOJ. Člani literarnega krožka so se pogovarjali o delu in življenju med NOB z nekdanjimi skojevskimi aktivisti, s tovarišicami Veroniko Glad-Kodelič in Zdenko Renko in s pesnikom Francem Ožboltom. Pionirji iz OŠ so te tovariše že prej obiskali in zapisali njihove spomine. Izdali jih bodo v posebni številki glasila »Doma sem ob Kolpi«.

MARIJA VOLF

GRADIŠČE PRI FRAMU

V spomin na enajst junakov

Ob letošnjem praznovanju dneva državne varnosti so v Gradišču pri Framu, pod vznožjem partizanskega Pohorja, pripravili osrednjo slovesnost pri spomeniku enajstih vosovcev, ki so tu umrli junaške smrti.

Tedaj, bilo je 2. decembra leta 1944, se je tu zadrževalo 11 pripadnikov vojske državne varnosti, ko je prišlo do podle izdaje. Gestapovci so vseh enajst pobili. Sedaj na spomeniku piše z zlatimi črkami: »V spomin enajstim žrtvam vojske državne varnosti, ki so 2. 12. 1944 v borbi za svobodo na mučniški način darovali svoje življenje«.

V slavnostnem govoru je predstavnik organov za notranje zadeve med drugim dejal: »Dan organizacije za državno varnost ni samo dan naše varnostne službe, marveč dan, ki nenehno simbolizira delavsko in ljudsko čuječnost nad pridobitvami revolucije ter svobodnim razvojem naše socialistične skupnosti...«

Pred spomenik pa so položili vence, se poklonili žrtvam za svobodo, medtem ko so Framčani prejeli republiško plaketo varnosti za prizadevanje med vojno, za povojno delovanje na področju varnosti in družbene samozaščite. Spominskih slovesnosti so se udeležili tudi mnogi svoji padlih.

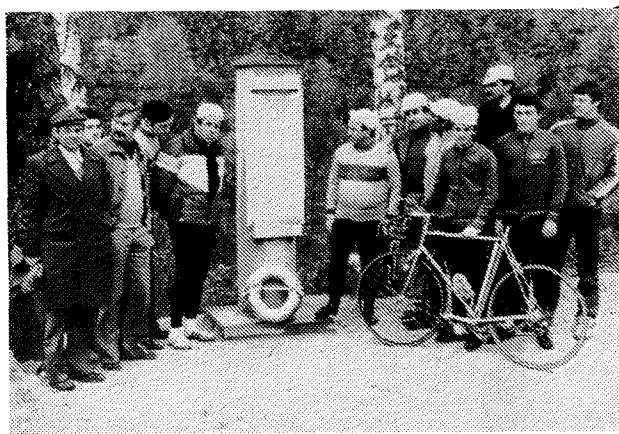
FRANJO HOVNIK

LJUBLJANA

V spomin padlim kolesarjem

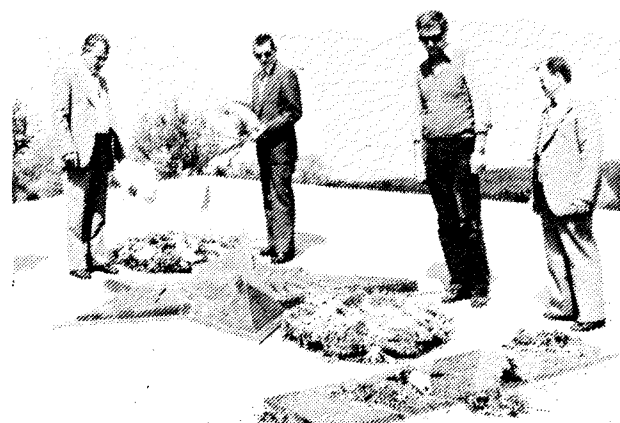
Pred dnevi so kolesarji kolesarskega kluba Rog in njene sekcije Rog-Franek, v katero so vključeni številni naši nekdanji najboljši kolesarji, položili venec k spomeniku padlim kolesarjem na Podutiku ter se z enominutnim molkom poklonili njihovemu spomenu.

Foto in tekst: TONE URBAS

KOMLETINCI

Grobovi v Sremu

Delegacija odbora Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade polaga venec na grobnico padlih borcev v Komletincih.

Odbor Slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske brigade si vse od svoje ustanovitve oktobra 1970 prizadeva, da uredijo grobove padlih pri Otoku – Komletincih v občini Vinkovci, kjer je padlo 13 borcev, in v Lovasu pri Vukovarju, kjer je padlo v bitki nad Opatovcem okrog 77 bork in borcev. Posmrtni ostanke padlih pri Otoku so prenesli v skupno grobnico na spominskem pokopališču v Komletincih 1975 leta, posmrtni ostanke večine padlih nad Opatovcem pa še vedno ležijo v strelskih jarkih, v katere so jih zasuli Nemci. Ta kraj je bil odkrit šele leta 1975. Posmrtni ostanke štirih borcev, ki so bili izkopani na tem mestu, so pokopali z največjimi častmi ob 35. letnici preboja Sremske fronte 12. 4. 1975 v skupno partizansko grobnico na pokopališču v Lovasu. Marca letos je bilo s predstavniki občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV in drugih družbenopolitičnih organizacij v Vukovarju dogovorjeno, da bodo junija letos izkopali posmrtni ostanke preostalih padlih in jih prenesli v skupno grobnico v Lovasu.

Delegacija odbora polaga vsako leto ob dnevu preboja Sremske fronte 12. aprila na oba groba vence. Naslednje leto, ob 40. letnici preboja Sremske fronte, ko bo dokončno urejen tudi grob v Lovasu, bo odbor organiziral množičen obisk obeh grobov. Odbor bo pravočasno poslal vsem svojem padlih in vsem borkam in borcem Slovenskega bataljona vabila.

MILAN PEROCI

RADEČE

Z borci bolj povezano

Združenje borcev Radeče je imelo svojo letno konferenco 27. aprila 1979. Odbor je podal svoje poročilo o delu minulega leta. Borci so spraševali o pravicah njihovega zdravljenja. Pokazalo se je, da odbor nima popolnega pregleda o življenju borcev in njihovem zdravju, koga bi bilo potrebno predlagati za zdravljenje.

Predlagali so, da bi poslali prostovoljne prispevke borcev za prizadete ob potresu v Črni gori. Sredstva članov zbirajo v KS Radeče in jih bodo poslali prizadetim takoj, ko bodo zbrana.

SREČKO GRAŠIČ

TRST

Srečanje aktivistov osvobodilnega gibanja

Konec aprila je bilo v Kulturnem domu v Trstu srečanje aktivistov osvobodilnega gibanja na tržaškem ozemlju. O pomenu in namenu Združenja je govorila tovarišica Neva Lukeš. Prikazala je pomembnost sedanjega delovanja aktivistov, ki je predvsem v zbiranju podatkov in pričevanj iz narodnoosvobodilne borbe pa tudi v tem, da se spet strnejo v vrste in branijo pravice, dosežene v zadnji vojni.

Pregled dela zadnjih štirih let je pokazal več zelo uspešnih srečanj nekdanjih aktivistov. Priredili so tudi nekaj zanimivih izletov v zgodovinske raje iz NOB. Dalje so odobrili pravilnik združenja in protestno resolucijo o globalni zaščiti Slovencev v Italiji.

Sledil je kulturni spored. Srečanje, kateremu je prisostvoval tudi generalni konzul matične domovine Štefan Cigoj se je zaključilo s splošnim zadovoljstvom vseh prisotnih aktivistov.

L. P.

Veliko nas je in močni smo

Center strokovnih šol za Bežigradom v Ljubljani. Vrvež na stopnicah, vrvež na hodnikih, mladost v razredih, prešerna razposajenost mladih... Mladost ne pozna meta! Veličasten venec mladosti od kletnih prostorov do najvišjih nadstropij. In tu je še mesec maj, mesec mladosti, mesec mladih...

Le šolskemu zvoncu uspe od ure do ure neka-ko potešiti mladost in jo v razredih usmeriti v tista hotenja in želje, za katera se mladi izobražujejo. Tudi izobraževanje zunaj teh učenih sten sodi v celovit sklop izobraževalnega sistema Centra strokovnih šol.

Številne akcije, ki zadevajo obrambne načrte, budnost in pripravljenost slehernega posameznika in kot celote, so del njih. Vtkane so v njih, v njihovem življenju... In tudi, ko bodo zapustili šolske klopi, ko bodo v polni meri odločali o svoji prihodnosti, bo to sestavni del njih, nas in celote...

Mogočna je ta zgradba Centra strokovnih šol, kadar za stenami in vrati učilnic sedi ta mladost, ta neskončna moč, ki s ponosom v srcih izgovarja besedo Tito, z nasmehom na ustih svobodo. S spoštovanjem se spominja padlih. Kurirji, borci, illegalsi so njihov vzor...

Z Jožetom Simšičem, s borci ga poznajo z imenom Jelen, stopava po stopnicah iz zbornice do njegovega kabineta »Obrambe in zaščite«, ki jo poučuje v tem centru strokovnih šol že vrsto let. Šolski zvonec molči, le dežurni v vsakem nadstropju skrbijo, da življenje na hodnikih med poukom popolnoma ne zamre.

»V naši šoli se dobro zavedamo,« je z besedami pretrgal Jože Simšič tisti značilni mir, ki lebdi med poukom v sleherni šoli, na slehernem hodniku, ko je odklepal vrata kabineta, »da postaja slehernemu mlademu človeku skoraj odveč tisto suho učenje letnic, imen in dogodkov, ki so vezani na bližnjo, polpreteklo in preteklo zgodovino, kajti naši današnji mladini moramo približati herojsko dobo in bitko takratnih mladih rodov predvsem življenjsko, nazorno, živo,

obogateno z dejstvi, z vse-mi človeškimi hotenji, pomanjkljivostmi, junaš-tvi, bolečinami, odreka-nju, zagnanosti, veri, veri v zmago, veri v pravič-nost! Ljudje smo bili v vojni in z nami vse kar je prineslo človeštvo. Mladi to vedo, zakaj torej skri-vati nekaj in poveljevati tisto, kar morda vzbuja že dvom v resničnost?!«

Ni videti mnogo, toda...

»Res je, da je naša največja skrb učenje,« so dejali mladi v šoli, »kajti poleg bodočega neposrednega samoupravljalca želimo postati tudi dobri strokovnjaki v svojem poklicu. V učenju bomo uspeli! Zagotovo, kajti nenehno delo zagotovo rodi uspeh.

Toda mi mladi nismo zadovoljni le s tem, da se pohvalimo z učenim uspehom, naše mesto je še v mladinski organizaciji, ZK, v svetu šole, v pohodnih enotah, civilni zaščiti...

Veliko nas je v šoli, v svojih prizadevanjih smo skoraj neopaženi, zares na zunaj ni videti mnogo, vendar naše delo ni majhno. Veliko nas je in močni smo. Močni v enovitih akcijah!

Sleherno leto sprejmejo naše najboljše mladince v ZK. Udeležimo se pohodov po partizanskih poteh, da jih ne bi preraščala mah in pozaba. Dušan Kaplan in Jože Simšič sta naša zanesljiva vodnika in vzgojitelja. Sredi notranjskih gozdov smo ustanovili našo mladinsko pohodno enoto, ki ji je narodni heroj Stane Semič-Daki podelil naziv »Mladinska brigada Ljube Šerčerja Centra strokovnih šol«.

Tudi vpisu v vojaške akademije in poklice, naši vzgojitelji posvečajo veliko mero pozornosti nam mladim. Temu primeren je tudi odziv. Od začetkov načrtnega usmerjanja nas učencev v vojaške poklice doslej še ni minilo leto, da se ne bi dva ali trije mladinci, pred nekaj leti pa celo dvanajst, odločilo za obleko oficirja sivo-olivne ali modre barve.

Nič nas ne sme preenetiti, je naše geslo, geslo nas mladih v Centru strokovnih šol. Toda te besede bi bile zgolj na papirju, če se mladi zares ne bi

vključevali v vsa ta dogajanja, ki sodijo v to akcijo. Poznamo obrambne načrte šole, vemo za zaklonišča, vemo tudi kako je ravnati ob primeru »zračnega napada«, »požara«, »potresa«... Vsak izmed nas ve za svoje delo, za naloge. Le dobri dve minuti je dovolj, da nas sredi šolskih razmišljanj opozori zvonec na »bližajočo se nevarnost« in že vsak hiti po svojih pravih in zadolžitvah k čimhitrejši izvršitvi naloge.

Vemo, da morda to le ni videti tako veliko, kot si morda mi to zamišljamo, vendar, če pomislite, da smo pri vseh teh akcijah vključeni prav vsi, smo prepričani, da smo storili veliko delo!

Center strokovnih šol v Ljubljani, ki združuje sedem poklicnih šol, v katerih se šola v dveh letnih izmenah kar 2600 učenec, je dosegel tudi pomembne uspehe pri usposabljanju mladine za SLO. Aktiv rezervnih vojaških starešin, ki šteje kar 12 članov, sodi med najštevilnejše tovrstne kolektive. Temu primer-no je organizirano tudi delo, naloge, prizadevanja in načrti aktiva.

Obrambni dnevi so prav s pomočjo članov aktiva že vrsto let obogateni z vrsto zanimivosti, ki privlačijo slehernega učenca, da tudi sam tvor-no sodeluje.

Plakete in priznanja, ki jih prejema že vrsto let Center strokovnih šol, so nedvomno plod prizadevanj celotnega učnega kadra, kakor seveda tudi učencev, ki se sleherne naloge lotijo z vso resnostjo. Srebrna plaketa JLA, ki so jo prejeli ob 22. decembru, Dnevu JLA, jim je še posebej v ponos!

Le najboljšim je odprta pot

Že vrsto let se v Centru strokovnih šol v Ljubljani lahko pohvalijo, da je iz njihove šole odšlo na šolanje v vojaške akademije ali pa v šole za rezervne vojaške starešine že veliko njihovih učencev, kamor so jih sprejeli na pobudo aktiva ZRVS na šoli ali pa osnovne organizacije ZKS.

Letošnjo jesen bosta odšla v vojno akademijo dva njihova učenca. Štefan Domjanič in Marjan Pohl.

Vsak ima svoj življenjski cilj

Marjan Pohl iz Duplice pri Kamniku je prišel na pogovor že zgodaj dopoldan, čeprav se mu je pričel pouk tisti dan šele popoldan. Svojemu »šefu« v Kamniku, kjer se uči za krojača je dejal, da bo za TV-15 povedal, da bo po končanem šolanju v Centru strokovnih šol v Ljubljani odšel v vojno akademijo. No, za to se je odločil pravzaprav že v osnovni šoli, ko je želel nadaljevati šolanje v vojaški gimnaziji in potem na akademiji, pa mu je očetova smrt in delo na polju ter pomoč mami to namerono onemogočilo. Zdaj so se stvari tudi doma uredile. Ni je ovire, ki bi Marjanu preprečila pot, ki si jo je zadal.

»Vsak izmed nas mladih«, je dejal Marjan, »ima svoj življenjski cilj. Sleherni ga lahko doseže. Možnosti so enake za vse, samo hoteti je treba! Jaz hočem! Čeprav bom konec julija že imel svoj prvi poklic!«

Leto za letom prihajajo v Center strokovnih šol mladi, fantje in dekleta, ki so komaj končali osemletko in se odločili za enega izmed sedmih poklicev, za katere se izobražujejo v tem šolskem centru. Po končanem šolanju so to že zreli ljudje, strokovnjaki, sposobni opravljati še tako zahtevna dela.

Šola jim nudi vse, sami pa jemljejo znanje kot to zmorejo, želijo, hočejo... Toda šola jih samo strokovno ne usposablja, z znanjem jim daje tudi mesto in veljavo, ki pripada slehernemu izmed nas, ki delamo v tej družbi.

Naučila jih je ljubiti domovino, vse kar je rodila svoboda, pridobila naša samoupravna socialistična družba.

Živimo v miru! Pripravljamo se na obrambo domovine. Vsi! Tudi brnili jo bomo vsi...

Kaj pa tisto o prešernem praznovanju meseca mladosti, o brezskrbnih dneh naše mladine? O rojstnem dnevu našega Tita?

Vse, prav vse bomo praznovali. Veselo, razigrano, mladostno, prešerno in igrivo tembolj, čimbolj bomo pripravljeni!

Tone Urbas

»Topovi grmite«

Sedemindvajsetega maja letos bo v Trnovem »zagrmelo«, vendar ne iz topov. Zagrmela bo pesem iz stoterih grl pevcev v čast in spomin na vrle artileriste 9. korpusa pa tudi v čast in zahvalo vsemu tamkajšnjemu prebivalstvu, ki je svojim partizanskim tovarišem nudilo prav vse, kar je umelo v najhujših dneh vojne vihre.

Program proslav v Trnovem bo trajal tri dni. Prvi dan bodo borci obiskali tamkajšnjo osnovno šolo, kjer bodo učenci tekmovali za najboljši spis z naslovom »Kaj so mi pripovedovali topničarji«. Naslednji dan bo odkrita spominska plošča na pročelju hiše, kjer je padlo 8 topničarjev. Tega dne zvečer bo tudi slovesna seja skupščine krajevne skupnosti, na kateri bodo borci-topničarji krajanom podarili umetniško sliko Zdravka Kotnika – slikarja, nekdanjega topničarja. Večer bodo zaključili ob tabornem ognju.

Osrednja slovesnost bo 27. maja. Na njej se bodo poleg prebivalstva in borcev artilerije 9. korpusa zbrali tudi borci 19. SNOUB Srečka Kosovela. Ta brigada je postala udarna prav v bojih za Tnovo.

Ob proslavi v Trnovem bi izšla posebna, že peta, številka »Topničarja«, glasila artilerije 9. korpusa. V tej številki si prizadevajo borci-topničarji zajeti nekatere spomine soborcev, predvsem pa spomine krajanov na čas, ko je partizanska topničarska enota živela z njimi pod isto streho.

Prireditve ob osrednji proslavi v Gornji Radgoni

Proslavljanje letošnjih jubilejev, 60-letnice KPJ, združenih revolucionarnih sindikatov, SKOJ, gibanja revolucionarnih žena ter 40-letnice doma Matije Gubca v Vidmu ob Ščavnici bo v občini Gornja Radgona v nedeljo 10. junija 1979 z osrednjo proslavo ter spremljajočimi manifestacijami, ki bodo potekale v glavnem pred osrednjo prireditvijo.

Zelimo, da se proslave udeležijo španski borci, borci NOB (posebej gubčevci in prekomorci), nekdanji člani društev kmečkih fantov in deklet, Brazde in Njive, Triglava in Mladega Triglava, Slovenskega kluba, Doma visokošolk in Narodno-akademskega bloka.

Koordinacijski odbor-podobor za izvedbo programa

Politični tečaj SKOJ v Renčah

Junija letos bo že 35 let, odkar je PK SKOJ za Primorsko organiziral politični tečaj SKOJ v Renčah v zaselku Mohorini. Tečaj so organizirali za sekretarje SKOJ na terenu in iz nekaterih partizanskih enot. Udeležencev je bilo le 17, iz srednjega dela Primorske ter iz partizanskih enot s tega območja. Starost tečajnikov ni presegala 18 let. Predavanja je vodila članica PK SKOJ, tovarišica Jasna (ilegalno ime), doma nekje z Jesenic.

Prenočišče, predavanje, učenje, prehrana – vse je bilo v isti zgradbi, last Pregeljevih v Mohorinih.

Gradivo tečaja je bilo zelo obširno. Tečajniki smo bili prvič v življenju v slovenski šoli. Prvič smo poslušali predavanja v slovenskem jeziku, in secer ves dan, zvečer pa smo razpravljali o temi predavanja in drugih političnih dogodkih v svetu in Jugoslaviji. Skript in drugega pomožnega materiala sploh ni bilo. Morali smo si beležiti vse, kar nam je Jasna predavala.

Tečaj je zajemal:

1. Razvoj političnih strank in njihovo delovanje v Jugoslaviji od leta 1918 do 1941
2. Nastanek in razvoj OF v obdobju od leta 1941 do 1943
3. Razvoj in delovanje KPJ
4. Vzroki nastanka fašizma v Italiji
5. Zgodovina VKP (b)

Razšli smo se z določenimi nalogami in z besedo »na svidenje«.

Prosim vse še živeče udeležence tečaja, da sporočijo svoje naslove. Dogovorili bi se o snidenju in o dopolnitvi k članku o tečaju ter o še obstoječih zapiskih omenjenega tečaja. Za vse informacije v zvezi s tečajem SKOJ v Renčah se oglasite na naslov Simon Vicič, Podgrcno 6, 65000 Nova Gorica.

Dan letalstva – 21. maj – nas spominja na dan, ko je priletelo leta 1942 prvo letalo s pilotom Franjom Kluzom med partizane. Toda prezreti ne smemo, da se je naše letalstvo dejansko rodilo pred 35 leti torej leta 1944, ko smo prejeli prva lovska letala in z njimi tudi začeli prve akcije proti sovražnikom. Pot do tega uspeha ni bila lahka, razne težave politične in organizacijske narave, smo morali prebroditi preden smo prišli do tega cilja. V obujanju spomina na te dogodke in v počastitev spomina padlim letalcem priobčujemo kratak pregled o razvoju naših letalskih sil na jugu države v minuli vojni.

Ko iščemo po raznih arhivih in vojnogodovinskih knjigah podatke, ki opisujejo dogajanja v minuli vojni z namenom, da bi ugotovili kdaj se je začelo razvijati naše novo letalstvo, zasledimo prvi korak v odloku, ki ga je objavil Vrhovni štab NOV in POJ dne 14. okto-

ske baze se morajo nehati globoko v lastnem zaledju, kolikor toliko varne pred sovražnikovim napadom na terenu, kar pa v naših razmerah zaradi naglih sovražnikovih prodorov ni bilo mogoče. Dalje so nam bila potrebna letala, bojni material in razna oprema, česar pa nismo imeli. Še posebej važno je bilo šolanje pilotov in tehničnega osebja. V vojnih letih se je namreč letalstvo nesluteno razvilo. Naši latalci, ki že četrto leto niso imeli opravka z letali, so se morali seznaniti z novimi dosežki na polju letalske tehnike.

Zunanje politično stanje je bilo tedaj za nas še kar ugodno. Od leta 1943 se je namreč začela širiti tudi izven naših meja resnica o uspehih narodnoosvobodilnega boja in o stvarnem stanju pri nas. Britansko poveljstvo za Bližnji vzhod je poslalo svojo vodilno misijo marca 1943 v Glavni štab Hrvatske in dva meseca kasneje tudi v naš Vrhovni štab. Odtlej so začeli zavezniki pošiljati z letali določene količine orožja

naša prva vojna misija, navezala je stike s poveljstvom za Sredozemlje, ki je obljubilo, da bo dalo naši NOVJ letala in da bodo šolali pilote.

Prva letalska baza

Prva letalska baza si je takoj po ustanovitvi izbrala za svoj sedež mesto Livno v Bosni. Tu so se začeli zbirati letalci iz vseh dosegljivih območij razkosane Jugoslavije. Dotok letalcev v Livno ni bil številen, saj je pilotov primanjkovalo že v stari Jugoslaviji. Kje so se sedaj nahajali ti bivši letalci? Večina jih je bila v ujetništvu ali internaciji, nekateri v inozemstvu, dalje v kvizlinškem letalstvu Hrvatske, nekateri še neopredeljeni so bili v raznih neletalskih službah širom po vsem ozemlju. V aprilski vojni je padlo 80 letalcev, pretežno pilotov. Vse to je vplivalo, da se je zbralo v Livnu do začetka decembra 1943 le nekaj nad 60 letalcev raznih strok. V tem času je odpotovala iz Slovenije prva skupina 32 le-

Ob obletnici našega vojnega letalstva

Na krilih v svobodo

votno namenjenih v Livno, se je zaradi teh dogodkov tudi preusmerila v Dalmacijo. Obe skupini sta se sešli blizu Trogira 29. decembra. Naše ladje so jih prepeljale na Vis in kasneje v Bari.

V Italiji so se zbirali letalci v mestecu Carovigno (Brindisi). Zbralo se jih je 255 in ti so 20. aprila 1944 odpotovali v Afriko na letališče Benina pri Bengaziju (Libija). Tu so doživeli ugodno presenečenje: združili so se s sku-

pilote in ustrezno strokovno osebje. Ti vsi bodo kot prvi prišli v poštev za formiranje lovske eskadrilje. Ko bo eskadrilja usposobljena za bojne operacije, bo uvrščena v sestav kakega britanskega letalskega polka in bo vedno razporejena le na tistih letališčih, ki so Jugoslaviji najbližja ali pa celo že na osvobojenem ozemlju. Eskadrilja bo po možnosti svoje naloge izvrševala samo nad Jugoslavijo. Operativne za-

hteve za zračne operacije bodo naši štabi dostavljali tisti komandi RAF, (Royal Air Forces) ki bo pristojna za določanje nalog tej eskadrilji. – V dogovoru so se določila glede naših nacionalnih oznak na letalih in na uniformah, ki jih bodo nosili letalci. Prisego pa bo polagalo jugoslovansko osebje edino maršalu Titu in nobeni drugi državi ali osebnosti. Ta dogovor sta podpisala za britansko stran brigadni gene-

Narodni heroj Franjo Kluz, prvi partizanski pilot. Priletel je 23. maja 1942 na partizansko letališče Urije pri Prijedoru. To je bil prvi korak letalstva NOVJ.

Narodni heroj Rudi Čajavec je le nekaj časa po odhodu Franje Kluz na osvobojeno ozemlje tudi sam priletel na partizansko letališče Urije.

Ivo Matrečić je letel skupaj s Franjem Kluzom. V pričakovanju prvega bojnega leta je delal s svojo enoto pri urejanju letališča Medjuvodje v Podpozarju.

Mišo Jazbec: mehanik – strelec je prešel na svobodno ozemlje skupaj z Rudim Čajavcem. Skupaj z njim je tudi hrabro padel ob opravljanju prve bojne naloge, ker nista hotela pasti sovražniku v roke.

Razvrščeni spitfireji naše prve eskadrilje na otoku Visu

bra 1943. V tem odloku je rečeno naj se ustanovi »Prva letalska baza« z nalogo urejanja letališč in zbiranja letalskega osebja bivšega jugoslovanskega letalstva. To je bil temelj okrog katerega se je v teku vojne začelo razvijati naše novo letalstvo.

Sicer smo imeli že pred tem časom nekaj svojih letal. Kot prvi je priletel iz kvizlinškega hrvaškega letalstva na osvobojeno ozemlje 23. maja 1942* pilot Franjo Kluz z letalom Potez 25. Še istega dne mu je sledil pilot Rudi Čajavec z mehanikom Mišom Jazbecem na letalu Breguet 19. Delovanje teh dveh partizanskih letal iz vojaškega vidika ni bilo kaj dosti pomembno, pač pa je bil zelo velik moralni in politični učinek, pozitiven za partizane, negativen za sovražnika.

Razvoja letalstva si ne bi mogli zamisliti brez zavezniške pomoči. Letal-

in druge opreme. Da bi čimbolj uskladili operacije zavezniških vojsk v Italiji z NOV in da bi organizacija materialne pomoči bila čim bolj učinkovita, je prispel za ureničevanje te naloge, poleg drugih, septembra 1943 v VS britanski brigadir Fitzroy Maclean. Bil je obenem tudi šef anglo-ameriške vojne misije.

Za naš osvobodilni boj so bili zelo pomembni sklepi konference v Teheranu od 28. novembra do 1. decembra 1943, kjer so prvi državniki ZSSR, ZDA in Velike Britanije priznali pravičnost in učinkovitost našega boja proti skupnemu sovražniku. V svojih sklepih so med drugim zaključili naj se operacije NOVJ podpro z letalstvom in materialom. Poveljnik za Sredozemlje je prejel o tej zadevi direktive. In prav v tem mesecu – december 1943 – je prispela v Egipt

talcev, ki so bili namenjeni v Livno.

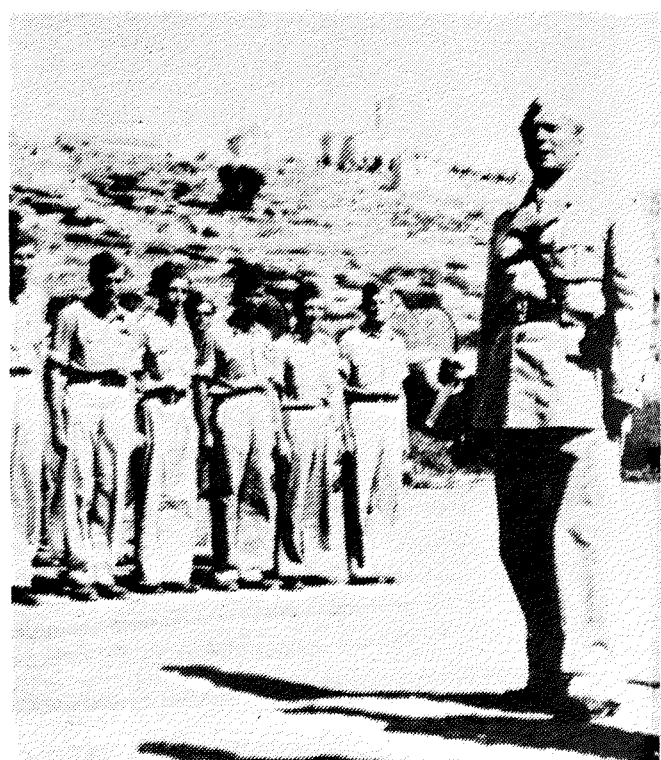
Letalska baza je pretrpela takoj v začetku dva huda udara. Dne 27. novembra 1943 je napadlo nemško letalo naš bombnik Do-17 in to v trenutku, ko je bil ta pripravljen za vzlet v Italijo, kamor bi moral prepeljati našo prvo vojno misijo. Pri tem napadu je padel med drugimi tudi Ivo Lola Ribar. Letalo je zgorelo skupaj z zelo dragocenimi dokumenti in posnetki, ki so razkrivali sodelovanje četnikov z okupatorjem. Drug hud udarec je zadel Prvo letalsko bazo 6. decembra. Tega dne so prihrumeli v Livno Nemci, nenadoma in iz nepričakovane strani. Z motorizacijo so naglo obkolili mesto, v katerem so se nahajali letalci. Od nekaj nad 60 jih je padlo 23. Preostali so se napotili proti Dalmaciji. Skupina slovenskih letalcev, pr-

pino okrog 300 letalcev iz Bližnjega vzhoda. En del teh je prispel na Bližnji vzhod iz Jugoslavije med in po aprilski vojni 1941, kjer so se dopolnili s prostovoljci iz Primorske in Istre. Proti koncu leta 1943 in v začetku 1944 so se javili za NOVJ. Vsi ti so predstavljali srž naših eskadrilj.

Dogovor v Drvarju

Po dani obljubi poveljnika za Sredozemlje naši Vojni misiji decembra 1943 je bil sklenjen šele 12. marca 1944 v Drvarju, kjer se je nahajal naš Vrhovni štab, dogovor z zavezniki o formiranju letalskih enot. V tem dogovoru, ki obsega 11 točk, je v glavnih črtah opisano kako naj bi začelo delovati jugoslovansko letalstvo.

Od zbranega osebja bodo izvolili najsposobnejše

Maršal Tito med obhodom letalske enote na Visu 3. septembra 1944

ral Maclean in Wing Commander (letalski polkovnik) Selby, za našo stran pa maršal Tito in letalski polkovnik Pirc.

Toda potrebna je bila soglasnost poveljstva RAF za Sredozemlje, ki je moralo posamezne točke še dopolniti, saj se v Drvarju niso mogli spuščati v podrobnosti. V zvezi s tem je bil povabljen Pirc v Egipt, kjer naj bi se skupaj s Selbyjem v poveljstvu RAF dogovorili o raznih detajlih. Pirc je odpotoval še istega dne ko je bil v Drvarju podpisan dogovor t. j. 12. marca 1944.

Kairski sporazum

Sporazum, ki sta ga dosegla Pirc in Selby s poveljstvom RAF je bil podpisan v Kairu 29. marca 1944. V štirinajstih točkah sporazuma so podrobno obdelana razna v Drvarju le načelno sprejeta določila.

Glede letalskega osebja je bilo določeno, da se bo osnoval v okviru RAF jugoslovanski kontingent, ki bo sestavljen:

rala ena ali več eskadrilj, kar bo odvisno od razpoložljivega števila usposobljenih letalcev. Najbolj zapletena je bila še ta točka, v kateri je bilo določeno do kdaj bodo morali ostati naši letalci pod poveljstvom RAF. Po tej točki bo tisto osebje, ki ne bo sprejeto v eskadrilje uvrščeno kot »prostovoljna rezerva« v razne ustanove RAF (delavnice, skladišča, transportno letalstvo itd.). Kdaj bo njihova služba v teh ustanovah končana naj bi določil RAF. – Polkovnik Pirc je ta sporazum podpisal, s točko šest pa ni soglašal maršal Tito.

Zahteval je naj bi to pravico imel naš Vrhovni štab. Pirc je po instrukcijah, ki jih je prejel od maršala Tita, pismeno zahteval naj se ta točka spremeni, toda poveljstvo RAF ni hotelo temu ugoditi. Zaradi te točke je nastal resen spor in že je izgledalo, da se Kairski sporazum ne bo uresničil. Na ponovno zahtevo maršala Tita naj se ta točka spremeni, je konč-

Pod vsakim krilom so nosila letala po eno bombo teže 112,5 kg. Po končanem urjenju v Afriki je P. L. E. začela z akcijami nad sovražnikom 16. avgusta 1944.

DRUGA LOVSKE ESKADRILJA (No. 351 /Yugoslav/ Squadron RAF). Oborožena je bila s 16 lovskimi letali Hurricane/IV, ki so nosila po osem raket, vsaka teže po 27 kg. V krilih sta bila vgrajena dva mitraljeza kalibra 7,9 mm. Ta eskadrilja pri kateri je urjenje trajalo dalj časa, je posegla v boje 13. oktobra 1944.

V vsaki eskadrilji je bilo po 250 mož, od tega 24 pilotov. Omenili bi še, da naš naziv »eskadrilja« ni povsem odgovarjal, saj so »klasične« eskadrilje pred vojno imele od 6 do 8 letal, naši novoustanovljeni pa še enkrat toliko.

Eskadrilji sta bili tehnično dobro opremljeni, tako da sta lahko samostojno delovali. Imeli sta lastno električno centralo in delavnice na vozilih, radiopostajo, cisterne za benzin in vodo, ambulanto, kuhinjo. Vsaka eska-

Veliki človek in – umetnik

Božidar Jakac: »Srce mi je zadrhtelo, ko sem slišal vest o smrti Antuna Augustinčiča«

Bolehal je dolgo... in lahko bi rekli, da se je Antun Augustinčič poslednjič pojavil v javnosti nedavno, ko smo ga gledali v televizijski oddaji »Srečanje Augustinčiča in Jakca«, kako mirno sedi

pornem delu pogovarjal z Augustinčičem. Bil je vesel, čudovit človek.

Ustavimo se v dnevu, ko je August Augustinčič leta 1975 napolnil petinsemdešet let življenja. Rojstni dan je proslavil

– Težko je izdvojiti nekaj, kar se človeku posebno vtisne v spomin. Tega je bilo zares veliko, čas je bil takšen. Morda je to trenutek, ko sem dobil nalogo, da napravim relief politbiroja centralnega komiteja. Relief je, na žalost, propadel v šesti ofenzivi. Sam vrhovni komandant je napravil zapovrstnost posameznih članov. Najprej sem začel portretirati Ivo Lola-Ribarja, ki je moral že drugo jutro odpotovati v tujino. Ze drugi dan smo zvedeli za žalostno novico.

Zdaj je odšel največji kipar našega časa, veliki mojster jugoslovanskega sodobnega kiparstva, akademik Antun Augustinčič, avtor najbolj blestečih spominskih kompleksov in najmočnejši portretist našega kiparstva.

Umetnik in borec: kipar Antun Augustinčič

in pozira svojemu staremu prijatelju.

Pogovarjala sta se. Izmenjavala spomine.

»Vedno sva se dobro razumela, čeprav sva se redko srečevala,« reče Božidar Jakac, tudi naš veliki umetnik. »Srce mi je zadrhtelo, ko sem slišal, da je za vedno odšel človek, ki smo ga občudovali.«

Kadar umre človek, kakršnen je bil Antun Augustinčič, se je težko odločiti katero nadrobno, kateri trenutek iz njegovega življenja. Podatkov je mnogo. Eden pomembnejših: V Jajcu leta 1943 je Antun Augustinčič portretiral predsednika Tita.

Takrat v Jajcu se mi je mnogokrat dogajalo, da so se na zelo občutljivih delih obraza pojavili kamenčki, glina je bila slaba. To je bilo moje prvo srečanje z zelo zahtevnimi problemi, ki jih nalagajo neobičajno pravilne maršalove poteze, prav klasičnih sorazmerij. Težko je na tako pravilnem obrazu najti izhodiščno točko za dober psihološki portret. Razen tega so mišice na maršalovem obrazu zelo gibljive, podložne igri obraza, ki zvesto spremlja njegovo notranje razpoloženje. Tak obraz je težko portretirati.

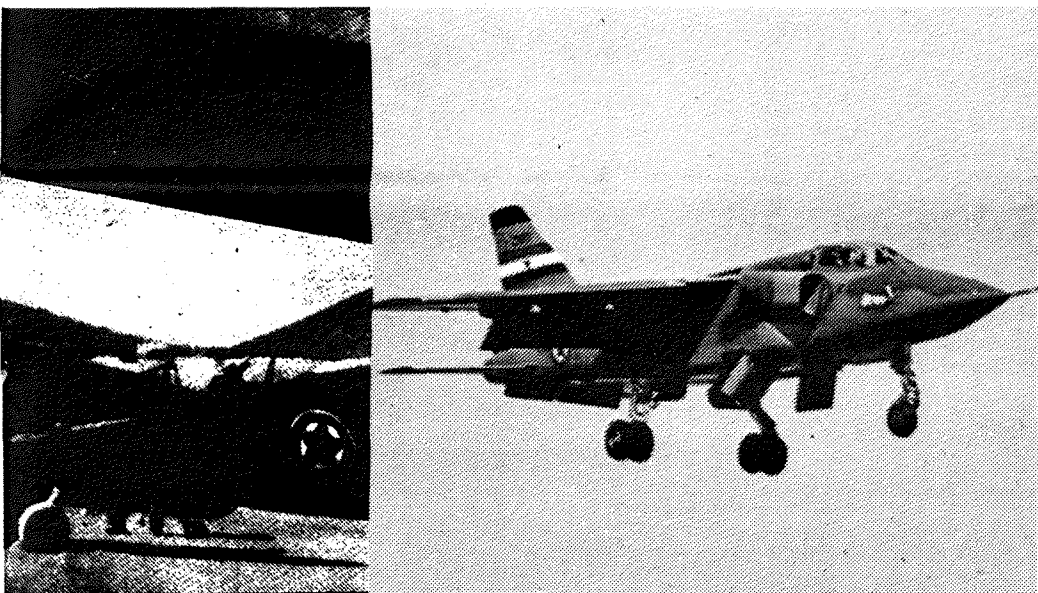
Te besede so bile zabeležene leta 1975 v reportaži »Obraz, ki se menja«, v kateri so bili objavljeni pogovori z umetniki, ki so v vojnih dneh portretirali predsednika Tita.

»Da, v teh davnih dneh sva skupaj v istem bunkerju portretirala predsednika,« se spominja Jakac. »Rad sem se po na-

med prijatelji, v tišini svojega doma. Takrat je rekel:

Titov spomenik v Velenju, eno poslednjih veličastnih del Antuna Augustinčiča

Ponos jugoslovanskega vojnega letalstva

1. iz letalcev, ki jih bo poslal maršal Tito (mišljena je prej omenjena skupina 255 letalcev iz Italije)

2. iz letalcev »disidentov« (odpadnikov) tj. tistih jugoslovanskih letalcev, ki so služili v RAF na Bližnjem vzhodu in ki so na prelomnici leta 1943/44 in kasneje prešli v NOVJ (od okrog 300 jih je bilo v obe eskadrilji sprejetih 275)

3. iz Jugoslovancev iz Bližnjega vzhoda in od drugod (podčrtal R. P.) če se bodo prostovoljno javili in če bodo sprejeti v RAFVR (Royal Air Forces Voluntary Reserve – Kraljeve zračne sile prostovoljna rezerva). – Z besedico »od drugod« je možno razumeti iz katerega koli dela sveta, vendar so imeli Angleži takrat v mislih tistih okrog 1300 naših rojakov iz Primorske in Istre, ki so delali v letalskih delavnicah v Alžiriji in ki so se, nezadovoljni pod kraljevo jugoslovansko komando, proti koncu leta 1943 že dvakrat uprli kraljevim oficirjem.

Glede eskadrilj je bilo določeno, da se bo formi-

no o tej zadevi arbitražno odločalo britansko ministrstvo (iz dokumentov se ne vidi katero ministrstvo, verjetno letalstvo op. R. P.), ki je ukazalo poveljstvu RAF naj sprejme točko 6 kakor je zahteval maršal Tito. S tem si je naš vrhovni komandant pridobil pravico odpoklicati naše letalce iz RAF v vsakem trenutku. – To je bila daljnovidna poteza našega maršala, kar se je kasneje pokazalo pri naših letalcih v Alžiriji.

Prejeli smo 32 lovskih letal

Na podlagi sporazuma v Kairu sta bili ustanovljeni na letališču Benina (Bengazi, Libija) dve eskadrilji in to:

PRVA LOVSKE ESKADRILJA (No. 352 /Yugoslav/ Squadron RAF), ki je imela v svojem sestavu 16 lovsko-bombniških letal Spitfire V/B. Na vsakem letalu sta bila vgrajena dva topa kalibra 20 mm in štirje mitraljezi kalibra 7,7 mm.

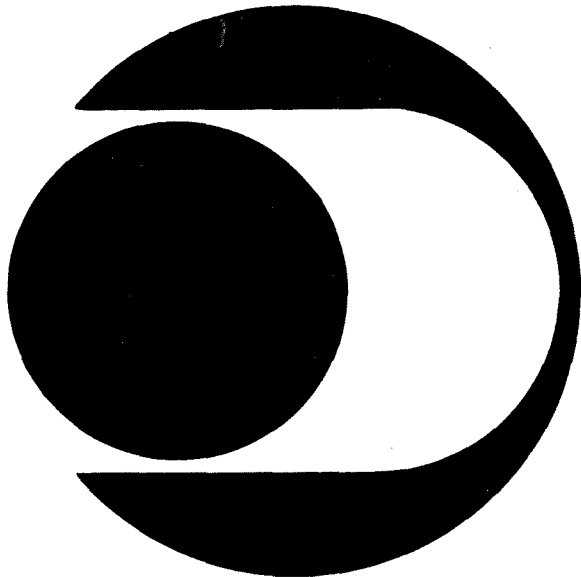
drilja je imela 54 motor-nih vozil, od tega 26 tritonskih kamionov, kar jim je omogočalo naglo prebazarjanje od letališča do letališča.

Do konca vojne sta obe eskadrilji izvršili 596 bojnih operacij z 2191 bojnimi vzletmi. Območje njihovega delovanja se je raztezalo bolj ob jugu države, od reke Bojane ob albanski meji pa vse do Trsta.

V borbenih operacijah smo izgubili enajst pilotov, deset jih je padlo, en pa je bil ujet.

Ob koncu vojne sta se obe eskadrilji izpisali 15. maja 1945 iz RAF in se preimenovali v **PRVI LOVSKI LETALSKI POLK**. (Rafael Perhauc)

* Leta 1947 je izdal maršal Tito ukaz naj se dan letalstva praznuje vsako leto na dan 21. maja. Ta dan so namreč razni očividci označili kot dan, ko naj bi Kluz prišel med partizane. Kasneje ko so se začele v Vojnogodovinskem inštitutu v Beogradu zbirati in urejevati razne listine iz vojnega obdobja so ugotovili, da je Kluz prišel med partizane 23. maja in ne 21. Ker pa se je že nekaj let slavilo dan letalstva na 21. maja, je potem pri tem darumu tudi ostalo, čeprav zgodovinsko ne odgovarja.

DONIT

Kemična industrija
Medvode

Telefon: 611-106, Telex: 31-365 YU
DONIT

**Proizvodni program
delovne organizacije
Donit obsega:**

- filtri za gorivo, zrak in olje za motorje z notranjim izgorevanjem in industrijski filtri
- tehnični laminati
- tesnilni materiali - tesnit
- kovinsko plastična tesnila za motorno in drugo industrijo
- sintetične smole
- mase za stiskanje
- odpreski iz plastičnih mas in frikcijskih materialov
- sintetična lepila
- polirne in brusne paste
- elektroizolacijski materiali iz porcelana
- okrasna keramika
- poliesterski izdelki
- elektroimpregnacijski materiali
- antene in gumbi
- žične in plastične tkanine, pletiva, mreže
- poliesterski laminati

TO-MO-DI

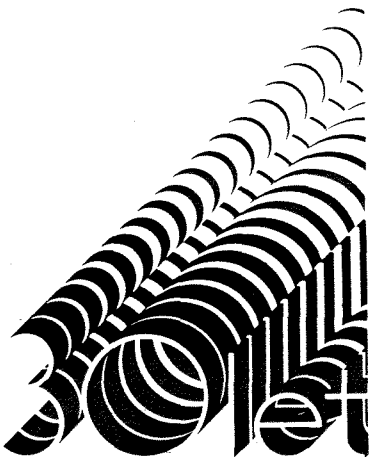
TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 60103-601-23238

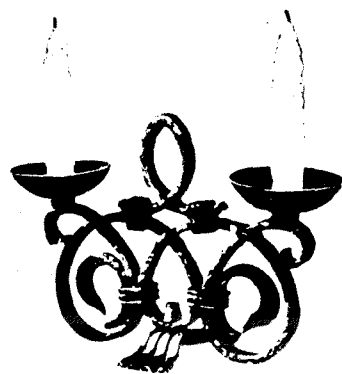

SLOVENIJALES
TOZD Stanovanjska
oprema
Mestni trg 23
Ljubljana

s svojimi poslovnimi enotami - trgovinami pohištva v:
Ljubljani, Titova 52
in Plemijeva 86, Vižmarje
Kranj, Savski log
Celje, Medlog 18
in Zidanškova 10
Slovenjgradec,
Glavni trg 26
Maribor, Cankarjeva 4
Hoče, pri Mariboru

KROPA — SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA
telefon (064) 70 144

UMETNO KOVANI, GRAVIRANI,
CIZELIRANI IN DRUGI IZDELKI
KROPARSKE DOMAČE OBRTI

KNJIGOVODSKI BIRO GROSUPLJE

uprava, Adamičeva 1, telefon 771 100; tiskarna, biro tisk, Kolodvorska 2, telefon 771 177

S svojimi kvalitetnimi uslugami in točnimi roki se priporočamo!

TEHNIKA - LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

SINTER

keramične ploščice
IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150°C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- Izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kislino in luge

- Odpornost na mehansko obrabo

- Uporabnost

Izvedba:

Dimenzije:

6-7 po MOSH lestvici
300-400 kp/cm²
upijanje vode
1-3%
ustreza JUS, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva
- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (nadrseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene
200 x 200 x 10 in 100 x 200 x 10 mm kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

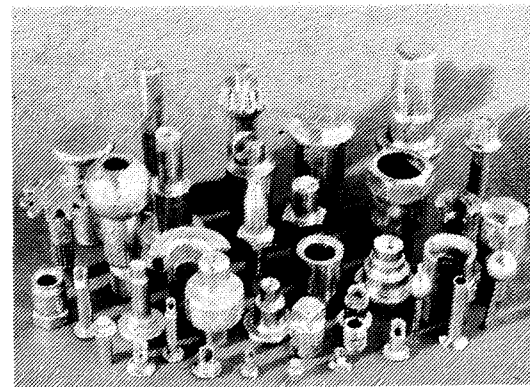

SLOVENSKE ŽELEZARNE

1895 tovarna vijakov **plamen** kropa s p.o.

JUGOSLAVIJA — POŠTA: 64245 KROPA — TELEX: YU PLAMEN 34524 — TELEFON: (064) 70-136, 70-129, 70-137, 70-188 — BRZOJAV: PLAMEN KROPA — ŽIRO RACUN: 51540-601-11784 SDK RADOVLJICA — ŽELEZNISKA POSTAJA: PODNART

NOVO — hladno oblikovani deli na večstopenjskih strojih

Zgodovina PLAMENA sega pet stoletij nazaj v čas plavžev pod Jelovico in ročnega kovanja žeblicev. Pred skoraj 85 leti so kovači ustanovili zadrugo, iz katere se je razvila današnja delovna organizacija, znana doma in na tujem kot velika tovarna vijačnih izdelkov.

Svojo dejavnost razširjamo na področju hladno oblikovanih delov z veliko zahtevnostjo. Številne artikule, danes še izdelane s tehnologijo odzemanja delcev, lahko s tehnologijo hladnega preoblikovanja izdelujemo racionalneje.

Naš proizvodni program obsega izdelke po standardih (JUS, DIN, GOST, ASA) in posebnih načrtih ter vzorci in to v kvalitetah 4.6, 4.8, 5.8 in 8.8 iz jekla, nerjavečega jekla, aluminija, medenine in bakra. Izdelke dobavljamo lahko tudi galvanjsko zaščitene v vseh izvedbah.

splošno gradbeno podjetje **konstruktor** maribor

s svojimi TOZD

TOZD GRADBENIŠTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADBENIŠTVO POMURJE n. sol. o. MURSKA SOBOTA
TOZD GRADBENIŠTVO GRANIT n. sol. o. SLOVENSKA BISTRICA
TOZD GRADBENIK n. sol. o. LENDAVA
TOZD OPEKARNA n. sol. o. Lendava – DOLGA VAS
TOZD OPEKARNA n. sol. o. PUCONCI
TOZD GRADBENA OBRT – OBNOVA n. sol. o. MARIBOR
TOZD MIZARSTVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD GRADIVO n. sol. o. MARIBOR
TOZD KOVINAR n. sol. o. MARIBOR
TOZD PTB – KOMUNAPROJEKT n. sol. o. MARIBOR

Gradimo vse vrste objektov doma in v tujini, izvajamo inženiring industrijskih dvoran in upravnih poslopij, vključeni smo v družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo, projektiramo industrijske, upravne in stanovanjske objekte; v specializiranih temeljnih organizacijah pa proizvajamo peske, opeko, gradbene polizdelke ter kovinske in mizarske izdelke.

TOVARNA GLINICE IN ALUMINIJA »BORIS KIDRIČ«

KIDRIČEVO

POŠTA 62325 KIDRIČEVO ŽELEZNISKA POSTAJA KIDRIČEVO - IND. TIR TELEFON 796110
TELEX YU 033116 TELEGRAM ALUMINIJ KIDRIČEVO Kto SDK PTUJ 524-1-320

Proizvajamo:

- hidrat
- metalurško glinico
- specialne glinice za proizvodnjo:
- elektroporcelana
- ognjeodpornih materialov
- polirnih sredstev
- korundov
- aluminij v kvalitetah:
- Al 99,8%

- Al 99,7%
- Al 99,5%
- EAl 99,5%
- gnetne zlitine v valjarniških in stiskalniških formatih
- livarske zlitine
- Al odlitke:
- visokotlačnega litja
- nizkotlačnega litja
- kokilnega litja
- anodno maso

INTERTRADE

PODJETJE ZA MEDNARODNO TRGOVINO, n. sol. o.

Sedež podjetja: LJUBLJANA, Moše Pijadejeva 29

TOZD ZASTOPSTVO IBM, n. sub. o.

GENERALNI ZASTOPNIK ZA FIRMO IBM za SFRJ:

- IBM elektronski računalniki za obdelavo podatkov (AOP)
- IBM gotovi programi za AOP
- IBM stroji za obdelavo teksta: elektr. stroji, (avtomati z memorijo), diktirne naprave, kopirni stroji, elektronski stavni stroji
- pomoč in svetovanje pri instalacijah in uvajanju aplikacij
- izobraževanje strokovnjakov za AOP v lastnem izobraževalnem centru
- tehnično vzdrževanje, rezervni deli
- storitve računskega centra Intertrade

TOZD TRGOVINA, n. sub. o.

Glavne dejavnosti:

- zunanjetrgovinski promet
- posli za posredovanje zunanjetrgovinskega prometa
- zastopanje inozemskih tvrdk
- prometno agencijske storitve
- opravljanje poslov mednarodno trgovinskega posredovanja
- izvoz in uvoz blaga v skupinah proizvodov oziroma v trgovinskih strokah, za katere je registrirana
- promet na debelo in drobno v specializiranih trgovinah INTERSHOP in JOCKEYSHOP

TOZD ZASTOPSTVA TUJIH FIRM, n. sub. o. – za zastopanje tujih firm

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V JUGOSLAVIJI:
Zagreb, Beograd, Sarajevo, Rijeka.

PREDSTAVNIŠTVA TOZD TRGOVINA V TUJINI:
Bogota, Cairo, Praga, Warszawa, Bratislava, New York, New Delhi, Calcutta, Madras, Bombay, Kuala Lumpur.

dekorativna

LJUBLJANA, CELOVŠKA CESTA 280

Ustanovljena leta 1919

Telefon: 554-241
Telex: 31305 yu dekor
Telegram: Dekorativna

Proizvaja:

- sodobne in stilne, listne, jaquardske in lasaste pohištvene tkanine,
- dekorativne tkanine,
- enobarvne in tiskane pohištvene jerseje,
- posteljna pregrinjala,
- ročno tkane volnene tapiserije,
- ročno tkane gobelinske in vozličaste preproge,
- okrasne blazine, pregrinjala, prtiče,

Prodaja po tovarniških cenah v industrijski prodajalni, Ljubljana – Celovška cesta 280. Odprto od 8. do 19. ure, sobota od 8. do 13. ure. Strokovni nasveti – avtobus št. 1 in 8. Parkirni prostor.

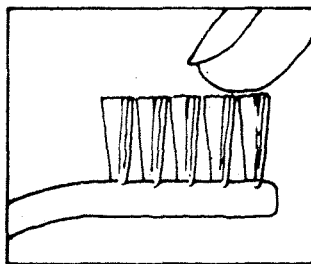
Vademecum MENTHY

Vademecum Menthy je peneča zobna pasta, aromatizirana z naravnim ekstraktom mete, ki izredno osveži ustno votlino ter podaljšuje svežino diha.

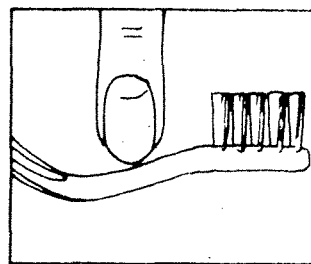
Vsebuje soli fluora, ki utrjujejo sklenino ter povečujejo odpornost zob proti kariesu.

Za popolno nego zob uporabljajte Vademecum Menthy zobno pasto skupaj z Vademecum zobno krtačko iz naravnih ščetin ali ščetin iz posebnih umetnih vlaken.

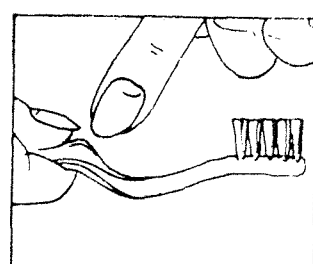
Na krtačko nanesite 1 do 2 cm zobne paste. Gibe krtačke usmerjajte od dlesni proti vrhu zob. Vademecum Menthy zobno pasto uporabljajte redno zjutraj in zvečer.

»kratka krtačka«
Krtačka majhnih dimenzij lahko doseže vse kote ust, posebno še z vertikalnim čiščenjem.

»varnostna krivina«
Ukrivljenost ročaja je preizkušena, da se izognemo udarcem s sekalci, ko si čistimo kočnike, globoko v ustih.

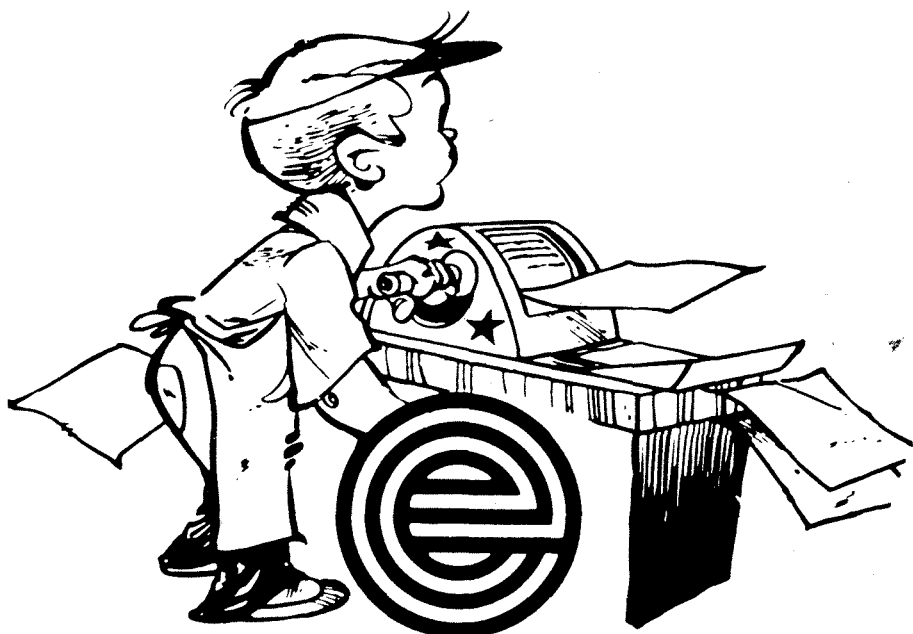
»anatomsko držalo«
Anatomsko držalo z oporo palca pospešuje pritisk in kroženje ščetke za čiščenje zobnih jamic in bližnjih predelov dlesni.

Ščitine, razdeljene v dolge šope za temeljito čiščenje in higieno ščetke, so srednje trde in preizkušene, da okrepijo dlesni, ne da bi poškodovale zobno sklenino.

Ščetka z novo obliko, ki je že preizkušena, pomaga odraslim in otrokom premagovati karies in paradentozo, je izredno praktična.

kozmetika

etiketa žiri

etiketa žiri
64226 žiri
yugoslavia
 tel. 064 69270
 telex
 34 610 YU ETIKET

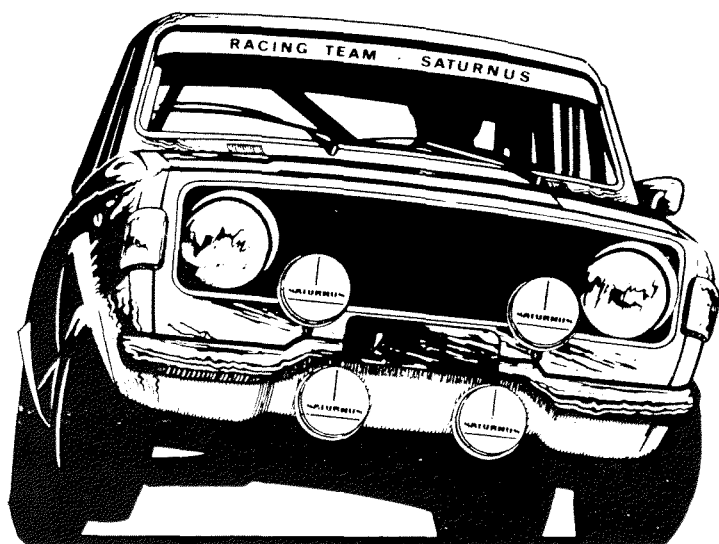
samolepilne
etikete in emblemi,
kartonske etikete,
etikete na traku,
tekstilu in papirju,
startne številke,
zastavice

SOB

SPLOŠNA OBRT BEŽIGRAD LJUBLJANA, SAMOVA 12a

telefoni: direktor 327-468, komerciala 321-374
 OE SOP Črnuče 341-390
 OE TAPETDEKOR 321-374
 OE USLUGA Bežigrad 310-431

- stavbno ključavničarstvo
- montaža centralne kurjave
- vodovodna instalacija
- stavbno kleparstvo
- prezračevanje
- montaža zunanjih cevovodov
- montaža oken in vrat
- polaganje podov
- plastične fasade
- slikanje, pleskanje in polaganje tapet
- šivanje zaves
- montaža zaves in karnis
- tapeciranje
- modno šiviljstvo
- kemično čiščenje

SATURNUS

TOZD Tovarna embalaže:

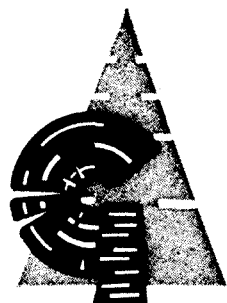
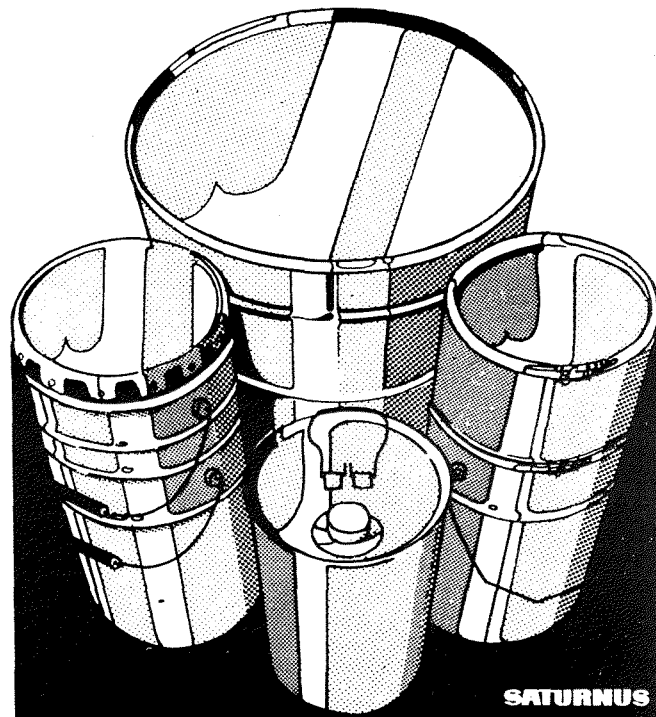
izdelovanje embalaže vseh vrst,
 tiskanje, lakiranje,
 izdelovanje plakatov in napisnih ploščic,
 izdelovanje prešanih in pločevinastih izdelkov;

TOZD Tovarna avtoopreme:

izdelovanje svetlobne in druge opreme za vozila,
 izdelovanje predmetov iz plastičnih mas
 in umetnih smol,
 preizkušanje svetlobne opreme;

TOZD Orodjarna in vzdrževanje:

izdelovanje orodij, strojev in naprav,
 opravljanje raznih vzdrževalnih del za
 delovno organizacijo in druge naročnike.

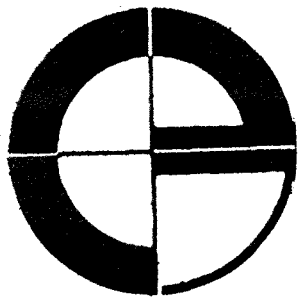

GOZDNO GOSPODARSTVO NAZARJE

63331 NAZARJE
 TELEFON: HC (063) 830-930
 BRZOJAV: GG NAZARJE

TELEX: 33 624
 ŽELEZNIŠKA POSTAJA:
 ŠMARTNO OB PAKI

SKRB ZA NEGO, EKSPLOATACIJO IN OBNOVO GOZDOV

Merkur

PTUJ

s svojimi poslovalnicami:

Zvezda, Tehnika, Oprema,
Ideal, Volan, Jasmin,
centralno skladišče,
vas vabi k nakupu in spoznali
boste, da je

MERKUR POJEM KVALITETE!

ZINA – industrija ščetk

61001 Ljubljana, trpinčeva 108

tel. n. c. 48 047, dir. 48 233

žiro račun 501-01-601-15190

p. p. 10

Proizvodnja kvalitetnih zobnih ščetk LOTOS
ter ostalih ščetk in čopičev.

KREDITNA BANKA MARIBOR

Poslovna enota Ptuj, Titov trg 10

Opravlja bančne storitve za gospodarstvo in
občane.

paloma

higienski
papirji

brisače

sladkogorska

DES – PODJETJE ZA DISTRIBUCIJO ELEKTRIČNE ENERGIJE SLOVENIJE, n. s. o.

SKUPNE SLUŽBE, Ljubljana, Hajdrihova 2

"DleSkar"

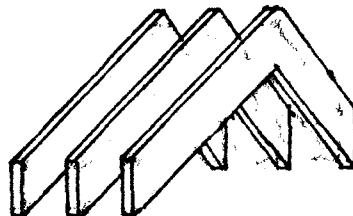
PTUJ, p. o. ULICA HEROJA LACKA 5

zaščita metalnih,
betonskih, zidnih in
lesenih površin, p. o.

**Obrtno gradbeno podjetje
GRAD**

BLED, Grajska 44
telefon (064) 77-921

**Opravlja vsa
gradbena in
komunalna dela.**

**SGP GRADBINEC
n.sol.o KRANJ,
Nazorjeva 1**

- izvaja vse vrste visokih, nizkih in hidrotehničnih gradenj
- izdeluje investicijske elaborate, projektira, izdeluje tehnično dokumentacijo in inženiringe (izvajalski in investitorski)
- opravlja strojne storitve, prevoze in Transporte vseh vrst, izvaja ključavničarska, kleparska in mizarska dela
- proizvaja vse vrste gradbenega materiala, polizdelke, izdelke in elemente
- prodaja na debelo in drobno gramozne agregate vseh vrst
- opravlja vse vrste storitev za nastanitev, prehrano in rekreacijo za lastne potrebe in tretje osebe

TEOL – LJUBLJANA

TOVARNA POMOŽNIH SREDSTEV IN SINTETSKIH PRALNIH SUROVIN — Brzjav: TEOL LJUBLJANA — Žiro račun 50103-601-15031 — Uprava: Zaloška 54 — 61001 poštni predal 299-VI — Telefoni: h. c. 44-162, direktor 41-728, šef tehnične službe 41-979, šef kadrovske službe 41-357, Tovarniška 48 h. c. 41-304, šef nabave 41-288, šef prodaje 41-321, šef računovodstva 41-529, telex 31324.

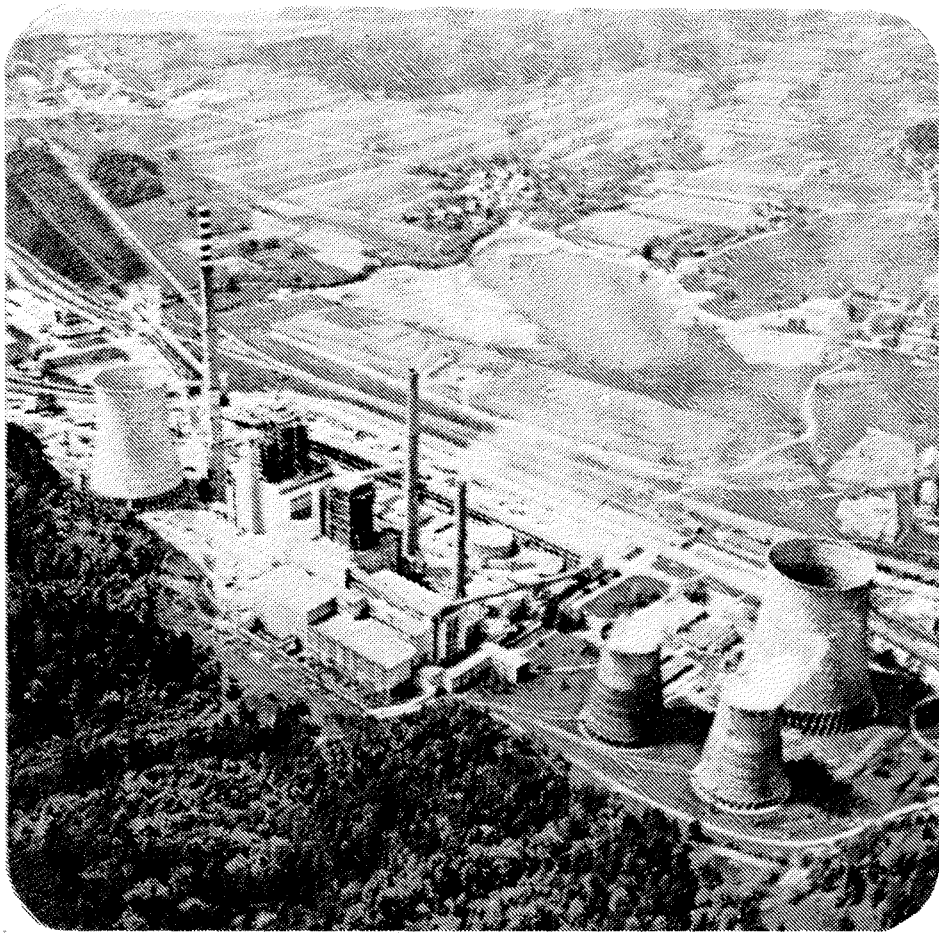
proizvaja:

– tekstilna pomožna sredstva

– usnjarska pomožna sredstva
– surovine za detergente in šampone
– sredstva za hlajenje pri obdelavi

kovin

– lepilo za čevljarsko industrijo
– etoksilirane proizvode

Termoelektrarna Šoštanj je največji elektroenergetski objekt v Sloveniji. S svojo skupno instalirano močjo 745.000 kW ter letno proizvodnjo 4,0 milijardami kWh krije nad 50% potreb po električni energiji v SRS.

Termoelektrarna je vključena v jugoslovanski elektroenergetski sistem preko 110 kV, 220 kV in 380 kV prenosnega omrežja.

Za svojo proizvodnjo porabi letno 4,4 milijona ton velenjskega lignita, kalorične vrednosti 2300 kcal/h.

Termoelektrarna Šoštanj je organizacijsko povezana v Rudarsko-elektroenergetski kombinat Velenje, v SOZD Združenih elektrogospodarskih podjetij Slovenije in v Skupnost jugoslovanskega elektrogospodarstva.

Gradnja termoelektrarne je potekala od I. faze v letu 1956 do IV. faze v letu 1977, s čemer bo objekt dokončno dograjen.

Delovni kolektiv, ki šteje 600 delavcev, upravlja termoelektrarno kot družbeno lastnino potom svojih samoupravnih organov.

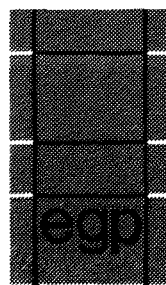
Kolektiv Termoelektrarne Šoštanj se zaveda odgovornosti napram družbi in si prizadeva z upravljanjem teh naprav doseči čimvečjo proizvodnjo in obratovalno pripravljenost, za kar ga je odlikoval predsednik Tito z Redom dela z rdečo zastavo.

TEHNIČNI PODATKI

Faza	Instalirana moč	Kotel	Hladil. stolp	Dimnik	Lastna raba	Leto izgradnje
TEŠ I	60 MW (2x30)	2x125 t/h Sulzer	13.000 m ³ /h	100 m	6 MW	1956
TEŠ II	75 MW	2x140 t/h Sulzer	13.000 m ³ /h	150 m	7 MW	1960
TEŠ III	275 MW	860 t/h Babcock	38.000 m ³ /h	230 m	22 MW	1972
TEŠ IV	335 MW	1005 t/h Sulzer	32.000 m ³ /h		30 MW	1977
Skupaj	745 MW					

t e r m o e l e k t r a r n a š o š t a n j

embalažno grafično podjetje

KARTONAŽA
KNJIGOVEZNICA
TISKARNA
PLASTIKA

škofja loka

84220 ŠKOFJA LOKA, KIDRIČEVA C. 82 — TELEFON: N. C. 60 541, DIREKTOR 60 935, TELEGRAM: EGP ŠKOFJA LOKA — TEKOČI RAČUN: 51510 601-12589

Skupščina občine Škofja Loka je meseca decembra leta 1958 sprejela sklep o ustanovitvi »ZAVODA ZA ZAPOSLJANJE IN REHABILITACIJO INVALIDNIH IN DRUGIH OSEB«. Leta 1963 se je zavod preimenoval v »Zavod INVALID«, kateri je posloval pod tem imenom vse do leta 1972. Tega leta se je ponovno preimenoval v EMBALAŽNO GRAFIČNI ZAVOD. Zavod je moral po zveznih uredbah zaposlovati najmanj 50% invalidnih in dela manj zmožnih oseb. Za nadaljnji razvoj podjetja se je moral leta 1973 zavod zopet preimenovali v EMBALAŽNO GRAFIČNO PODJETJE, katero ime nosi še danes.

Upravni organ zavoda, kateri je vodil delo, je bil sedemčlanski upravni odbor, katerega so sestavljali 4 predstavniki političnih organizacij in 3 člani kolektiva. V začetnih letih je tudi uspešno sodeloval Zavod za zaposlovanje Škofja Loka, ki nam je tudi finančno pomagal.

Namen zavoda je bil, da se rehabilitira invalidne in dela manj zmožne osebe. V obdobju zavoda se je rehabilitiralo 34 oseb v kartonažno in knjigoveško stroko.

Prvi prostori zavoda so bili pri »Kreku« na Cesti talcev, kjer je bila prva dejavnost knjigoveznica. Sredstva za nabavo prvih strojev za knjigoveška dela je dala Skupščina občine iz sklada za zaposlovanje. Leta 1959 v mesecu aprilu smo se preselili v Puštalski grad. Imeli smo dovolj prostora in smo mislili še na druge dejavnosti. Tako so se rodili poleg knjigoveznice še postopoma kartonažni oddelk, lesno-galanterijski, krojaški, tiskarski, nato še oddelk za predelavo plastike in sitotiskarski oddelk. Seveda vse to ni bilo ustanovljeno vse naenkrat. Minila so leta in prostori so postali pretesni. Za prvo silo smo poleg gradu dozidali prizidek in zopet smo lažje zadihali, a ne za dolgo.

Leta 1970 je delavski svet sprejel sklep o novi gradnji proizvodnih prostorov. Naleteli smo na mnoge nepredvidene težave, katere smo z vztrajno in trdno voljo celotnega kolektiva tudi prebrodili. Leta 1973 je DS potrdil investicijski elaborat v predračunski vrednosti 14.842.000 din.

Septembra meseca istega leta se je pričelo z gradnjo na površini 5400 m², sam objekt t. j. proizvodni prostori, skladišča in upravni prostori so zavzeli 4800 m². Zaključna dela so bila končana junija 1974, nakar smo se tudi preselili.

Obenem z novo gradnjo smo morali misliti tudi na nove stroje. Nabavili smo kompletne stroje za predelavo valovite lepenke, polavtomat za izsekovanje kartonskih škatlic, avtomat za lepljenje škatlic in še nekaj manjših strojev za predelavo lepenke, kakor šivalne stroje, zlatilni stroj, stroj za postavljanje strojne stavke v tiskarni, sitotiskarski stroj itd.

Kolektiv, kateri trenutno zaposluje 208 zaposlenih je prejel v teh 20 letih 14 jugoslovanskih »OSKARJEV« za embalažo in dve Evropski priznanji »EVROSTAR« in sicer enega v Parizu in enega v Barceloni.

Vsled pomanjkanja strokovnega kadra smo dali do sedaj v uk 25 štipendistov za kvalificirane delavce v vseh strokah. V srednjih in višjih šolah pa se je izpopolnjevalo 15 štipendistov.

Na slovenskem kakor tudi na jugoslovanskem tržišču se bje hud konkurenčni boj za uveljavitev svojih proizvodov na trgu, zato podjetje zopet premišljuje za novo gradnjo in nabavo avtomatičnih strojev, da bo lahko konkuriralo ostalim podjetjem in obdržalo svoj sloves, katerega si je pridobilo v teh letih. Z prizadevnostjo celotnega kolektiva bomo tudi to uspeli.

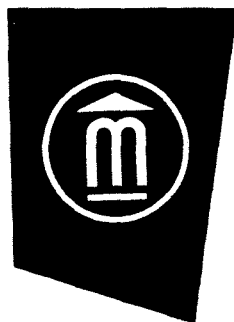

Kovinsko podjetje
»IMKO«
Ljubljana, Kamniška 41
Tel. 310-866

KOVINSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA
Kamniška 41

izdeluje po lastnih in tujih projektih:

- jeklene nosilne konstrukcije v visokih gradnjah,
- žerjave in žerjavne proge,
- jeklene cestne mostove,
- vrata, okna in predelne montažne stene v posebni secco izvedbi,
- balkonske in stopniščne ograje,
- regale za skladišča,
- ventilacije ter žaluzije in ostale ključavničarske izdelke.

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA

modna hiša n. sol. o.
DS SKUPNIH SLUŽB LJUBLJANA

61113 LJUBLJANA,
Mašera-Spasičeva 8
Telefon: tajništvo 342 569
računovodstvo 342 367
Poštni predal: 71

Prodaja metražnega blaga, galanterije in konfekcije v Ljubljani in Mariboru ter pohištva v TOZD Osijek in Smederevo.

Nagradna križanka štev. 303

» Alpina « Žiri

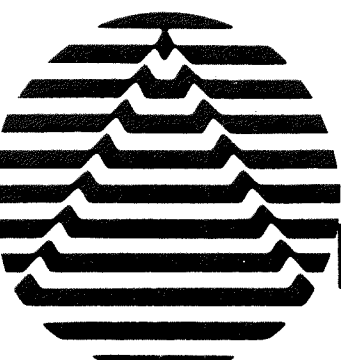
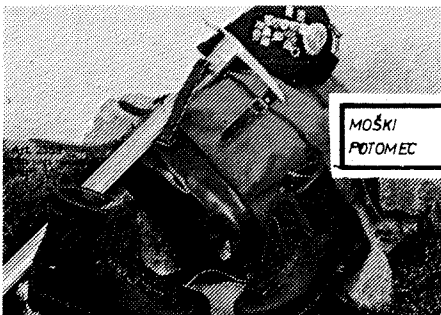
Razpis nagradne križanke

Tovarna obutve »ALPINA« Žiri vam ob uspehu naše alpinistične odprave, ki je osvojila najvišji vrh sveta Mount Everest, poklanja nagradno križanko. Vsi naši alpinisti so nosili planinske čevlje Alpine Žiri. Ime tega čevlja poiščite v križanki. Tovarni obutve »ALPINA« Žiri želijo uredništvo, uprava TV-15 in bralci še mnogo poslovnih uspehov!

Rešitve te nagradne križanke pošljite na naslov: UPRAVA ČASOPISA TV-15, Miklošičeva 28/I, Ljubljana, najkasneje do 12. junija 1979. Na kuverti levo spodaj napišite »križanka 303«.

Kot običajno bo žreb razdelil tri nagrade: dve keramični vazi in stenski keramični krožnik reševalcem, ki bodo križanko pravilno rešili. Nagrade so iz naše poslovalnice Založbe BOREC v Ljubljani, Titova 17.

Obilo sreče pri reševanju križanke vam želita uredništvo in uprava TV-15.

			VRSTA SOB. RASTLINE		ZACETEK IN KONEC VSEGA PO LAOTSEJU		KROŽNA POT SATELITA		JUG. POLKOV. KI JE BIL NEM. IN ANG. OBVEŠČEVAL		ZEN. PEVSKI GLAS		TEKMEC		ČRNOGORSKI KNEZ IN PESNIK		ANTON AŠKERC	
STAR INDIJAN NAROD			NOG. KLUB NAŠE ILIGE															
ODDELEK RIMSKE KONJENICE					IVO HERGEŠIĆ						SREBRO							
											GR. BOG VOJNE							
ZELIŠČE					KLADA													
STRELNO OROŽJE					POGORJE V AFRIKI						KRAJ PRI LJUBLJANI							
					NEM. FILOZOF						BANČNI PREDAL							
NRAVOSLOVEC							KESANJE						BELGIJSKO LETOVIŠČE					
							KRALJ ŽIVALI						EG. BOG SONCA					
PREKOP									ČEPIVO								TEŽ. OKLOP. VOZILO	
									ITALIJAN. OTOK								LAHKA TKANINA	
PREBIVALEC PERZIJE											ZANESENJAK							
											REKA							
			MANJŠA TEKOČA VODA		DRUGA KOŠNJA		TVARINA						GL. STEVNIK				ORGAN VIDA	
							LJUDSKI ODBOR						OCENA V SOLI					
TEČAJ							GRŠKA MORSKA NIMFA		LUDOLFOVO ŠTEVILO				MADRIDSKI KLUB				ČEBELJA TVORBA	
							AKTINIJ						VRSTA ZAČIMBE					
PREMISL											SOJ						VODJA CIPRSKIH GRKOV	
																	VISOKA IGRALNA KARTA	
KAZALNI ZAIMEK					BERTONCELJ						LUKA V Č. MORJU							
					100 m²						MONGOLSKI POGLAVAR							
OVALEN KROŽNIK							JADRANSKI OTOK		KARL LINNE				NAŠA IGRALKA (EVA)					
									VRSTA ČOLNA									
RUMBI PODOBEN PLES													13. IN 15. DAN V MESECU PRI RIMLJAN.		ERBIJ		GOLO TELO	
															NERABLJEN			
			MOŠKI POTOMEČ								RAHEL STIK Z DRUGIM TELESOM							
											TONA							
															SPLIT			

NAGRADNI KUPON ŠTEV. »303«

PRIIMEK IN IME

TOČEN NASLOV

POŠTA

Ob 30-letnici
vzgoje mladine za
SLO

Znanje je najmočnejše orožje

Obrambna vzgoja mladine je organizirana že od leta 1949. V počastitev te obletnice so bile v občini Ljubljana - Bežigrad organizirane tekmovanja na osnovnih in srednjih šolah. Najboljše uspehe je dosegla osnovna šola Dol. Najboljše ekipe iz 7. in 8. razredov osnovnih šol in iz 1. in 2. letnikov srednjih šol so se uvrstile v zaključno občinsko tekmovanje. Tekmovanje je organiziral odbor za ljudsko obrambo občinske skupščine Bežigrad.

V predtekmovanju je sodelovalo več kot 5000 učencev, na zaključnem tekmovanju pa je sodelovalo 16 ekip iz 7. in 8. razredov osnovnih šol in 10 ekip iz srednjih šol z 208 udeleženci. Med srednjimi šolami prvih letnikov je zasedla prvo mesto ekipa Gradbene tehnične šole pred ekipo Poklicne gradbene šole Ivan Kavčič in ekipo I. gimnazije. Med srednjimi šolami drugih letnikov je bila najboljša ekipa I. gimnazije pred Centrom srednjih šol in Gradbeno tehnično šolo. Med sedmimi razredi osnovnih šol je bila najboljša osnovna šola Franceta Bevka pred osnovno šolo Borisa Kidriča in osnovno šolo Danile Kumar. Med osmimi razredi osnovnih šol je bila najboljša osnovna šola Franc Ravbar pred osnovno šolo Mirana Jarca in osnovno šolo Borisa Zihlerla. Najboljše ekipe so dobile pokale, vsi udeleženci pa medalje. Pri tekmovanju so sodelovali tudi družbenopolitični in drugi dejavniki občine. Pokrovitelj tekmovanja je bil predsednik skupščine Janez Rigler. Prireditelj in samo tekmovanje se vključuje v akcijo: »Nič nas ne sme presenetiti« in ima tako velik družbenopolitični pomen.

Tekmovanje si je ogledal tudi podpolkovnik tov. Pavlin iz vojašnice Ljubo Šercer in drugi.

STEVO JAVOR

Uspešne vaje teritorialnih enot

Teritorialne enote jasiške občine so imele pred dnevi redne vaje. Na njih so preverili udeležbo, čas od obvestila do formiranja enot ter znanje vojaških veščin. Vaje so si ogledali predstavniki občine in republiških štabov ter poveljstva in pri tem ugotovili, da je bila udeležba visoka, znanje dobro, morala na višini, saj se je vse odvijalo po predvidenih naročilih. Udeleženci vaj so se seznanili tudi z novostmi na področju oborožitve.

B.B.

Priprave na pohod

V pripravah in praktični izvedbi pohoda »30 let obrambne vzgoje mladi-

ne« je sodelovalo 32 RVS. V tekmovanju je sodelovalo kar 50 ekip mladih iz osnovnih in srednjih šol in iz vrst kmečko-delavske mladine iz krajevnih skupnosti. Vseh skupaj je bilo več kot 260 nastopajočih, ki so se pomerili v raznih veščinah, pomembnih za SLO.

Ob zaključku akcije so na Tribeliškem v bližini Velenja, podelili priznanja in pokale. Vsem navzočim pa je govoril predsednik občinske skupščine občine Velenje Franjo Korun.

V teku so tudi že priprave na pohod pionirjev »Po poti XIV. slovenske udarne divizije«, kateri se je že pričel 26. aprila 1979 v Metliki in poteka po hrvaških in slovenskih občinah. V naši občini pa se bo začel 11. junija 1979 ob 10.00 uri na Paškem Koz-

močja v konkurenci osemnajstih občin.

Iz Hrastnika so se tekmovanja udeležili učenci in učenke osnovne šole heroja Rajka, iz Zagorja iz šole Toneta Okrogarja, iz Trbovelj pa razen osnovnošolcev še kombinirana ekipa dijakov in dijakinj srednješolskega centra, ter ekipa delavsko kmečke mladine.

S 1249 in pol zbranimi točkami, se je ekipa osnovnošolcev heroja Rajka, v konkurenci šestintridesetih, uvrstila na odlično sedmo, Trbovlje na solidno štiriindvajseto in Toneta Okrogarja iz Zagorja na sedemindvajseto mesto.

Srednješolski center Trbovlje, se je s 1226 in pol točkami - uvrstil na dvajseto mesto, medtem, ko se je ekipa delavsko kmečke mladine iz Trbo-

Teoretični in praktični preizkus znanja je zahteval od slehernega člana ekipe veliko znanja (Foto: S. Javor)

jaku in se bo končal žež dva dni ob 10.00 uri na Smrekovcu.

Poleg pionirjev se za pohod pripravljajo še: Občinska zveza DPM Velenje, osnovne šole, občinski odbor ZB NOV, občinska konferenca ZSMS, rezervne vojaške starešine, pripadniki teritorialne obrambe. Vse priprave pa potekajo v tesnem sodelovanju in dogovoru DP dejavnikov v občini. Pri sodelovanju sodelujejo tudi krajevne skupnosti skozi katere bo potekal omenjeni pohod.

MARTIN SLATINŠEK

Zasavci med najboljšimi

Najboljše uvrščene tekmovale ekipe osnovnih in srednjih šol ter delavsko kmečke mladine na občinskih tekmovanjih v Hrastniku, Trbovljah in v Zagorju, so se sredi minulega meseca udeležile področnega tekmovanja širšega ljubljanskega ob-

velj in Zasavja odrezala najboljše in si priborila četrto mesto. Čeprav je bila konkurenca zelo močna, bi se glede na intenzivne priprave in solidne rezultate na predtekmovanjih, tekmovale ekipe iz Zasavja, z malo več športne sreče, lahko uvrstile na nekoliko boljše mesta in morda posegle tudi po pokalih in diplomah.

Tovrstna množična tekmovanja so že doslej pokazala vso koristnost preverjanja znanja mladih v smislu ugotavljanja stopnje obrambnih sposobnosti in v pripravah na splošno ljudsko obrambo, saj so že dosedanje športno izvršene analize ukazale - kam in na kaj, je v prihodnje treba usmeriti dejavnost šolskih športnih društev, njihovih obrambnih krožkov in kje dati poudarek pri izvajanju učnega programa in snovi obrambne vzgoje mladine.

Zaključki in ugotovitve s teh množičnih tekmovanj šolske in delavsko

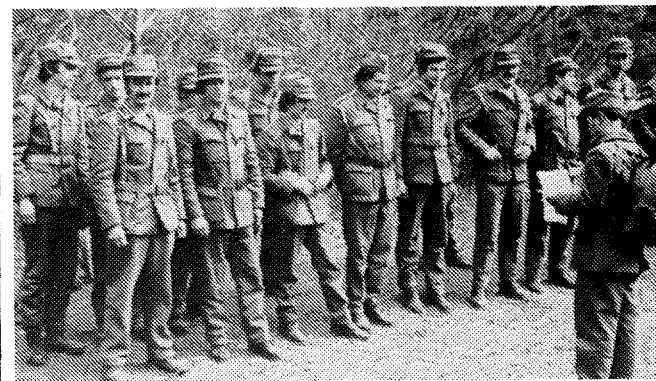
kmečke mladine bodo koristile tudi v akcijah »Nič nas ne sme presenetiti«, ki se bodo zvrstile še do konca letošnjega leta.

RUDI MATKO

Prispevek mladih raziskovalcev h krepitvi obrambno- varstvenega sistema naše družbe

Znanost je bila vedno edina pravilna pot k spoznanju resnice. Znanost, ki jo ima v svojih rokah človek, je najmočnejše orožje vojne in obrambe. Je ena izmed temeljnih oblik družbene zavesti in njen cilj je, da odkriva in pojasnjuje zakonite pojave in procese v naravi in družbi ter te ugotovitve usklajuje tako, da koristi človekovemu svobodnemu ustvarjanju in

bi koristile sprejeti doktrini VLO in DS. Vzroki za takšno stanje so številni, predvsem nezainteresiranost študentov samih, slaba informiranost in organiziranost s strani univerze itd. Znanstveno-raziskovalno delo ni hobi, je naporno in dolgotrajno delo, zato vztrajajo le nekateri. Pritegniti bo potrebno prav slednje in jim pomagati pri njihovem delu. Le tako bo njihovo raziskovalno delo dobilo svojo vlogo in odmev v vsaki družbeni sredini. Naloga družbe je, da usmerja študente k raziskovalnemu delu in to v čim večjem številu. Ena izmed oblik nadaljnje in večje popularizacije znanosti in znanstveno-raziskovalnega dela, ki bi zajela celotno mlado generacijo od 15-27 leta. Od prvih poizkusov in načrt-

Del številne skupine članov teritorialne obrambe iz Jesenic ob analizi in zaključku vaje (Foto: B. Blenkuš)

progresivnemu razvoju njegove skupnosti.

V dialektični enotnosti znanstvenosti in razvojnosti predstavlja doktrina vseljudske obrambe in družbene samozaščite široko področje novih znanstvenih dejanj in poskusov. Osnovni cilj naše družbe je, da zagotovi nemoten in miren razvoj vseh področij družbenega življenja in dela, tudi znanosti in znanstveno-raziskovalnega dela. Duh in zamisel VLO po svojem cilju in usmerjenosti opozarja na nov položaj in nove naloge znanosti in znanstvene inteligence. Del te inteligence predstavljajo tudi študentje-raziskovalci.

Znanstveno-raziskovalno delo študentov na Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani še ni popolnoma zaživelo. Če analiziramo raziskovalno delo študentov, ugotovimo, da je zelo malo takšnih, ki bi na znanstveno-raziskovalnem nivoju proučevali probleme, katerih rešitve

nih raziskav pod vodstvom mentorjev v osnovni in srednji šoli do raziskovalnih načrtov na univerzi, je potrebno znanstveno-raziskovalno delo mlade generacije usmerjati glede na potrebe znanosti in združenega dela. Del teh raziskav bo potrebno posvetiti tudi problemom VLO in DS.

V letošnjem letu naša družba organizira široko zasnovano akcijo »Nič nas ne sme presenetiti« (NNNP). Osnovna zamisel in namen akcije so varstvene priprave delovnih ljudi in občanov ter poglobljanje in podružbljanje zasnove VLO in DS.

Tudi študent je delovni človek, ki je nosilec pravice in odgovornosti pri obrambi in zaščiti svoje družbeno-ekonomskega položaja. Pred nami so raziskovalne akcije, med njimi akcija pod geslom »Mladina in znanost v borbi za zaščito domovine«, ki naj bi vključila tudi čim več študentov.

Namen akcije bo raziskati določeno področje iz vseh možnih vidikov in na osnovi rezultatov pripraviti projekt, ki bo nakazal vse možnosti preskrbe s hrano, pitno vodo, naravnimi zaklonišči, postavitve enostavnih virov energije, zaščite kulturnih spomenikov itd., v primeru elementarne nesreče ali vojne. Akcija bo organizirana leta 1981, vendar se bodo priprave in prvi poskusi pričeli že v letošnjem letu.

Mladi raziskovalci - srednješolci in študentje in podmladek-pionirjev bodo odšli na letošnje mladinske raziskovalne akcije številnejši in z več željami kot kdaj koli doslej. V pedesetih raziskovalnih programih bo sodelovalo okoli 2500 mladih iz vseh socialističnih republik in obeh avtonomnih pokrajin. Akcije bodo delovni in ustvarjalni prispevek mladih raziskovalcev, ki proslavljajo jubilejev KPJ in SKOJ. V raziskovalnih akcijah bodo sodelovali tudi mladi raziskovalci iz naše republike.

Glavne teme tabora bodo:

- **voda** (problemi nabeve, čiščenja, čistosti in zaščite naravnih zalog vode)
- **zemlja** (zastrupljenost zemljišč, radioaktivnost, zaščita)
- **hrana** (priprava hrane, novi hranljivi obroki hrane, skladiščenje, pravilna prehrana)
- **energija** (utrjevanje lokalnih možnosti za oskrbo z energijo, kemijski izvori energije, proučevanje in gradnje mini elektrarn)
- **obleka** (pravilno oblačenje v izrednih okoliščinah)
- **življenjski prostor, pogoji za življenje, komunikacije, obramba zdravja** (pogoji za ohranitev zdravja, zdravljenje bolezni v izrednih okoliščinah)
- **družbeno-politična zavest** (samoupravljanje v izrednih okoliščinah, problemi doseganja patriotske zavesti)
- **kulturni problemi** (kulturno izobraževanje, zaščita kulturnih spomenikov... itd.)

Iz programa tabora je razvidno, da je široko zasnovan in nudi priložnost, da se mladi raziskovalci prepričajo o svoji pripravljenosti na obrambo in zaščito okolja in domovine. Rezultati tega tabora bodo vsekakor koristili ne le mladim raziskovalcem, temveč celotni družbi.

EDVARD KOBAL,
študent 2. letnika

Visokošolske temeljne organizacije Kemije in kemijske tehnologije Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo v Ljubljani

V nedeljo, 3. junija 1979, bo osrednja proslava brigade v Dolenjskih Toplicah. To so spomini na rojstvo, življenje in borbeno pot Prve slovenske artilerijske brigade.

Gostoljubni ljudje nas bodo tako kot nekoč, pred 35 leti sprejeli medse. Spet bo stopil pred brigado, da bi sprejel svoj 35. raport, njen prvi komandant Miha Mišič-naš Miha. Ob njem pa bo morda, kot takrat, štab brigade: politični komisar Kostja in njegov namestnik Emil Dolčič, namestnik komandanta Anton Potočar in načelnik štaba Aleksander Zupanc. Pred svojimi divizionimi in zaščitnim bataljonom pa bodo stali komandanti: Jože Zobec, Franc Kastelic in Anton Švajger s svojimi štabi. Med nami bodo tudi tovarišice-partizanke, na primer Stana Kos-Špela, ki je kot tajnica brigade veliko pripomogla k temu srečanju. Vrstili se bodo spomini in pogovori o tem, kako je brigada prehodila celo Dolenjsko, precejšena del Notranjske, se podala na Hrvaško in to korak za korakom, utrujena, lačna in bosa. Vse to je natančno zapisal v kroniki 1. SAB njen drugi komandant Borivoj Lah-Boris.

Šestega maja letos, na obletnico formiranja brigade, so v radijski oddaji Se pomnite tovariši njeni borci, komandanti in komisariji orisali borbeno pot brigade.

Leta so usmerila našo zgodovino na pot razvoja, v to, kar imamo danes in v to, kar bomo imeli že jutri. Borci smo večkrat izgovorili misel: »Ko pride svoboda, takrat bo vse drugače.« Pred 38 leti smo se morali spoprijeti s sovražnikom, ki je po okupaciji mnogih evropskih držav zmagoslavno rožljaj pred pragom Moskve. Včasih je izgle-

Ob 35-letnici 1. slovenske artilerijske brigade

Topovi grmite – naš prapor nesite

dalo celo preveč drzno. Okupator ni miroval. Skupaj s svojimi hlapci je uničeval naš slovenski narod. Vasi in druga naselja večjega vojaškega in političnega pomena pa je spreminjal v utrjene postojanke, iz katerih je izvajal ofenzivne akcije in uničevalne pohode proti enotam NOV. Boriti se samo z lahkim pehotnim orožjem proti taki sili je zahtevalo od nas partizanov veliko hrabrosti, iznajdljivosti, tajnosti, prilagajanje terenu, skratka, partizansko tehniko bojevanja.

Zato so nam bili prvi topovi, ki smo jih zaplenili sovražniku, velika dragocenost. Za nas je to pomenilo: manj bombašev – manj žrtev. To je partizanskim brigadam odpiralo vrata v postojanko od daleč, omogočilo juriš in največkrat zagotovilo uspeh v krajšem času.

Prvo grmenje partizanskih topov sega že v prve akcije partizanskih brigad, tja v leto 1942. Toda po kapitulaciji Italije leta 1943 so se naše artilerijske enote okrepile in se formirale v večje samostojne enote. Tako sta pri 15. diviziji nastala dva divizion, po en divizion pri 14. in 18. diviziji. Manjše topničarske enote pa so ostale v pehotnih bregadah. Velike naloge v ome-

njenem prostoru so za nas, mlade artileriste predstavljale izpit, ki smo ga uspešno opravili. Že prve vaje so nam bile hkrati prve akcije. Nemci so namreč s pomočjo Rupnikovih plačancev sprožili ofenzivo, saj se niso hoteli sprijazniti z dejstvom, da so partizani obdržali že do takrat dobršen del osvobojenega ozemlja. Zato smo morali na samem začetku nastajanja novih enot del topov poslati na Hrvaško, kjer smo pri napadu s topovskim ognjem zasuli Stojdrago in Plešivico in tako pomagali h krepitvi bratstva med narodi. Prav tedaj je nastala tudi naša himna Topovi grmi-

te, naš prapor peljite do naših mej, do naših svetih mej..., ki jo je po priporočilu namestnika politkomisarja Dolčiča napisal in uglasbil kulturnik in topničar Janek Kobe. Izšel pa bo tudi brigadni 11st Topničar s povzetki najpomembnejših prispevkov in karikatur iz vseh Topničarjev.

Na Dolenjskem je treba omeniti veliko akcijo združenih divizionov 15. in 18. divizije pri napadu in podpori enot, ki so napadale utrjeno postojanko Žužemberk. Napad smo začeli 1. maja 1944. Najmočnejši topniški ogenj smo usmerili na Zafare in Cvibelj, pozneje pa na farno cerkev, ki je bila

steber sovražnikovega odpora. Akcija je potrdila opravičenost potrebe po večji artilerijski enoti in tako pospešila že začrtano formiranje 1. slovenske artilerijske brigade. Za uspešno podporo pri akciji na Žužemberk, je brigado pohvalil glavni štab NOV in POS, obenem pa je dal tudi odredbo o formiranju brigade. Tako smo 6. maja 1944 borci brigade na Laščah v Suhi krajini zaprisegli, da bomo s topovi ravnali našo pot do končne osvoboditve. Slovesna proslava tega dogodka je bila čez mesec dni v Dolenjskih Toplicah, kjer se bomo tudi letos 3. junija srečali.

Prva SAB je bila tedaj največja artilerijska enota v partizanskih vrstah. Od 50 večjih napadov in akcij, v katerih je brigada sodelovala, bi jih omenili nekaj z območja Dolenjske, kjer so jo ljudje imeli za svojo in jo imenovali »naš divizion«. To so: napad na že omenjeni Žužemberk, nato na Trebnje, Mirno peč, Tržišče, Štampetov most, Stično, Stražo, Kočevje itd. V teh akcijah smo izstrelili okrog 15.000 topovskih nabojev. Brigada je bila brez varnega zaledja. Zato smo se morali izuriti tudi kot pehotna enota, čeprav smo že imeli bataljon za pehotno zaščito.

Kadar so topovi za kratek čas mirovali, skriti na Gorjancih, v Rogu, na Notranjskem ali drugod, smo se vsi borili z lahkim pehotnim orožjem. Tudi med našimi borci so bili znani jurišači in bombaši.

Brigada je bila kot velika složna družina. V njej so bili borci iz vse Slovenije, nekaj iz drugih delov Jugoslavije, Rusov in drugih narodnosti, kar je še bolj poudarjalo bratstvo in enotnost. Tovarištvo je odlikovalo borce, komandirje, komandanta in komisarije. Včasih so pri napornih marših omagali konji, toda borci nikoli. Bogat moralni kapital smo imeli. Navdahnili nam ga je partija. Tudi za ceno življenj smo bili pripravljeni osvoboditi domovino. Beseda svoboda, tolikokrat zaželeni in izrečena, ni prišla sama od sebe. Korakala je skupaj z nami čez grobove. Zavedali smo se, da brez žrtev ni zmage. Zato to svobodo cenimo, mladina pa na njenih temeljih dograjuje svobodno samoupravno slovensko in jugoslovansko skupnost.

Tudi mladinska poho dna enota, ki nosi ime naše brigade, bo s ponosom korakala po brigadnih stezah do slavnostnega prostora v Dolenjskih Toplicah ter prispevala k razvijanju koncepta vse ljudske obrambe in družbene samozaščite. To nam je zagotovilo, da nihče ne sme poseči po naši svobodi in da nas nihče ne more presenetiti. To nam je jamstvo, da bodo mirovali topovi kot tisti na Jami pri Dvoru na spomeniku 1. SAB že 34 let.

Stalni odbor nekdanjih borcev 1. SAB v pripravi te proslave želi, da se tega dne zberemo borci v čim večjem številu in da se skupno z aktivisti in ostalimi prebivalci Dolenjske združimo na proslavi.

Milko Brožič-Mali

1. slovenska artilerijska brigada na položaju pri Dobrniču ob napadu na sovražnikovo postojanko Občine pri Trebnjem, januarja 1945

Predvolilno zborovanje na Košutniku pri Šmarjah na Vipavskem

Spomladi leta 1944 je bila nemška zver še sposobna ugrizniti, da je tekla kri, vendar ljudje niso verjeli v njeno zmago. Vojaški in politični položaj je bil tak, da ni več dopuščal dvomov. V Jugoslaviji so močno odmevali sklepi 2. zasedanja AVNOJ, na Primorskem še posebno sklep o priključitvi Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji. Sledili so sklepi SNOS o prvih volitvah v narodnoosvobodilne odbore. Začele so se prve priprave na splošne, neposredne in tajne volitve v NOO vseh stopenj.

Okrožni odbor OF za Vipavsko je dal sklep, da organizirajo večje predvolilno zborovanje na prostem. Določili so 22. maj 1944, gozd v Košutniku pri Šmarjah na Vipavskem. Zborovanja se je udeležilo okoli 2500 ljudi iz spodnjega in srednjega dela okrožja.

Kljub skrbnim pripravam je nemški okupator izvedel za priprave, ni pa bil seznanjen o kraju in namenu zborovanja. Poslal je nekaj močnejših patrulj v gornji del Vipavske doline in tako prekrizal pot prebivalcem tega predela, da niso mogli priti na

zborovanje. Okrožni odbor OF je zanje organiziral posebno zborovanje, in sicer štirinajst dni potem v hosti za Podrago. Udeležilo se ga je nad 1000 ljudi z Vipavskega in Vrhov.

Na obeh zborovanjih sta govorila France Popit in Jože Srebrnič o bližajočem se zmagovitem koncu narodnoosvobodilnega boja in o prevzemu oblasti. Zborovalci so bili navdušeni, saj je bilo vidno, da bo ta oblast zrasla iz ljudstva. Ljudje so v svojem navdušenju pozabili na nevarnost, ki se je lahko pojavila v vsakem trenutku.

Pomen teh dveh zgodovinskih zborovanj se je pokazal ob skorajšnjih volitvah v KNOO in ONOO, pripravljenih z vso skrbnostjo in resnostjo. Le v enem primeru je okupatorju slučajno uspelo odkriti kandidatno listo v KNOO, zaradi česar so morali volitve preložiti za nekaj mesecev.

Zborovanji pri Šmarjah in Podragi sta bili nekakšna generalna za veličastno zborovanje, ki je bilo dva meseca pozneje v bližini Gornje Branice, in ki se ga je udeležilo kar 6000 ljudi iz vsega Sloven-

skega Primorja z geslom »Iz naroda hlapcev v narod junakov« in z zahtevo po priključitvi k novi Titovi Jugoslaviji. Na zborovanju je govoril takratni sekretar CK ZKS Miha Marinko.

Ne samo zaradi tega, ker poteka od teh dogodkov že petintrideset let, ampak predvsem zato, ker so ti dogodki trdni členi narodnoosvobodilne vojne in ljudske revolucije, smo jim dolžni postaviti primerna obeležja.

Našo ljudsko oblast moramo nenehno utrjevati in vsebinsko bogatiti. Kot takrat se bo ljudstvo vselej zoperstavilo vsakomur, ki bi mu jo hotel vzeti.

Proslave omenjenih zborovanj so na seznamu letošnjih proslav, ki jih organizira sedanji politični aktiv občine Ajdovščina poleg proslav še drugih dogodkov na območju te občine, med drugim prvega zasedanja okrožnega NOO za srednjo Primorsko v Gojačevem.

Polde Renner-Boris

Piše Jože Vidic:

1

Spomini ranjenca s Kolovrata

»V zgodnjih jutranjih urah 19. februarja 1944. leta se je sovražnik pojavil iz več smeri. Iz Kobarida čez Livek je kolona okoli 600 mož šla naravnost na položaje 18. brigade, druga pa iz Čedad čez Št. Lenart na Gornji Trbilj proti Rukinu, na položaje 19. brigade. Tretja kolona je krenila iz Tolmina, četrta iz Mosta na Soči in peta iz Ročinja...

Sovražnik je z velikimi silami obkolil 30. divizijo. Že navsezgodaj so letala začela iskati partizanske položaje. Nekaj bombnikov je večkrat priletelo in streslo svoje breme bomb. Borci 18. brigade so mirno čakali v zaklonih, da se jim približajo sovražne kolone. Tudi 19. brigada je že zgodaj jutraj začela srdite boje s sovražnimi kolonami...

Ludvik Kozamernik

Sovražna kolona, ki je prihajala iz Livka, se je na Livških Ravnah razdelila, večji del je krenil proti Topolovem, kolona kakih 250 esesovcev pa je šla proti položajem brigade Na gradu. Ko so prišli na primerno razdaljo, jih je sprejel ogenj strojnic in pušk. Dominantni položaji so brigadi omogočili dobro obrambo. Sovražnika je ogenj prikoval k tlom. Naprej niso mogli niti za ceno težkih izgub, ki so jih imeli. To okolnost je izkoristil štab brigade in izdal povelje 3. bataljonu, naj z obhodnim manevrom udari sovražniku v hrbet.

Sovražna letala so medtem zopet tolkla položaje branilcev, da bi podprla sovražni napad na utrjene brigadne položaje. Tretji bataljon je okoli 13. ure res uspel neopaženo priti sovražniku za hrbet. Napadalec je bil praktično obkrojen sredi bataljonov 18. brigade. Bataljon se je razporedil in na povelje usmeril močan ogenj na presenečenega sovražnika, ki ga je zajela precejšnja zmeda in je imel hude izgube. Tedaj se je dvignila vsa brigada in z vseh strani udarila po zmehdenem sovražniku. Sovražnik, čeprav v hudem položaju, se je srdito branil. Prišlo je do boja s prsi ob prsi, v katerem razjarjenih in hrabrih borcev brigade ni bilo mogoče zaustaviti; nezadržno so napadali in razbili sovražnikove vrste.

Elitni esesovci so v tem boju v skupinah iskali rešitve v bližnjem gozdu po Kolovratu, kamor so se začeli prebijati. Borci jim niso dali oddiha. Sledili so jim in uničevali posamezne skupine vzdolž grebena. Ker so se še srdito borili, so morali vsako skupinico posebej uničevati. Borci 2. bataljona so obkolili skupino 27 SS vojakov, ki se niso hoteli predati. Morali so jih uničiti do zadnjega. Takih pri-

merov je bilo več. Lov na razbite skupine se je nadaljeval po pobočjih Kolovrata skoraj do noči. Gozd je mnogim rešil življenje ali pa pomenil smrt, saj so se nekateri ranjeni sovražni vojaki zgubili v njem in tam umrli.

To je bila ena od največjih zmag v Benečiji... Cenili so, da je bilo okoli 200 sovražnikovih vojakov pobitih in ranjenih... Brigada je imela 9 hudo ranjenih, ki jih je morala prenesti v partizanske bolnišnice...

Tako je boj na beneški strani Kolovrata opisal nekdanji komandant Bazoviške brigade Franjo Bavec-Branko v knjigi Bazoviška brigada. Med devetimi ranjenci, ki jih je imela brigada v tem boju, je bil tudi Ludvik Kozamernik, ki je potem v partizanski bolnišnici ostal do konca vojne.

Prvi dnevi v bolnišnici

»Se kot otrok sem slišal, da številki tri ali sedem prinašata srečo, številka 13 pa nesrečo. Zame to ne drži. Številka tri me spominja na grozne muke, neprespane noči in posledice, ki me bodo spremljale do smrti. Kot partizan sem bil trikrat ranjen: Prvič na Prtovcu v Selški dolini v desno nogo, drugič na Jelovici skozi obe nogi in tretjič februarja 1944. leta na Kolovratu, ko je poleg mene eksplodirala mina in ubila 6 borcev, nekaj pa nas je bilo hudo ranjenih. Bili smo namreč strnjeni na ovinku ceste. Eksplozija me je odnesla šest metrov daleč. Spet sem bil že tretjič ranjen v obe nogi, v desno ramo in v glavo. Od drobcev te mine imam še vedno pet drobcev železa v desnem kolku, tri v desnem ramenu in dva v glavi, dela lobanjske kosti pa nimam.

Julija 1977. leta so mi v vojaški bolnišnici v Ljubljani trikrat amputirali desno nogo. Po domače povedano, trikrat so mi jo rezali in imam zdaj protezo, toda rana se še vedno ni zacelila in jo težko nosim. Brez bergel ne gre. Povem ti, Jože, zame se preklela vojna še ni končala. Trpim in molčim. Skušam biti vesel, družaben. Ljudje pa so dobri in zlobni. Če ga cuknem kozarec več, me že ogovarjajo, jaz pa bi se marsičesa odrekal, samo da bi bil zdrav. No, rajši se vrniva nazaj v partizane. Pol ure preden sem bil ranjen, je naša četa zaplenila šarca, 8 pušk in štiri zaboje streliva. Šarca sem jaz vzel v roke, ker sem bil pred prihodom v partizane nemški vojak in so me Nemci dobro naučili streljati z njim, toda po »živih ciljih«, ki so tokrat bili moji nekdanji učitelji Nemci, sem prvič tolkel takrat na Kolovratu. Mitraljez sem izgubil, ko me je mina odpihnala s položaja. Hudo sem krvavel in tak plezal proti vrhu hriba. Ne vem zakaj prav proti vrhu. Morda zato, da bi bil ob smrti čim bliže nebu ali pa zato, da bi se še enkrat ozrl po lepi Benečiji in na drugi strani po Soški dolini? Izčrpano telo in razum je predramil pogled na skupino Nemcev, ki sem jih zagledal izza velikega grmovja. Konec je z menoj, sem pomislil. Bil sem brez orožja in ves krvav. Strah je bil odveč. Izza grmovja so res stali nemški vojaki, toda le kot naši ujetniki. Tu me je zagledal soborec Ivan, me naložil na pleča in odnesel naprej. Megleno se spominjam, da sva se morala dvakrat skriti pred nemškimi letali, ki so (brez uspeha) bombardirala in obstreljevala naše položaje.

V vasi Breg na Kolovratu so mi prvič obvezali rane. Sem so prinesli 12 težkih ranjencev in nas potem na nosilih prenesli na Kambreško. Bila je to kalvarija za ranjence in nosače. Pot je bila nevarna. Ranjenci vzdihujejo, nosačem pa so nabrekli žile na rokah in zdelo se jim je, kot bi se jim roke raztegnile proti tlom. Grizel nas je strupen mraz, suhe ustnice so nam drgetale, nekje v daljavi se je slišalo streljanje.

(Se nadaljuje)

Piše: Milena Štrajnar

2

Alierova oporoka

Trg Puerta de la Paz s spomenikom Kristofu Kolumbu. Katalonski trg in cerkev Sagrada Familia arhitekta Antonia Gaudija. S svobodnimi, izvirnimi gotskimi motivi vzbuja občudovanje. Čeprav nedokončana, je očarljiva. Prevzema s slikovitostjo, nenavadnostjo.

Smo na razgledni točki Montjuich. Dviga se nad Barcelono, ki so jo fašisti zavzeli 26. januarja 1939. Bilo je 21. septembra 1938, ko je predsednik zakonite španske vlade dr. Juan Negrin predlagal društvu narodov, da z obeh bojujočih se strani odpokliče tujce. Mendarodne brigade prostovoljcev so se kmalu zatem začele umikati, internacionalistične sile Italije, Nemčije in Portugalske nadaljujejo boj proti republiki. Meščani Barcelone se od prostovoljcev za svobodo, kot so jih imenovali, poslavljajo s cvetjem, solzami.

Na Montjuichu govorijo Leopold Caharija, Ivan Dolinšek in Stane Bobnar. Barcelono prekriva meglica. Kot da bi nas za trenutek želela pustiti same. S spomini, ki jim sledimo pozorno, spoštljivo.

Spomini na vas Granollers. Prav tu v bližini je Stane Rozman z balkansko četo ščitil umik Špancev.

»V Sabadellu, centru tekstilne industrije Katalonije, petnajst kilometrov od tod, je živel moj najboljši prijatelj Ventura Alier,« pove Silvester Furlan-Pablov. Spoznala sta se leta 1938. Bil je mehanik po poklicu in javil se je, da pomaga republiki. Ni bil vojak, bolezen mu tega ni dovoljevala. Popravljaj je tanke.

Zapuščamo Montjuich.

Pueblo Espanol (Španska vas). Postavili so je leta 1929 za razstavo in z namenom, da obiskovalcem Španije predstavi stile in krajevne značilnosti španske arhitekture. Veličastna je tudi barcelonska katedrala.

V Barceloni je sedemnajst tisoč dreves in barvitost cvetja prekrasna. Smo v deželi blagega podnebja, toplega sonca in močnega vina. Rodovitna je njena zemlja in gosto obljubljena, prekrita z zimzelenim rastlinjem in pomarančnimi nasadi, ki dozore v pozni jeseni.

Popoldne si ogledamo Picasojev muzej in nakupujemo v trgovskem središču, imenovanem Ramblas.

Večer v hotelu in pogovor s Silvestrom Furlanom:

»Kakšen je bil Ventura Alier?«

»Krasila ga je odkritosrčnost, poštenost, skromnost in požrtvovalnost. Vse je povedal, kar je mislil. Če je bilo treba pomagati, je delal dan in noč, pa ni bil zdrav. Z nogami in rokami nekaj ni bilo v redu. Čeprav težko, je šel z nami reševati tanke v reko Ebro... Pravi protifašist.«

»Koliko ste bili stari takrat?«

Trideset jih je imel, Ljubljčan po rodu in kovinostrugar po poklicu. Prišel je konec maja 1937 in odšel 8. februarja 1939. Bil je edini tankist, Jugoslovian.

»Kdaj se je začela vaša revolucionarna pot?«

»Kdo ve! Morda takrat, ko sem doživel Zaloško cesto. Imel sem dvajset, trinajst let. Štiriletno dekletce so ubili... oče jo je nosil na rokah. Tega ne bom nikoli pozabil.«

Spominja se Dušana Kvedra. Še ga vidi v usnjenem jopiču, z baretko na glavi. Spominja se Koste Nadja. In spominja se, kako so jih sprejeli Španci. »Viva los camaradas Internacionales!«: (»Živeli naši tovariši internacionalisti!«) so klicali.

V Barceloni ga je prišel pozdravit Hose Amoros Alier, nečak njegovega najboljšega prijatelja. Ventura Alier je v oporoki zapisal, da mora to prijateljstvo, skovano med državljansko vojno, negovati. In Hose ga neguje.

Ventura Alier

Španija danes, dve leti po Francovi smrti? Na nedavnih občinskih volitvah je španska levica izbojevala pomembno zmago: socialisti in komunisti so osvojili večino v sedemindvajsetih od petdesetih največjih mest na Pirinejskem polotoku, tudi v Madridu. Od tistih daljnih dni pred špansko državljansko vojno je to najpomembnejši uspeh španske levice.

Polno zadoščenje za tiste dni, s katerimi se srečujemo te dni. In z njim zadovoljstvo.

Tudi o tem se pogovarjava.

Je tako povsod? Ko to pišem, mi pogled obstane na Tanjugovi vesti: okoli dvesto tisoč pripadnikov španske ultralevice je korakalo po madridskih ulicah in klicalo Francu z znano parolo španskih desničarskih bojnikov »Španija – ena, velika in svobodna«, s fašističnim pozdravom dvignjenih rok.

Tega v Alierovi oporoki ne bi našli.

(Se nadaljuje)

Srečanje tovarišev iz partizanskih tehnik

Vse tovariše in tovarišice, ki so v času NOB delali v partizanskih tehnikah-tiskarnah na Štajerskem, obveščamo, da pripravljamo tovariško srečanje z njimi. Na prireditvi jim bomo podelili posebna priznanja. Priznanja bodo prejele tudi družine kmetov in drugih, ki so sodelovale s tehniko.

Da bi lahko povabili vse, prosimo:

1. da pošljete svoje točne naslove,
2. da pošljete naslove svojih tovarišev iz tehnik in
3. da pošljete naslove družin (kmetov in drugih), ki so bili povezani z vašo tehniko.

Naslove pošljite na naslov:

Občinska konferenca SZDL Žalec
Odbor za organizacijo tovariškega srečanja partizanskih tehnikov-tiskarjev Štajerske, Žalec

Spominsko srečanje na Ljubelju

Tudi letos se bomo srečali z mladino ob spomeniku in spominskih obeležjih na Ljubelju, kjer je bilo med drugo svetovno vojno koncentracijsko taborišče, podružnica zloglasnega taborišča Mauthausen. Na Ljubelju je bilo stalno okrog 2000 internirancev, okrog 1000 na Podljubelju in 1000 na drugi stani Karavank. Delali so v ljubeljskem predoru z obeh strani, in ker so zaradi utrujenosti in stradanja vsak dan umirali, so stalno dovažali nove žrtve.

Ker je bilo na Ljubelju največ francoskih internirancev, v Natzwoilerju v Franciji pa so slovenski interniranci gradili predor pod enako težkimi pogoji, se je občina Tržič pobratila s francosko občino St. Marie in Aux.

Na Ljubelju so leta 1953 postavili spomenik, v letu 1972 pa uredili prostor nekdanjega taborišča in v eni izmed obnovljenih barak vzdali 33 spominskih plošč vsem večjim taboriščem, zaporom in izgnanstvu povropi, saj so tu trpeli vsi evropski narodi. Prostor nekdanjega taborišča je postal kulturni spomenik.

Ob odkritju teh plošč je izšla tudi brošura Meneto, ki obravnava borbo, življenje in trpljenje zapornikov in internirancev.

Francozi se spominjajo, da so imeli v najtežjih časih zaveznika v gorenjskem ljudstvu. Dobili so zvezo s Koroškim odredom, s pomočjo katerega so pobegnili in se mnogi vključili v naše partizanske vrste, nazadnje pa formirali svojo brigado Liberté.

O življenju internirancev na Ljubelju je bilo že veliko napisanega, zlasti v Franciji. Lani so Francozi izdali v 150.000 izvodih knjigo Tunel. Prevod bo izšel tudi v slovenskem jeziku pri založbi Borec. Pred leti je pri isti založbi izšla knjiga Kaznilnica v snegu.

Sklenili smo, da bomo vsako leto na Ljubelju obujali spomine na našo herojsko preteklost. Letošnje srečanje bo v soboto, dne 9. junija 1979 ob 10. uri, s pestrim kulturnim programom. Tržačani in druge gorenjske občine ter občine ljubljanske regije se na srečanje pripravljajo. Pričakujemo tudi udeležbo iz drugih delov Slovenije. Vabimo vse borce, zlasti pa nekdanje internirance in izgnance ter našo mladino, da se srečanja udeležijo.

Lojze Bukovac

Popravek

V 18. številki TV-15 je prišlo v članku »Ljubljana in njenih 1171 dni« do nekaterih vsebinskih napak:

Tovariš Franc Kimovec-Žiga je bil med NOB odgovoren za OF v trnovskem rajonu in sekretar v Gradišču ter partijski sekretar komiteja za Ljubljano.

Nemški okupator je v prehodnem času vsaka dva dni menjal listine za izhod. Tovariš Žiga je s še nekaterimi tovariši prečkal izanski blok in po Barju prišel v vas Staje pod Krimom.

Na Kočevskem zboru so tovariša Kimovca izvolili za člana SNOS, opravljal pa je tudi naloge sekretarja okrognega komiteja Grosuplje.

Devetnajstega februarja 1944 je prisostvoval prvi seji SNOS v Črnomlju, marca pa je odšel z večjo skupino na Primorsko.

V Trst je prišel ob koncu vojne.

Pri prvi slovenski vladi je skrbel za personalo.

Decembra 1942 so Italijani aretirali kakih 1000 ljubljanskih meščanov.

Poleg tovariša Avgusta Pirjevca so ilegalno literaturo zbirali še drugi in jo nosili v Narodno in univerzitetno knjižnico.

Med takratne pomembne ustanove sodi poleg Slovenskega narodnega gledališča tudi Znanstveni inštitut pri SNOS, ki ga je vodil akademik dr. Fran Zwitter.

Kulturniki so z gradivom pomagali pri sestavljanju kulturnih programov.

Za zdravnike je bil ustanovljen poseben matični odbor.

Skupna seja predsedstva SZDL in ZZB NOV Ljubljana leta 1977 je dala podrobno analizo dosedanjega dela in perspektivo za bodoči razvoj.

Bralcem se za neljube napake opravičujemo.

Iščem tovariše 43. pomorske divizije!

Mogoče se kdo od 20 tovarišev 43. pomorske divizije spomni točnega datuma mladinskega mitinga v Cigonci pri Slovenski Bistrici. Naša mladinska organizacija jim je tedaj izročila zastavo. Zdi se mi, da je bil to mesec julij in ker se bliža 35-letnica, bi želeli prirediti srečanje in pokramljati o tistih časih.

Oglasite se na moj naslov: Milica Vdovč, Tomšičeva 82, Jesenice.

Vabilo

Vabimo Vas na tradicionalno srečanje borcev in aktivistov ter mladine v Taborski steni nad Belico, ki bo v nedeljo 27. V. 1979 ob 10. uri.

Zbor udeležencev bo ob 9. uri v Dragi, od tam pa bomo v koloni odšli v Taborsko steno.

Učenci in učitelji osnovne šole Vas-Fara

Vabilo

Obveščamo vse člane mestnega odbora ZZB NOV Postojna, da bo letni občni zbor mestne organizacije ZZB NOV Postojna dne 26. maja 1979 ob 16. uri v Domu JLA Postojna.

Vljudno vabljeni vsi člani te organizacije!

Upravni odbor ZZB NOV
mestne organizacije Postojna

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

Izračun pokojninske osnove

VPRAŠANJE: S. G., L. – Leta 1970 ste nekaj mesecev zaradi opravljanja posebnih nalog prejemali dodatek v višini 10% osebnega dohodka, pred nekaj leti pa ste dobili nagrado v zvezi z realizacijo inovacije. Ali se navedena dohodka štejeta v pokojninsko osnovo?

ODGOVOR: Za izračun pokojninske osnove se šteje osebni dohodek, ki ga je za svoje dolovne uspehe, dosežene z delom v polnem delovnem času na svojem delovnem mestu dobil zavarovanec za svoje tekoče in minulo delo po osnovah in merilih, ki jih organizacija določi v splošnem aktu o delitvi osebnih dohodkov delavcev. Ker ste prejeli dodatek oziroma nagrado za dela, opravljena izven okvira svojega rednega dela na vašem delovnem mestu, se ta dohodka ne upoštevata za izračun pokojninske osnove.

Starostno zavarovanje kmetov – borcev NOV

VPRAŠANJE: E. S., V. – Ste kmet. V JLA ste bili od 30. 4. 1945 do 4. 10. 1947 in ste zaradi rane, zadobljene 1. 4. 1946 (eksplozija mine) spoznani za 60% invalida. Ali vam grede po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov pravice kot kmetu – borcu?

ODGOVOR: Po 2. odstavku 7. člena zakona o starostnem zavarovanju kmetov šteje za kmeta borca po tem zakonu kmet, ki je stopil v narodnoosvobodilni boj oziroma začel aktivno in organizirano delati v narodnoosvobodilnem boju pred 9. sept. 1943 oziroma 13. okt. 1943 (Slovensko Primorje) in mu je čas od tedaj do 15. maja 1945 priznan v dvojnem trajanju. Glede na navedeno določbo torej niste kmet borec po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov in vam zato tudi ne grede pravice, ki so v tem zakonu določene za kmete borce.

Nova krajevna zbirka NOB

Organizacija ZB Kostanjevica na Krki obvešča, da namerava urediti lokalno zbirko NOB za področje Kostanjevica-Podbočje. Zbirka bo v novem delu šole v Kostanjevici in bo vsebovala slike padlih in preživelih borcev, slike žrtev fašističnega terorja, dokumente, spomine in druge predmete iz NOB. Zbrano je že precej tega materiala, vendar želimo ponovno obvestiti vse preživele borce in aktiviste oziroma njih svojce, ki še niso oddali omenjenega materiala, da to store čimprej in oddajo organizaciji ZB NOV Kostanjevica, najpozneje do 30. junija 1979. Zbirko bodo uredili strokovnjaki muzeja revolucije.

Dopolnitev k članku Najpredanejši in drzni borci

Ob praznovanju 35-letnice ustanovitve vojske državne varnosti je izšel v Delu 10., 11. in 12. maja v nadaljevanjih članek tovariša Bojana Polaka. Zaradi skrajševanja so iz prispevka izpadle nekatere bistvene misli in logičen zaključek. Zato objavljamo izpuščene dele, da bi se bralci seznanili s celoto in mislijo članka:

Kurirska služba je bila ena najtežjih, najzahtevnejših, saj ni smela nikoli zatajiti, ne glede na vremenske prilike ali blokade in ofenzive sovražnika. Zaradi svoje pomebnosti je bila trn v peti tako okupatorju kot domačim izdajalcem. Prav zato pa je bilo potrebno veliko junaštva, požrtvovalnosti, iznajdljivosti, odločnosti in globoke predanosti pokreta in zaupanja v zmago revolucije, da je celoten kurirski sistem do kraja in v vseh detaljih obstajal in izvrševal vse naloge. Celotna organizacija kurirskih postaj je ob koncu vojne štel 145 relejnih postaj z okrog 1400 kurirji in starešinami. Pri tem pa podatek o 500 padlih kurirjih kaže na velike žrtve in dežel, ki so ga kurirji doprinesli k zmagi revolucije.

To je bil fragmentaren, mogoče ne najbolj tipičen in izbran presek borbe z okupatorjem, ki so ga – včasih bolj, včasih manj – pa vendar vedno uspešno vodile note VDV. Iz prikaza je razvidno, da so glede pogojev, tako geografskih in vojaškopoličnih kot po odrejenih nalogah (varovanje centralnih organov in institucij) brigade bile v zelo različnem položaju, pa je zato merjenje in primerjava uspešnosti med brigadami skoraj nemogoča.

S strani CK je bil za to področje zadolžen tovariš Ivan Maček-Matija. Izbor ni bil slučajen, ampak globoko premišljen, saj je bil tovariš Matija eden najizkušenejših ilegalnih delavcev z jasnim pogledom v prihodnost, z vizijo razvoja, potreb in težav – zlasti službe državne varnosti. Kdorkoli bo pisal zgodovino VOS, VDV in DV ne bo mogel odbiti neposredne vloge in prispevka tovariša Matije. S svojim prodornim in kritičnim očesom je spremljal organiziranje, delovanje in borbe enot VDV. Zelo energično in nekompromisno, pa vseeno očetovsko, je grajal napake in slabosti. Svetoval in učil je, kako napake popravljati in kakšne mere podvzemat. Svetoval, dokazoval in tudi zahteval je, kako discipliniramo vojsko. Šola DV in VDV, ki se je ustanovila v poletju 1944 v Gradcu, je tudi njegova zasluga. Skozi program šole je nakazoval naloge, ki so nas čakale ob osvoboditvi, način, kako se nanje pripravljati in jih planirati.

Če bi ob koncu ocenili izvrševanje specialnih nalog s strani enot VDV, lahko mirne vesti ugotovimo, da so jih večinoma uspešno izvrševale in zadovoljevale, da je sistem zvez – kljub žrtvam, stalno deloval in da je relativno zelo malo pošte (zaupne prirode) padlo v roke sovražnika in noben pomemben politični delavec ni padel kot žrtev zasede in izdaje.

Na kurirskih postajah, kot spremljevalci, pri posebnih nalogah, pa tudi v enotah VDV nasploh, posebno na nižjih starejšinskih položajih so bili naši najbolj zvesti, predani in iznajdljivi kadri, ki so glavni nosilci prej omenjenih uspehov. Mesece in leta so opravljali isto, zelo odgovorno in nevarno delo in tako v svojem razvoju in položaju ostali. V večini je družba to pravilno ocenila in ovrednotila ter tem tovarišem dala ustrezno družbeno priznanje. Če kje to še ni storjeno, je še vedno čas.

Bojan Polak-Stjenka

Izlaški borci vabijo

Združenje borcev NOV Izlake uresničuje svoj sklep, ki smo si ga zadali že pred leti, da zgradimo zdravstveno ambulanto kot spomenik padlim borcem v NOV in žrtvam fašizma na Izlakah. V ta namen še več let zbiramo sredstva, med drugim tudi s prirejanjem tradicionalnih tombol.

Tako tudi letos prirejamo takšno tombolo v nedeljo, 27. maja s pričetkom ob 14. uri, na katero vabimo vse borce in ostalo prebivalstvo, da obiščejo to našo prireditev.

Obiščite nas, ne bo vam žal.

ZB NOV. Izlake

Srečanje s tovarišem Titom

Zagledala sem tovariša Tita. Zastal mi je dih. Tako me je prevzelo, da sem pozabila na narcise, ki bi jih morala vreči pred avto. (METKA SUŠNIK, peti razred)

Težko sem ga čakala, saj ga še nikoli nisem videla. Vedno sem mislila, da se tovariš Tito pripelje v modrem avtu. Šele v torek sem videla, da ni tako. Pripeljal se je v dolgem črnem avtu. (NADA ŠMIGOC, peti razred)

Še bi stala na dežju, samo da bi ga videla. (TANJA KRESLIN, peti razred)

Ko se je nasmejal, se mi je zdel tako prijazen, mlad. (LUCIJA CVETEK, peti razred)

Ko smo zapeli, se je tovariš Tito obrnil k nam in nas poslušal. Po pesmi nam je ploskal. (ROMAN SMUKAVEC, peti razred)

Vsi smo bili nekako vznemirjeni. Čakali smo. Na vratih smo zagledali tovariša Tita. Vse je utihnilo... Nato smo zapeli iz vsega srca. (EDITA ARH, šesti razred)

Ko sem hotel videti, kako tovariš Tito odhaja, se je pred mano postavil neki človek. Zrinil sem se mimo njega in stopil v blato. Čevlji mi je ostal v blatu. Pobral sem ga. Vsi so se mi smejali, mene pa ni motilo, saj sem videl tovariša Tita. (BRANKO STANKO, šesti razred)

Tovariš Tito mi je pomahal, ko se je peljal mimo nas. (JANEZ ARH, šesti razred)

Deževalo je in vsi smo bili mokri. Čeprav nas je zeblo, smo bili srečni. (IRENA ZADNIK, šesti razred)

Tega 1. maja ne bom nikoli pozabila, saj sem prvič videla tovariša Tita. (SERGIJA AŽMAN, šesti razred)

Tisti dan je bilo slabo vreme. Po malem je pršil dež, mraz je pritiskal in megle so se vlačile. Človek bi pričakoval, da v takem vremenu ne bo veliko ljudi, a je bilo prav narobe. Ljudi je bilo zelo veliko. Tiho so se pogovarjali. Stal sem ob cesti, po kateri naj bi se pripeljal tovariš Tito. Bratcu sem dal svojo zastavico, da bi tudi on lahko pozdravil. Dolgo smo čakali. Nato so pričeli prihajati avtomobili. Ljudje so mrzlično pogledovali po cesti. Naenkrat se zaslišijo sirene. Ljudje so zaploskali. Takrat sem tudi jaz zagledal tovariša Tita. Bratec je navdušeno vzkliknil in mahal z zastavico, da se je strgala. Tudi jaz sem zaploskal. (METOD REPINC, šesti razred)

Stojim v pevskem zboru. Dež pada. Mraz nam sega do kosti in zdi se mi, da nimam več prstov na nogah. Z nekakšno živčnostjo čakamo prihod tovariša Tita. Tovarišica nas s pogledi opominja na pozornost. Končno! Med vrati se prikaže tovariš Titó. Zaslišijo se vzkliki: »Mi smo Titovi, Tito je naš!« Spreleti me neka čudna toplina. Ne čutim več mraza, tudi dežja ne, ki enakomerno pada, ne blata v čevljih, ničesar. Ko pojemo, mi pogled uhaja k njemu, čeprav vem, da bi morala gledati le tovarišico. Oči se mi zasolžijo. Teh solz me ni sram. (OLGA CVETEK, šesti razred)

Približala se je ura, ko naj bi prišel Tito. Vsi smo bili kot na trnih. Končno! Vstopil je. Začeli smo ploskati. Prvič sem ga videla in še tako blizu. Zdelo se mi je, da sanjam. Vidim človeka, čigar ime pomeni svobodo in mir. Samo to mi je pelo v glavi. Potem je odšel v dvorano. Me smo sedle na stole in nemo strmele predse. Saj smo bile zelo utrujene. Ko se je seja končala, smo dajale dežnike. Tito je prišel na oder in zaslišalo se je burno ploskanje. Naš pevski zbor je zapel pesem »Druže Tito, mi ti se kunemo.« Ko je odhajal, so mu naši pevci spet zapeli in naši tamburaši zaigrali. Nam vsem so ostali lepi, nepozabni spomini. (MAJDA PODOREH, osmi razred)

UČENKE IN UČENCI
Osnovna šola »dr. Janez Mencinger
Bohinjska Bistrica

Darko Merzelj, sedmi razred Osnovne šole Trbovlje: DVA V KOLONI

Pomagajmo prizadeti Črni gori!

Črno goro je prizadel hud potres. Porušilo je veliko hiš, morje je poplavelo obalo.

Mnogo ljudi je ostalo brez strehe nad glavo, hrane, obleke... mnogi so izgubili svoje najdražje. Veliko ljudi je ranjenih. Hudo je.

Vsa Jugoslavija in druge države so priskočile na pomoč, da bi pomagale Črni gori. Tudi mi pomagamo. Zbiramo posteljnino, obleke, hrano, pijače in šotore. Naša šola je zbrala veliko denarja.

Pomagajmo prizadeti Črni gori!

TICJANA MARKEŽIČ, drugi razred
Osnovna šola »Janko Premrl-Vojko«
Koper

Moj oče je bil brigadir

Stane Koletnik: »Zelo bi bil srečen, če bi bila tudi današnja generacija, ki ima vse, tako delovna kot mi, ki smo skoraj iz nič ustvarili to, kar imamo.«

ALI SI SE UDELEŽIL KAKŠNIH DELOVNIH AKCIJ IN KAKO SI SE ŠE DRUGAČE UDEJSTVOVAL?

– Bil sem na mladinski delovni akciji Brčko-Banoviči in dvakrat na udarniškem delu v Kočevju. V prvi akciji smo gradili železniško progo, v drugi pa smo za veliko državno posestvo pospravljali krmo, ker ni bilo ljudi, da bi to opravljali. Bil sem tudi predsednik mladinske organizacije Meljski hrib.

Takrat je bila glavna naloga mladine, da sodeluje pri obnovi in čiščenju porušenega Maribora in okolice. Tako smo ves prosti čas posvetili tem nalogam.

STE NA DELOVNIH AKCIJAH SAMO DELALI?

– Imeli smo tudi svojo dramsko skupino, pevski zbor, tamburaški orkester in knjižnico. Ker mladina takrat ni imela takšnih možnosti za razvedrilo, se je vse kulturno delo odvijalo v okviru mladinske organizacije.

Tako smo dopoldne delali, popoldne pa smo zaigrali kakšno igrico in ob zvokih našega tamburaškega orkestra tudi zaplesali. Veliko časa smo posvečali političnemu izobraževanju. Glavni namen mladinskih delovnih akcij je bil kovati bratstvo in enotnost med narodi in narodnostmi Jugoslavije. Tudi športa nismo zanemarjali. Sam sem bil tekač na dolge proge in sem na medbrigadnem tekmovanju dosegel tretje mesto.

ALI SI DOŽIVEL KAKŠEN DOGODEK, KI SE TI JE POSEBNO VTISNIL V SPOMIN?

– Na udarniškem delu v Kočevju je bilo, ko smo gnali na pašo živino. Vasi, skozi katere smo šli, so bile požgane in porušene, studenci pa neograjani in zaraščeni s plevelom. Gnali smo jo iz Stare Loke v Rdečo peč. Med potjo nam je pobegnil bik. Šel sem za njim. Naenkrat mi je izginil izpred oči. Tekel sem k mestu, kjer je izginil in ga zagledal v studencu. Legel sem na tla in držal biku glavo iz vode, dokler niso prišli prijatelji na pomoč. Tako smo ga rešili. Ko smo prignali čredo na pašo, sem se ločil od tovarišev, misleč, da bom prišel v Staro Loko prej, če jo bom mahnil po bližnjici. Ko sem gledal s hriba v dolino, se mi je zdelo čisto preprosto. Med hojo skozi gozdove sem se v kraških vrtačah izgubil. Dolgo sem taval in v Staro Loko sem prišel

še ponoči, moji prijatelji pa že opoldan.

ALI SI PONOSEN, DA SI TUDI TI PRISPEVAL DELČEK TISTEGA KAR JE V NAŠI DOMOVINI VREDNO SPOŠTOVANJA?

– Na delovnih akcijah sem se zelo dobro počutil, saj so brigade kovačnice pravega tovarištva. Med delom je vladalo tekmovalno vzdušje. Človek je imel vedno občutek, da je premalo opravil, čeprav je dal vse od sebe. Vsak večer so na zboru brigadirjev povedali, za koliko smo presegli normo. V brigadi ni bilo lenuhov. Če bi bil mlad in zdrav, se ne bi nikoli odrekal takšnim akcijam. Zelo sem ponosen, da sem bil član SKOJ in da sem sodeloval pri obnovi naše domovine, se lahko politično in strokovno izobraževal ter svoje znanje in izkušnje prenašal na mlajše generacije.

KDAJ SI POSTAL ČLAN ZKJ?

– Leta 1948. Zelo bi bil srečen, če bi bila tudi današnja generacija, ki ima vse, tako delovna kot mi, ki smo skoraj iz nič ustvarili to, kar imamo.

S temi besedami je oče zaključil svoje pripovedovanje. Najbolj se nama je vtisnila v srce zadnja misel.

TATJANA KOLETNIK
IRENA ŠKAMEC,
osmi razred
Osnovna šola »Kerenčičevih«
Pesnica

Mihaela Sardinšek, sedmi razred Osnovne šole Trbovlje: PARTIZANSKA MATI

Mateja Petaver, sedmi razred Osnovne šole Trbovlje: PARTIZANSKO PISMO

Dragi naš tovariš Tito!

Verjetno že zelo težko čakaš na štafetno palico. Želim, da bi še dolgo let živel in da bi vodil našo domovino, in jo branil. Moja največja želja je, da bi prišel med nas. (PRIMOŽ PETRINJA, drugi razred)

Zelo rada te imam in zato bi te rada videla. Za nas vse si naredil toliko dobrega. Rada bi videla, da bi živel blizu mene. Tako bi te večkrat srečala in se lahko s teboj tudi pogovarjala. Za rojstni dan bi ti prinesla šopek rož, ki bi jih sama nabrala in ti voščila vse najboljše. (MOJCA JERMANIŠ, drugi razred)

Želim, da bi prišel k nam na obisk v Koper. In da ne bi takoj odšel. Želim, da bi prišel tudi na našo šolo in si ogledal naše razstave, nagrade in vse mogoče. (SEŽANA DOSOVIČ, tretji razred)

Tito ima najraje pionirje in mladino. Jaz si najbolj želim, da bi dolgo živel. Za sedeminosemdeseti rojstni dan mu želim, da bi ne bil nikoli žalosten. Iskreno mu čestitam. (ESTER PETAN, drugi razred)

UČENKE IN UČENCI
Osnovna šola »Janka Premrla-Vojka
Koper

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pa vesel in srečen 25. maj!

Ko pride praznik tvoj,
čas prelepi,
v srcih vsi smo prevzeti.
O, Tito, da bi te lahko objeli
in ti še mnogo mnogo let
za tvoj rojstni dan
sreče zaželeli.

A kaj naj bi ti podarili?
Le obljubo sprejmi skromno,
da pridno bomo se učili
in nekoč vsak izmed nas
pravi človek bo postal.

In zapojmo ti na glas:

»Dragi Tito, ti si naš!«

(Dovoli, draga Martina, da v tvojo pesmico vpletemo tudi naše iskrene čestitke tovarišu Titu za njegov sedeminosemdeseti rojstni dan. Lepa je.)

Nisem si mogla kaj, da ne bi v to praznično kramljanje vključila pisemce Babi Debeljak, učenke sedmega razreda! »Pri-segam pri časti svojega naroda!« mu je dala naslov. Prazvaprav je v njem predstavila samo besedilo prisega članov prve slovenske vlade, ki je bila izvoljena v Ajdovščini 5. maja 1945 in v kateri je bilo rečeno: »Prisegam pri časti svojega naroda, da bom zvesto in neumorno služil svojemu narodu, da bom izpolnjeval vse svoje dolžnosti vestno in vdano, da bom predvsem čuval in branil svobodo in neodvisnost, bratstvo in slogo vseh narodov Jugoslavije, kakor tudi vse ostale pridobitve borbe na narodno osvobodjenje. Vse to za napredek Slovenije in Demokratske Federativne Jugoslavije.«

In še eno misel je pripisala:

– Na prvi pogled enostavna, toda po vsebini in odgovornosti zelo velika zaobljuba svojemu narodu, ki se je komaj osvobodil in začel novo, neodvisno in samostojno življenje. (Čeprav je, draga Gabi, že daleč čas, ko smo začeli na naši samoupravni, socialistični in neuvrščeni poti ubirati prve korake, domovina zdaj ne potrebuje nič manj ljubezni in vdano-sti. In tvojih besed sem se zelo razveselila.)

Pionirka iz Vrhnike to dobro ve in Martina iz osnovne šole v Cerknem, ki nosi ime spomenika narodnoosvobodilnemu boju, tudi. To ve vsa naša mladost in zato je njen in naš praznik vedno lepši, bogatejši.

Pa vesel in srečen 25. maj!

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Borec Jeseniško-bohinjskega odreda pripoveduje

Težko smo se ločili od Markovega starega očeta, ki je skupaj z mnogimi gradil naš srečni danes

Borec Jeseniško-bohinjskega odreda pripoveduje
Težko smo se ločili od Markovega starega očeta, ki je skupaj z mnogimi gradil naš srečni danes

Ker se bo naša šola imenovala Osnovna šola Jeseniško-bohinjskega odreda, nam je tovarišica predlagala, naj obiščemo borce tega odreda. Odločili smo se, da bomo obiskali Markovega starega očeta. In prišlo je sončno popoldne, ki se je kar poi-gravalo z našimi željami. Kako tudi ne, saj smo že bili na poti, da jih uresničimo in z njimi spoznamo enega izmed borcev našega narodnoosvobodilnega boja.

Že prvi korak v hišo tovariša Gracerja in ljubezniv pozdrav njegove žene je v nas prebudil spoznanje, da smo resnično stopili čez pravi prag. Nato smo povedali, zakaj smo prišli in vse je steklo, kot smo si zamislili.

»Začela so se mračna leta naše zgodovine, ko so tujčeve noge stopilo v našo domovino,« je začel tovariš Gracer.

»Nekoč sem dobil poziv za vojaški pregled. Čez nekaj dni so mi poslali listič, na katerem je pi-

salo, da se moram javiti v Münchnu neki fašistični enoti, torej bi se boril v nemški vojski. Tako ne gre, sem si rekel in – odšel k partizanom. To ni bil moj prvi stik s partizani. Tovarišu sem zanje dal radijski aparat, ki sem ga sam naredil. Nemci so ga ujeli z aparatom vred in ubili. No, z aparati sem tudi jaz odšel v gozdove. Lepo so me sprejeli, kajti radio in vezist sta takrat pomenila mnogo.

Spominjam se, da smo se kar naprej selili. Komaj smo prišli na Vogar, že smo morali drugam, saj so nam bili Nemci velikokrat za petami. Ob takšnih premikih smo izgubili precej žice za napajavo telegrafov. Nekoč se je zgodilo tako, pa sem komandantom rekel, da vem zanjo. V tej akciji mi je pomagal neki starejši partizan in otroci, ki so bili stari okrog dvanajst let. Bilo jih je deset in doma so bili v bližini Zasipa. Žice na drogih smo presekali, jo pobrali in skrili. Takrat je neki deček zašel na minsko polje in se je na srečo rešil, saj je šel po istih stopinjah nazaj. Kmalu zatem, ko smo skrili žico, so Nemci opazili, da imajo prekinjene zveze. Začeli so besno streljati v hrib, – mi

smo že bili na varnem v Zasipu.

Naslednjo noč sva s tovarišem zapustila zavetišče. Hodila sva tiho. Moj tovariš je večkrat prižgal baterijo in posvetil. Opozoril sem ga, da je to nevarno, vendar me ni poslušal. Vse skupaj se mi je zazdelo sumljivo. Nenadoma so se oglasili strelji in glasni vzkliki in neopazno sem stopil za tovariša in čez nekaj trenutkov sem že ležal v globoki grapi. Čez čas so Nemci prenehali streljati, kajti človek, ki sem ga imel za tovariša, je bil izdajalec. V visokem snegu sem le težko našel pot v štab.

Kmalu zatem je bil napad na Fužino. Beli so hoteli priti do hrane in zavzeti Fužino. Odbili smo jih.

Tako je mineval čas in bližal se je konec vojne. Nemci so se umikali proti Koroški, kamor smo šli tudi mi. Na Koroškem smo bili tople sprejeti, saj smo bili med svojimi ljudmi. Nekaj dni kasneje smo se preko Karavank umaknili v Kranjsko goro, kjer smo skupaj z Dalmatinsko brigado bili še zadnje bolj z Nemci.

Za konec je tovariš Gracer pripomnil: »Zver je najbolj napadalna, kadar je ranjena.«

V očeh našega borca in njegove žene so se bleščali spomini preteklosti. Na obrazu so zapisane mnoge trnove poti, pa tudi zadovoljstva ne manjka. Težko smo se ločili od človeka, ki je skupaj z mnogimi drugimi gradil naš srečni danes.

TEJA KERŠTANJ
MARKO GRACER
MIRJANA MARTINOVIČ, osmi razred
Osnovna šola Kranjska gora
Kranjska gora

Irena Jerman, osmi razred Osnovne šole Trbovlje: PARTIZANSKI TABOR

5

Slovenska narodna pomoč v Ljubljani

Vse to je bila le zunanja manifestacija dejstva, da je OF v Ljubljani, v času štiriletnega osvobodilnega boja **dejansko izvajala oblast**, sledeč ciljem, ki so bili podani v temeljnih točkah OF.

Okupator je na to drastično reagiral. Uvedel je strogo policijsko uro, zaplenil vse radijske sprejemnike, odvzel avtomobile, prepovedal vožnjo s kolesi, uvedel drastične kazni za posedovanje in raznašanje ilegalne literature. Jeseni 1941 je ustanovil vojaško vojno sodišče, ki je do kapitulacije Italije izvedlo 8737 sodnih procesov, proti 13.186 ljudem in interniral preko 600 Ljubljancev. Februarja 1942 je Ljubljano obdal z bodečo žico, uvedel streljanje talcev in začel izvajati množične racije. Samo v raciji, ki je bila izvedena ob božiču 1942, je ob pomoči domačih izdajalcev zaprl 1000 ljudi.

Vse to ni zlomilo svobodoljubnega duha Ljubljancev. Skoraj vsak Ljubljane je bil preko ilegalne literature obveščen o dogodkih doma in po svetu in dobil napotilo za svoje delo. Leta 1942 so Ljubljanci plačali več davka OF kot okupatorju (5.900.000 lir davka in 12.000.000 lir posojila svobode). Po kapitulaciji Italije in nemški zasedbi Ljubljane, so se razmere še poslabšale, ne le zaradi terorja in povečane aktivnosti domačih izdajalcev ampak tudi zaradi množičnega odhoda aktivistov v partizane (samo ob kapitulaciji Italije jih je odšlo 6000), množičnih aretacij (nemški okupator je poslal v koncentracijska taborišča okoli 6000 Ljubljancev) in vtihotapljanja (prodora) izdajalcev v OF.

Ves čas osvobodilnega boja je v Ljubljani deloval okrožni odbor OF, 5 do 7 rajonskih odborov in več sto kvartnih, uličnih, terenskih in matičnih odborov OF. Njihovo število se je občasno zmanjšalo, zaradi odhoda aktivistov v partizane, aretacij in drugih represivnih ukrepov okupatorja, vedno pa so ostajali posamezniki, ki so opravljali najpomembnejše naloge s področja LP.

Do postavitve žice okrog okupirane Ljubljane, je okrožni odbor OF zajemal Ljubljano z bližnjo okolico in z rajoni: Center, Bežigrad, Vič z Rožno dolino, Šiška, Trnovo, Poljane, Moste, Železnica, Dravljje, Polje, Dobrunje, Rakovnik in Ježica. Po postavitvi žice, ko stiki z okoliškimi rajoni niso bili več neposredni, pa je zajemal rajone: Center, Bežigrad, Šiška, Rožna dolina, Trnovo, Poljane, Moste in Železnica. Izven žice so delovali rajoni Barje, Dravljje, Polje in Ježica.

Odbori OF so zaradi konspiracije bili označeni s šiframi. Predolg bi bil seznam, če bi hoteli zajeti vse, zato se v tem sestavku omejimo le na rajona Bežigrad in Center, ki sta imela različno organizacijo.

Rajon Bežigrad (šifre: Berlin, be, B, Bž, Bež) Februarja 1942 je imel naslednjo organizacijo: **Kvart I:** terenski odbori: ZAK, BAL, ARS, STAN, HRA, BAR, SUVB, STRU, PLET, TRS, TYR, BEŽ.

Kvart II: terenski odbori: AJF, LAJ, KOR, DRA, KAM, STAN, HER, VOD, JAN.

Kvart III: terenski odbori: EK, TYRzg, SOK, RIŽ, RAV, TER, ALB, IPAV.

Kvart IV: terenski odbori: CAR, ALP, VIC, PIB.

Rajon Center (šifre: Celje, Ce, C, c, Cen)

Posebnost tega rajona je bila, da je pomladi, 1942 imel odbore OF, ki so jih sestavljali ljudje istih poklicev. Marca 1942, je imel 189 odborov: Denarni zavod 16, Banovina 19, čevljarji, finančna direkcija 7, grafiki 7, gostinski nameščenci 3, gostilničarji, industriji, inž. zbornica 8, kovinarji 4, krojači, kulturniki 5, mestna občina 27, pošta 3, profesorji 10, sodišče 21, Sokoli, trgovci, učitelji, univerza, srednje šole, zdravniki, železniška direkcija 33, emigranti s Štajerske, mizar-ski pomočniki, meščanske šole, nameščenci 28.

V odbori OF so delovale pretežno žene. Njihovo število se je z odhodi moških v partizane, zaradi aretacij in drugih represivnih ukrepov zoper moške stalno večalo. Lahko trdimo, da so ljubljanske žene nosile večji del bremena narodnoosvobodilnega gibanja v Ljubljani. Tako so bile v rajonskem odboru Bežigrad, ob začetku leta (verjetno): Gliha Majda, Ivica Anžlohar, Milena Žigon, Anica Čepe, Erna Kern, Poldka Arhar, Ančka Cerar in Julčka Resnik, torej – samo žene. Podobno je bilo tudi v vseh drugih odbori OF.

Del zgodovine revolucionarne Ljubljane gre v pozabo

Pred kratkim sem prebral novico o tem, da nameravate TV-15 bolj aktualizirati in vključiti v proces obrambnih priprav. Mislim, da je takšna orientacija nadvse potrebna. Če je, kot pravi tov. Tito, naša sedanja obrambna zasnova »... dosledna in odločna uporaba izkušenj NOB v sedanjih razmerah«, in se je »... kontinuirano razvijala v vsem času socialistične graditve, kakor se je razvijala naša družba,« moramo mnoge rešitve naše sedanje obrambne organiziranosti iskati prav v NOB, ko se je naša obrambna zasnova izoblikovala. Te rešitve je treba prilagoditi sedanji razvojni stopnji in samoupravni organiziranosti družbe, sedanji bojni tehnologiji in načinu bojevanja. Pri tem, mislim, da borci in aktivisti NOB lahko veliko prispevajo. Zato se mi zdi prav, da TV-15 sledi kontinuiteti med NOB in sedanjimi obrambnimi pripravami. Podružbljanje obrambnih priprav terja od vsakega subjekta, da najde svoje mesto v obrambni organiziranosti družbe in treba je reči, da je to veliko težje kot v klasični vojaški organizaciji, kjer s tem opravi skupina vojaških strokovnjakov. Ko smo razmišljali o obrambnih pripravah na področju socialnega dela, smo se našli pred celo vrsto težko rešljivih problemov. To je bil glavni razlog, da smo se lotili raziskave. Namen raziskave ni v tem, da napišemo socialno zgodovino Slovencev med NOB (čeprav bi jo nujno potrebovali), niti v pisanju kronike NOB, temveč v potrebi, da odkrijemo, kako so se določene stvari reševale in te rešitve, prilagojene sedanjim razmeram, vgradimo v obrambne priprave. Večji del gradiva za ta sestavek sta zbrali Sonja Pacek in Maja Kardelj, ki sta v to vložili veliko truda, ugotovili pa smo, da je o revolucionarni zgodovini Ljubljane le malo napisanega in da spomini udeležencev bledijo, zato je res zadnji čas, da ZZZB NOV, kot najbolj poklicana družbenopolitična organizacija poskrbi, da se te svetle strani naše zgodovine otmejo pozabi.

Imena, ki so omenjena, so le zaradi jasnosti. Z enako pravico bi lahko navedli tisoče drugih in prav bi bilo, da se omenijo, zlasti v krajevnih kronikah. Tu gre za množično gibanje, pri katerem je vsako fetišiziranje posameznikov bolj v škodo kot v korist. Mislim, da je prav dejstvo, da je KPS, preko OF združila slovenske narod v enotno osvobodilno in socialno revolucionarno gibanje bil osnovi pogoj za dosego zmage, za dosego revolucionarne preobrazbe družbe.

Nekaj sklepnih misli

Ves čas pisanja tega sestavka me preveva bojazan, da sem premalo atraktiven in da bo vse skupaj romalo v koš za smeti, po drugi strani pa me nezadržno sili k realnosti saj sem prepričan, da naš občan išče stvarno in racionalno presojno razmer. O tem sem se večkrat prepračil. Pri urjenju enot teritorialne obrambe nisem nikoli slišal graje, če so vaje bile smiselne in racionalne, ne glede na vložene napore. Pri obrambnem usposabljanju občanov sem ugotavljal pravo lahkoto po stvarnih spoznanjih o obrambnih pripravah in odpor pri vsakem poskusu pretiravanja in senzacij. To kaže na pripravljenost našega občana, da se vključi v obrambne priprave, ni pa pripravljen zgubljati čas.

Vse, o čemer je bilo tu pisano, terja poglobljene raziskave. Iz množice podatkov sem jih podal le nekaj, da bi se dalo posplošiti nekatere rešitve v obrambni organiziranosti. Vsi se nanašajo na Ljubljano in na čas njene okupacije ali v sedanji terminologiji, na pogoje delovanja v mestu, ki ga je agresor začasno zasedel, pri čemer zasledujem predvsem vprašanja socialnega dela. Kot je znano, je bila Ljubljana ves čas štiriletno vojne okupirana in je bila osvobojena 9. maja 1945, na dan uradnega konca druge svetovne vojne.

Socialno delo je v začasno zasedenem mestu ena izmed bistvenih sestavin splošnega ljudskega odpora. Obstoječe socialne institucije ne zadoščajo, zato je reševanje socialnih problemov naloga vseh občanov, združenih v različnih oblikah odpora. NOB slovenskega naroda je bil boj za življenje ali smrt odpisanega naroda, socialna dejavnost pa njegova sestavina,

Konec

Tito: »Trpeli smo pomanjkanje in hkrati jekleneli«

Dragi pionirji, dragi mladinci, dovolite mi, da vas prisrčno pozdravim. Polagam vam na srce, da bodite dobri učenci te šole, ki sem si jo danes ogledal. Videl sem, da sodi med najsodobnejše šole, v katerih bodo dijaki, če bodo marljivi, lahko dosegli kar največ.

Srečen sem, da sem tukaj in da sem videl doprni kip svoje matere Marije Broz. Srečen sem, ker vas vidim vesele, tako radostne. To pomeni, da je vam v socialistični Jugoslaviji veliko bolje, kot nam je bilo v Avstroogrski in kot je bilo otrokom kasneje, v predvojni jugoslovanski državi.

Mi smo se izražali drugače. Delati smo morali že od najzgodnejše mladosti. Otroštva nismo imeli. Hodili smo v šolo, vendar smo morali opravljati tudi vsa druga dela, tako da smo se najmanj posvečali šoli in učenju. Toda kljub temu smo se trudili, da bi si pridobili vsaj nekaj tistega znanja, ki si ga je bilo na tedanji stopnji razvoja pred 70 in več leti mogoče pridobiti.

Danes imajo naša mladina in naši otroci tudi veliko boljši življenjski standard, kot smo ga imeli mi. Mi smo bili večkrat lačni, saj je bilo veliko otrok in premalo dohodkov, da bi nas lahko vse prehranili. Trpeli smo pomanjkanje, vendar smo hkrati tudi jekleneli.

Vidite, jaz sem moral delati že od svojega šestega leta, pa vse do danes. Šel sem skozi vse faze, skozi vse težave, skozi katere lahko gre človek. Pre-

Med prvimi je v Kumrovcu tovarišu Titu zaželela dobrodoščilo Dubrovka Broz, učenka Osnovne šole »Maršal Tito«

živel sem dve vojni. V prvi sem bil vojak, podoficir, v drugi pa sem pove-ljeval (ploskanje). Vse sem si pridobil sam, sam sem se vzgajal in izgrajeval. To je bilo tisto, kar mi je dala mati; te njene nasvete sem tudi upošteval. Moja mati je bila stroga in pravična zenska. Bila je tudi verna. Nas, otrok je bilo veliko; nekateri so umrli, sedem pa nas je ostalo živih. Vendar je vsakega izmed nas posvečala pozornost in nas je strogo vzgojila. Spominjam se, da nam je nič kolikokrat govorila, naj bomo pošteni. Poštenje, ki mora krasiti človeka, je vcepila v nas, svoje otroke in tudi vame.

Ko sem se leta 1920 vrnil iz ujetništva, nisem več našel matere, ker je medtem umrla. Zame je bil to najtežji udarec v življenju. Šest let sem bil v ujetništvu. Tudi prej nisem bil veliko doma. V svet sem se podal kot kovinarski delavec. Preden sem šel v šolo, sem velik del svojega otroštva preživel v Sloveniji, pri dedu in babici. Lepo sta skrbela zame in me dobro vzgajala. Tudi onadva sta bila stroga z menoj, čeprav sta me vzela k sebi, če lahko tako rečem, kot najljubšega otroka, da bi razbremenila mojo mater, ker nas je bilo veliko. Vi, otroci, imate danes v socialistični Jugoslaviji popolnoma drugačne pogoje. Lahko se šolate kolikor hočete in z marljivostjo lahko dosežete vse. Razumljivo je, da morate biti pošteni in da morate ceniti žrtve, ki so padle za vse, kar imamo danes.

Jugoslavija po številu prebivalcev ni velika država, velika pa je po tistem, kar je dosegla z bojem za svobodo, za neodvisnost, za lepšo prihodnost. Vse-

kakor sta naša prva skrb vi, naši otroci, in prizadevamo si, da bi vam ustvarili čim boljše pogoje. Nikar pa ne pozabite na žrtve, ki smo jih darovali, tako kot jih tudi mi ne bomo nikoli pozabili. Te žrtve so padle tudi za vas, za vaše srečnejše življenje. Darovane so bile, da bi naši narodi ohranili svojo bit, da bi se rešili pred uničenjem.

Danes Jugoslavija v svetu uživa velik ugled, ki si ga je pridobila v boju proti fašizmu in v graditvi socializma. Vsakdo, ki danes kritizira to, kar imamo, torej kdor govori, da nismo dosegli ničesar – ta ne govori resnice. Vi morda ne morete oceniti, koliko smo dosegli. Toda mi, ki se spominjamo, kako je bilo pred vojno, dobro vemo, kaj vse je bilo storjeno.

Dragi otroci, želim da bi bili dobri učenci te šole, ki nosi ime moje matere. Želim, da se usposabljate, da nas boste tedaj, ko boste odrasli, lahko zamenjali pri težkem delu, ki ga opravljamo.

Na svidenje, dragi otroci.

DELO – 11. maja 1979

Širiti našo obrambno zaščitno fronto

Milan Daljevič:

Nujno je, da tudi ob tej priložnosti poudarimo, da živimo v takem času, ki nas sili k zaključku, da je potrebno močno širiti našo obrambno zaščitno fronto, da bomo še ofenzivnejši in mobilnejši v boju proti vsem vrstam sovražnikov in tistim, ki napadajo od zunaj, kakor tudi proti tistim, ki poskušajo rušiti sistem znotraj, kot so informbirojevci, dogmatiki, nacionalisti, buržoazni anarho liberalci in podobni, ki se med seboj povezujejo. Tu ne more in ne sme biti kompromisa. Na to nas je opozoril tudi tovariš Tito v govoru na nedavni seji CK ZKJ ob 60-letnici delovanja KPJ in ZKJ. **Vse to terja, da podvzamemo politične in vse druge potrebne ukrepe, da bi se zaščitili pred sovražno dejavnostjo, da bi ohranili neodvisnost, suverenost in nedotakljivost SFRJ ter njen družbenopolitični sistem.**

KOMUNIST – 11. maja 1979

Najlepša steza

Najlepše želje potujejo po domovini! To so pozdravi Titu, ki gredo skozi mesta in vasi, preko hribov in dolin, rek in jezer, od Maribora do Djevdjelije. Nosijo jo roke zanosne mladosti, hiti Štafeta mladosti – da bi čimprej prišla do najbolj priljubljenega cilja, do 25. maja, dneva mladosti, Titovega in našega rojstnega dne.

V njo se je zlilo vse, kar je najlepše: da bi Tito še dolgo, dolgo živel, da nas še dolgo, dolgo vodi, da imamo danes in jutri še več zmag in še lepših dni, da ta svobodna dežela raste še hitreje in – tako raste tudi zato, ker je njen in naš voditelj tovariš Tito.

Vse se je zlilo v Štafeto mladosti. Šestindesetega je odšla prva Štafeta Titu za rojstni dan – sedemindesetega je postala – po Titovi želji – Štafeta mladosti, **ker mladost je, kakor Tito pravi, najlepše, kar ima ta dežela. Je porok naše varne prihodnosti.**

Zato je Titovo ime simbol večne mladosti.

Ta simbol je vse večji in lepši. Vidi se na vsakem koraku te naše lepe dežele, v kateri je svoboda svetinja – tista svoboda, v kateri je človek kovač svoje sreče in hkrati branitelj in čuvár tega najlepšega nakovala, na katerem se kujejo uspehi socialističnega in samoupravnega, svobodnega, svojega življenja.

Štafeta mladosti govori o tem. Zato hiti štafeta tudi tega maja, da Titu sporoči – kako smo vsemu temu predani do dna duše.

SVIJET – 11. maja 1979